

W. Egger

**Bevezetés
az
Újszövetségbe**

BEVEZETÉS AZ ÚJSZÖVETSÉGBE

WILHELM EGGER

BEVEZETÉS
AZ
ÚJSZÖVETSÉGBE

EGYBEN BEPILLANTÁS TEOLÓGIÁJÁBA

BÉCS, 1981

Szerző kiadásunkban megjelent művei:

Közösen olvassuk a Bibliát

Bécs, 1977

Jézus programja

Munkafüzet a Lukács-evangéliumhoz.

Bécs, 1979

Egy a ti tanítótok

Munkafüzet a Máté-evangéliumhoz.

Bécs, 1979

Az eredeti mű címe és kiadója:

KLEINE BIBELKUNDE ZUM NEUEN TESTAMENT

© 1978 by Tyrolia-Verlag, Innsbruck – Wien – München

Egyházi jóváhagyással

Fordította: *Dr. Liptay György*

Fedőlapterv: *Agnes Falkner*

© 1981 by OPUS MYSTICI CORPORIS VERLAG

(in Verbindung mit dem Österreichischen Pastoralinstitut)

A-1090 Wien, Boltzmanngasse 14. – Verlags-Nr.: 332

Druck: Novographic, A – 1238 WIEN.

Tartalomjegyzék

<i>Előszó</i>	7
<i>Bevezetés</i>	9
1 Az ÚSz — Jézus Krisztusról szóló sokrétű tanúságtétel .	9
2 Az ÚSz — az egyház könyve	11
3 Az ÚSz — segítség hitünk és keresztény életünk számára .	12
4 Az ÚSz eredeti szövege és fordításai	14
5 Hogyan juthatunk el a Szentírás megértéséhez?	17
6 A Szentírás elbeszélési módja	21
<i>Az evangéliumok keletkezése és sajátos jellege</i>	28
1 Az evangéliumok három időszakban keletkeztek	28
2 Evangéliumi örömhír négyszeres változatban (Az evangéliumok teológiai állásfoglalása)	44
2.1 Jézusnak, az Isten Fiának titka (Mk)	45
2.2 Megváltót ígért és küldött népének (Mt)	48
2.3 Jézus jósága és emberszeretete (Lk)	52
2.4 Jézus megmutatja nekünk az Atyát (Jn)	55
<i>A Názáreti Jézus</i>	61
1 A történelmi Jézushoz vezető utak	61
2 A Názáreti Jézus üzenete és működése	63
2.1 Jézus életének külső adatai	63
2.2 Adalékok a kortörténethez	64
2.3 Isten országáról szóló üzenet	69
2.4 Istenről mint Atyáról szóló üzenet	72
2.5 A főparancsolat: az Isten- és emberszeretet	74
2.6 Jézus magatartása	76
2.7 Felsőbbségtudat és fönségcímek Jézusnál	77
3 Fontosabb szövegrészek a Názáreti Jézussal kapcsolatban	79
3.1 Jézus példabeszédei	79

3.2 Jézus csodáiról szóló beszámolók	82
3.3 A hegyi beszéd	87
3.4 A szenvedéstörténet	91
3.5 A húsvéti evangéliumok	97
3.6 Jézus gyermekségéről szóló evangéliumok	100
<i>Pál apostol élete és műve</i>	105
1 Pál — ahogyan meghívott apostol lett	105
2 Pál leveleinek formája és célkitűzése	120
3 Pál teológiájának alapfogalmai	127
4 Eligazítás és segítség Pál leveleinek olvasásához	134
<i>Az egyház útja</i>	145
1 Az evangélium útja a népekhez (ApCsel)	145
2 Az egyház útja a történelemben (Jel)	150
3 Tettekkel bizonyított kereszténység (Katolikus levelek)	154
<i>Név- és tárgymutató</i>	155

Előszó

Könyvünk létrejöttével és célkitűzéseivel kapcsolatban hadd idézzük szerzőnknek a német eredeti műhöz írt előszavát:

„Kézikönyvünk az Újszövetség olvasásához és megértéséhez kíván segítséget nyújtani. A bibliatudomány jelentős fejlődése sok kereszténynek nyitott új utat, hogy közelebb jusson a Szentírás megértéséhez, s egyben további kérdéseket is fölvetett. Be kell mutatnunk azért röviden az Újszövetséggel kapcsolatos, legfontosabb eredményeket, melyeket a bibliatudomány egyes ágai (bevezetés, kortörténet, szövegmagyarázat, biblikus teológia) kidolgoztak.

Az újszövetségi Szentíráshoz adott bevezetés olyan, mint az idegenvezetés: aki még nem ismeri a várost, idegenvezetővel minden nagyobb fáradság nélkül megtalálja a legfontosabb helyeket és látnivalókat; fölfigyel olyasmire, amit egyébként könnyen figyelmen kívül hagyott volna, holott az nagyon is megérdemli, hogy megnézzék. Mint az idegenvezetés, úgy a Bibliához nyújtott bevezetés sem pótolhatja saját megfigyelésünket és tanulmányunkat, viszont felhívja figyelmünket arra, ami fontos, valamint új szempontokat ad.

Formáját és tartalmi összeállítását tekintve e bevezetés a világiak teológiai képzésére rendezett Bécsi Teológiai Levelező Tanfolyam (Wiener Fernkurse für Theologische Bildung) során folytatott tízéves munka gyümölcse.

Az irodalmi utalásokat mindig az egyes fejezetek végéhez csatolva találjuk. Egy csillag * jelzi a további bevezetést nyújtó irodalmat, két csillag ** jelöli azokat a műveket, melyek tárgyuakat és előadás módjukat tekintve nehezebbek.

Az újszövetségi bibliai ismeretek kézikönyvét szeretettel ajánlom az intézet vezetőségének, elsősorban DDr. Margarete Schmid igazgatónak, a tanártársaknak és a hallgatónak.”

Amikor most megköszönjük a *Tyrolia Könyvkiadónak* előzenységét, és *Wilhelm Egger* professzor ismételten tapasztalt jóindulatát művei magyar kiadási jogának nagylelkű átengedéseért. Jelen könyvével kapcsolatban szívesen tolmácsoljuk köszöntését is magyar olvasóinak, különösen a bécsi tanfolyam magyar megfelelője, a budapesti Hittudományi Akadémia Levelező Tagozata hallgatóinak.

A KIADÓ

Dr. Wilhelm Egger

kapucinus, 1940-ben született, Rómában és Jeruzsálemben folytatott hittudományi tanulmányokat, a szentírástudományból doktorált. Jelenleg Brixen (Bressanone) hittudományi főiskoláján az újszövetségi Szentírás professzora és megbízott előadó az innsbrucki egyetem hittudományi karán.

Bevezetés

1 Az Újszövetség — Jézus Krisztusról szóló sokrétű tanúságtétel

Az „Újszövetség” (rövidítve: ÚSz) huszonhét iratból álló gyűjtemény. Ezek az írások sokrétűen — elbeszélés, dicsőítés, hitvallás, oktatás formájában — állítják eléink Jézus Krisztust, mint aki üdvösséget hozott az embereknek, és aki egyszerűen maga az út és az igazság. Röviden összefoglalva pontosan így mutatja be tartalmilag az ÚSz-et az 1. János-levél: „Ami kezdettől fogva volt, amit hallottunk (Jézus első tanítványai), amit a szemünkkel láttunk, amit szemléltünk és amit a kezünkkel tapintottunk: az élet Igéjét hirdetjük nektek... az örök életet, amely az Atyánál volt és megjelent nekünk” (1 Jn 1,1).

Az Újszövetség Jézusról szóló sokrétű tanúságtétel: bizonyosságot tesz Jézus Krisztusról, az Üdvözítőről, aki Istennel való közösségre hívja meg az embereket.

Az ÚSz a következő iratokat foglalja magában (részletezve abban a sorrendben, ahogy azok a szövegkiadásokban szerepelnek):

- a négy evangélium Máté (Mt), Márk (Mk), Lukács (Lk) és János (Jn) szerint;
- az Apostolok Cselekedetpei (ApCsel), ez a könyv az egyház eredetét és az apostolok, főleg Pál működését mondja el;
- a tizenhárom levél, ezek feladóként Pált jelölik meg, és Pál egyházközségeihez, illetve tanítványaihoz szólnak;
- a zsidóknak írt levél;
- hét levél, ezek feladóként apostolokat neveznek meg:

Jakab, Péter (két levél), János (három levél), Judás Tádé;
– a Jelenések könyve Jánostól (Jel).

Ezek az iratok jobbra a Kr. u. 50-100 közötti években keletkeztek: mivel a kutatások az egyes időpontokat megkérdőjelezték, azért itt csupán az általánosan elismert időpontokat idézzük a legfontosabb iratokkal kapcsolatban:

Kr.u. 30. (Jézus halála)

Kr.u. 50. 1 Tessz

Kr.u. 50-60. 1 és 2 Kor; Gal; Róm

Kr.u. 60-70. Mk

Kr.u. 70-90 Mt; Lk; ApCsel

Kr.u. 90-100 Jn

Az „Újszövetség” elnevezés elhatárolja ezeket az írásokat attól a másik gyűjteménytől, amelyet mi keresztények „Ószövetségnek” nevezünk. Jézus számára a Szentírás még Izrael népének szent könyveit jelentette, a korai egyház viszont rövidesen már a saját iratait állítja egyenjogúként a régi szent iratok mellé. Az új gyűjtemény az idők folyamán az „Újszövetség” nevet kapja. „Újszövetség” elnevezéssel illeti Pál az üdvösség új rendjét, amely Krisztussal vette kezdetét (2 Kor 3,6). Izrael népének iratai ezzel egyidejűleg az „Ószövetség” (ÓSz) nevet kapják, és ezáltal olyan írásoknak minősülnek, amelyek a Krisztussal végbement üdvösség előtörténetét mutatják be.

Keresztények számára az ÓSz az egyház könyvének az a része, amely a Krisztussal végbement üdvösség előtörténetét mutatja be.

A Krisztus-élmény alapján a keresztények az ÓSz-et újszerű módon olvasták: Krisztust ismerték fel benne, mint az ÓSz célját és középpontját.

2 Az Újszövetség — az egyház könyve

Az Újszövetség az egyház könyve, miután ez az iratgyűjtemény, mint az apostoli igehirdetés írásban való rögzítése az őskeresztény egyháztól ered. Pál még amikor levélformát használ, akkor is olyan üzenetről beszél, amelyet maga is másoktól kapott (1 Kor 15,3). Amikor az őskeresztény egyház írásban fektette le a maga igehirdetését és hitét, ezzel maradandó szabályt teremtett a későbbi egyház hite számára. Már Pál feladatul adja a kolosszei egyházközségnek: gondoskodjanak arról, hogy a laodiceai egyházközségben is fölolvassák a tőle küldött levelet, mert meggyőződése, hogy az összes többi egyházközségre is érvényes az intelem, amelyet valamelyik egyházközséghez intéz (Kol 4,16).

A Szentírás isteni rendelés alapján tartozik az egyház alapvető elemeihez. E meggyőződés, vagyis a Szentírásnak isteni közreműködésből való keletkezése a Szentírás „sugalmazottságáról” szóló tanítással jut kifejezésre az egyházban: Isten megalapítja az egyházat, és a Szentlélek által arra indít embereket, hogy leírják az Isten igéjét, amelyet az őskeresztény egyház hirdetett. Az Istentől adott irányítás nem zárja ki, hogy az emberi írók saját képességeiket és erőiket használják. A sugalmazás eredményezi, hogy „a Szentírás könyvei... azokat az igazságokat tanítják, amelyeket üdvösségünkre Isten akart leírni a szent iratokban” (Konst. a kinyilatkoztatásról 3. fejj).

A különböző korokban s különféle alkalmakból létrejött írásokat gyűjteménybe foglalták össze: ez a folyamat szükségesnek bizonyult az egyháztörténelem folyamán. Már a második Péter-levél (130 körül) tud Pál leveleinek gyűjteményéről (2 Pt 3,15 k). Az írásokat azért gyűjtötték össze, hogy megőrizték bennük az apostolok és a tanítványok örökségét. Összegyűjtésükhöz és „hivatalos jegyzékük” elkészítéséhez vezetett még egy másik indítók is. Elhatárolást kívántak teremteni más, eltérő fölfogásokkal szemben. Ilyen ellenvélemény volt például Markion tévtanító kísérlete (150 körül), aki a Lukács-evangéliumra és Pál tíz levelére próbálta összezsugorítani a

Szentírást (felfogása szerint egyedül ezek tartalmazzák Isten jó-
ságáról szóló evangéliumi örömhírt; ilyenek voltak egyes fantá-
ziadús evangéliumok, pl. „Jakab gyermekségevangéliuma” (ez
utóbbi egyébként nagy hatással volt a népi jámborságra, főleg a
Mária-tisztelet és a liturgikus Mária-ünnepek, pl. Mária templo-
mi bemutatása vonatkozásában).

Az ÚSz-ben ma olvasható 27 írás, mint hivatalos egyházi
norma 350-400 közötti években nyert elismerést különféle zsi-
natokon. A trienti zsinat 1546-ban megerősíti ezt a Szentírás-
jegyzéket, mint a hit „zsinórmértékét” — „kánonját”. A hitújít-
ók kifogásokat hoztak fel egyes úsz-i iratok teológiai kijelenté-
sei ellen (így pl. Luther a Jakab-levéllel kapcsolatban), ennek el-
lenére a protestáns egyházak is elismerik e 27 iratot.

A Szentírást a templom falain belül is, mint az egyház köny-
vét olvassák fel. A XVI. századbeli hitújítók részére a Szentírás
a hit egyetlen forrását (sola scriptura) jelentette. Katolikus tanít-
ás szerint az ÓSz-et és az ÚSz-et a hagyományokkal (a szent-
hagyománnyal) együtt tartozunk elfogadni. Ez azt jelenti, hogy
az Evangélium megváltoztathatatlan betűjéhez bizonyos élet-
szerű hagyomány is hozzátartozik. A Szentírást az egyház éle-
tébe kell beágyaznunk, hogy az Írás életszerűségét biztosítani
tudjuk az évszázadok folyamán.

Az ÚSz mint az egyház könyve
az őskeresztény egyház igehirdetésének és hitének tanú-
bizonyysága;
az egyház hitének alapszabálya;
így kerül elénk olvasásra az egyházban.

3 Újszövetség — segítség hitünk és keresztény életünk számára

Az újszövetségi iratok módot nyújtanak a mai olvasónak, hogy
eredeti források alapján alkosson képet magának a názáreti Jé-

zusról. Biblián kívüli egyéb források is tanúskodnak a Názáreti Jézus létezéséről, ezekből viszont igen kevés van, hozzá még rendkívül rövidre szabottak. Minden egyéb mellett az ÚSz tömör és szemléletes írásmű (különösen az evangéliumok és az Apostolok Cselekedetei), így minden nagyobb nehézség nélkül járható utat biztosít a hívő embereknek, hogy elmélyítsék hitüket.

Aki nem ismeri az Írást, az nem ismeri Krisztust.
Isten igéjében ismerjük fel Isten szívét.

Sajátos módon még az érdeklődést mutató keresztényeknél is fennáll az elfogultság a Bibliával szemben, és az aggodalom, hogy félreértik a Bibliát. Jó szolgálatot tehetnek ezen a téren a különféle „használati utasítások” és a bibliaolvasás segédeszközei.

A Bibliával való személyes vagy közösségi foglalkozás előkészíti az olvasót egyes élethelyzetek megoldásához, és arra képesíti, hogy a legfontosabb bibliai helyek fényénél értse és alakítsa keresztény magatartását.

A keresztény ember különböző követelményekkel találja szemben magát: ezek részben egyéni életének alakítását, részben az egyházban és a társadalomban elfoglalt helyzetét érintik. A Biblia, különösen az ÚSz hozzásegít, hogy életünket a hit világosságánál értelmezzük. Bibliai ismeretként ehhez az szükséges, hogy megértsük a legfontosabb bibliai szövegeket.

A felnőtt kereszténynek rendelkeznie kell azzal a képességgel, hogy keresztény életét a legfontosabb bibliai helyek fényénél értse és alakítsa.

A II. Vatikáni zsinat a Kinyilatkoztatásról szóló konstitúciója külön fejezetben fejti ki a Szentírásnak az egyház életében el-

foglalt jelentőségét: a Szentírás a szenthagyománnyal együtt a hit legfőbb szabálya, mert a Szentlélek hangját szólaltatja meg, és magának Istennek igéjét közvetíti (VI. fej. 21.). Az Isten igéje támasz és életerő az egyháznak, hitszilárdság az egyház gyermekeinek, táplálék a léleknek, tiszta és el nem apadó forrása a lelkiéletnek (uo.).

A Szentírás tanulmányozása mintegy a lelke a hittudománynak (23. sz.). Az összes keresztény hívek a Szentírás gyakori olvasásával tanulják meg „Jézus Krisztusnak fönséges ismeretét” (Fil 3,8; VI. fej.25.).

4 Újszövetség eredeti szövege és fordításai

Az ÚSz-et eredetileg görögül írták. Miután az iratok eredeti kéziratai nem maradtak fenn, felvetődik a kérdés: vajon nagyobb változtatások nélkül, illetve hamisítások nélkül jutottak-e el hozzánk ezek az írások?

A legrégibb fennmaradt kézirat az ún. 52. sz. papyrusz: Kr.u. 120 körül.

Ez Jn 18,31-33.37 sorokat tartalmazza.

Fontos a 66. és 75. sz. papyrusz is; ezeket Kr.u. 200 körül írták, és Lk és Jn egyes részeit tartalmazzák.

A kéziratokat papyruszra, a papyruszcserje beléből készített anyagra írták. Teljes úsz-i kódexeink (ezek görög fordításban az ÓSz-et is tartalmazzák) a IV. századból származnak. Jelentős közöttük a Codex Vaticanus. Ezt tartják a többi között az ÚSz legjobb másolatának.

A szöveg-áthagyományozás hűségéhez a következőket kell megjegyeznünk:

- Egyetlen irodalmi művet sem másoltak le ennyiszor, és nem fordítottak le ennyiszor már korai időkben. Az ÚSz-nek 5000 kézirata van birtokunkban (teljes szöveg ill.

részletek), ehhez jön még sok régi fordítás (a III. sz.-tól kezdődőleg). Az ókori klasszikusok írásaiból csak kevés kézirat maradt ránk (a Kr.u. V. században élt Szofoklészről pl. csak 100).

- Az újszövetségi kódexeket egészen korai időben írták (összehasonlításként: Pláton műveinek legrégebbi kézírata pl. a IX. sz.-ból való).
- A tudományos szövegkritika segítségével visszaállíthatjuk azt a szövegformát, amely kb. Kr.u. 150 körül volt közhasználatú az egyházakban. A szöveget tanúsító kódexek messzemenő egyezése mutatja, hogy pontos másolásra törekedtek.

A bibliatudósok a görög szöveggel dolgoznak. Igehirdetés és magánolvasás céljára fordítások és átírások szolgálnak.

Egyugyanazon bibliai helynek három különböző fordításával mutatjuk be, milyen különbségek és sajátosságok jellemzik az egyes fordításokat:

Újszövetségi Szentírás a Vulgata szerint,

Káldi György SJ fordítása nyomán, Bp. 1927.

Jézus Krisztus evangéliuma szent Márk szerint (Mk 1,1.14k)

- 1 Jézus Krisztus, az Isten Fia evangéliumának kezdete
- 14 Miután pedig fogságba vetették Jánost, Galileába méne Jézus, hirdetvén az Isten országa evangéliumát,
- 15 és mondván: Mivelhog betelt az idő, és elközelgett az Isten országa, tartsatok bűnbánatot, és higgyetek az evangéliumban.

Újszövetségi Szentírás

Görög eredetiből fordította és magyarázta P. Békés Gellért bencés és P. Dalos Patrik oratoriánus, Róma, 1951.

Jézus Krisztus evangéliuma Szent Márk szerint (Mk 1,1.14k)

- 1 Kezdődik Jézus Krisztusnak, az Isten Fiának evangéliuma
- 14 János fogságba jutása után Jézus Krisztus Galileába ment, és hirdetni kezdte Isten (országának) evangéliumát.
- 15 Ezt hangoztatta: „Az idő betelt: közel van az Isten országa. Térjetek meg és higgyetek az üdvösség jóhírében.”

Biblia — Ószövetségi és újszövetségi Szentírás, Bp. 1979.

Az Újszövetség könyvei

- 1 Jézus Krisztusnak, az Isten Fia evangéliumának kezdete.
- 14 János elfogatása után Jézus Galileába ment, s ott hirdette az Isten evangéliumát:
- 15 „Beteljesedett az idő, és már közel van az Isten országa. Tartsatok bűnbánatot, és higgyetek az evangéliumban.”

Magyar nyelvterületen külön figyelmet érdemel e harmadik helyen idézett Biblia, mely a Szt. István Társulatnál, 1979 végéig 3 kiadásban jelentős példányszámban jelent meg.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar szorgalmazta a Szentírás korszerű, új magyar fordítását és az igényeknek megfelelő teljes kiadását, mert eleget akart tenni a II. Vatikáni zsinat sürgető felhívásának, hogy „megfelelő helyes fordítások készüljenek a különböző nyelveken, főleg a szent könyvek eredeti szövege alapján” (Konst. a kinyilatkoztatásról, VI. 22.). Az új fordítás nyilván hivatalos szöveg a jövőben az istentisztelet és a hitoktatás számára. A közérthetőséghez való alkalmazkodásból születtek azok a fordítási megoldások, amelyekkel a Magyar Miskolc-nyelvi szentírás-területében, és az országon kívüli nyelvterületek perikopás könyveiben találkozunk.

Az egyöntetű, hivatalos szentírásfordítás találkozópon-
tot jelent, amikor közösségben kívánunk elmélkedni hi-
tünkéről, és közös nyelvet nyújt nekünk, amellyel vallási é-
letünk benső tartalmát kifejezhetjük.

A személynevek és helynevek átírásához magyar nyelven még nem áll rendelkezésre olyan összeállítás, mint amilyent német nyelvterületek számára „Loccumer Richtlinien” elnevezéssel megteremtettek. A német gyűjtemény egyezteteti a tudományos alapelveket a gyakorlati szükséglettel, és egységesíti a bibliai tulajdonnevek német írásmódját, mindeddig ugyanis a német nyelvű katolikus és evangélikus kiadványok eltérő helyesírással és átírással használták a bibliai neveket. A magyar

Biblia szerzői elvileg a tulajdonnevek héber alakját írják át, csupán egyes hagyományosan elmagyarosodott és általánosan használt tulajdonnévnél látták jobbnak, hogy meghagyják a Vulgátából átvett formákat. Bibliai tulajdonnevek átírása tekintetében a magyarországi katolikus és protestáns egyházi nyelvhasználat jelentősen különbözik egymástól.

Mivel szentírási szövegeket nem csupán nyilvános liturgikus célokra lehet lefordítani, azért más egyéb fordítások ugyancsak hasznosak lehetnek és az elmélyülést szolgálhatják. Fordíthatjuk az ÚSz-et az itt következő szempontok szerint: szorosan ragaszkodva az eredeti szöveg nyelvi alakzataihoz (németben F. Stier Márk-evangélium-fordítása, magyarban az új bibliafordítás); a Biblia lelki értelmét feltárva a mai ember előtt (J. Zink); sima és könnyű olvashatóságra törekedve (németben K. Rösch, magyarban Békés—Dalos); dinamikus egyenértékűséget nyújtva (németben: „Die Gute Nachricht. Das Neue Testament in heutigem Deutsch”, Stuttgart, 1971, magyarban ilyen szellemben fordít a Magyar Miskönyv és alkalmilag a perikópás könyv). A mai németsséggel fordított ÚSz nem szó szerinti fordítás, hanem dinamikus egyenértékűségre törekszik: a szövegnek ugyanazt a hatást kell elérnie a mai, mint egykor az eredeti olvasónál. Egyes bibliakiadások azzal is megkönnyítik a szöveg megértését, hogy a munkához az alábbi segítséget nyújtják:

címek, felíratok a szakaszok előtt

párhuzamos helyek felsorolása

bevezetés az egyes könyvekhez

tárgyi magyarázatok

tartalomjegyzék

jegyzet a szöveg liturgikus használatára vonatkozólag

fényképek és művészi illusztrációk

a költői részek értelem szerinti sorokra való tördelése.

5 Hogyan juthatunk el a Szentírás megértéséhez?

A Szentírás értelmének feltárásához utat mutat jelentős emberek, nagy szentek lelki élménye és a tudományos munka.

5.1 A történelemkritikai módszer

Kapcsolódva a szellemtudományok fejlődéséhez, a Bibliát is a történettudomány módszereivel kezdték olvasni. Mindeneke-lőtt azt próbálták kutatni ennek a módszernek a segítségével, hogy az ősegyházi íghirdetésnél eredetileg milyen egyházköz-ségeknél és milyen alkalomból mondhatták el ezeket a szöve-geket, és hogy mit jelenthettek azok az akkori olvasók számára. A vizsgálatok például ilyen megállapításokhoz vezettek: az ak-kori világban teljesen új és egyedülálló, ahogyan Jézus az Isten-hez beszél; vagy például: Máté a Márk-evangéliumot vette ala-pul. A történelemkritikai módszer eredményei jelentős segítség a szövegek olvasásánál és megértésénél. Az Írás megértésénél mindenesetre nem ez az egyetlen és végső módszer. Minden módszer és minden útmutatás lehetőségeket tár fel, egyben a-zonban határokat is jelent: mind a két ténnyel számolni kell. Ez a könyv a történelemkritikai módszernek több eredményét fel-használja, mint az ÚSz megértéséhez nyújtott segítséget, ezért tovább nem szükséges itt előre bemutatni ezt a módszert.

5.2 A Szentírás, mint „lelkiolvasmány”

A Szentírásnak olyan használatát jelenti, amelynél a bibliai szö-vegnek bizonyos mondanivalója van az olvasóhoz, és mintegy beszélgetés alakul ki a bibliai szöveg és az olvasó között.

Soroljunk fel itt egynéhányat a sokféle mód közül, ahogyan a Szentírást „lelkiolvasmányként” vehetjük.

5.2.1 A négyféle értelem elsajátítása

A középkor rövid versbe foglalta össze a Szentírással történő foglalkozást. A vers négy részét ma ismét úgy értékeljük, mint lehetőséget, hogy a Szentírást lelkiolvasmányként használjuk:

*Littera gesta docet, quid credas allegoria,
moralis quid agas, quo tendas anagogia.*

A szó szerinti értelemre (littera) figyelve, az olvasó igyekszik pontosan felfogni, mit mond a szöveg. Ennél még nincsen szó arról, hogy egyéni élete számára kapjon indításokat, hanem egyszerűen csak az a lényeges, hogy odafigyeljen. Ilyesfajta olvasáshoz jó segítséget nyújtanak a lexikonok és a tárgymutatók. A Szentírásnak és minden egyéb fajta lelkiolvasmánynak, amely a megértésre irányul, az elmélyült olvasás a kiindulópontja.

A hit szerinti figyelmes szemlélet (ez az értelem szerinti fordítása az egyébként félreérthető „allegoria” szónak!) összefüggéseket próbál felfedezni. Az olvasó megkérdezi:

Milyen nagyobb összefüggésbe tartozik bele az itt elmondott esemény? Milyen eseményeket idézhetek fel ezzel kapcsolatban Isten ószövetségi népének történetéből? Saját tapasztalatom köréből mire emlékeztet a szöveg?

Életünkre szóló útmutatás (sensus moralis). Életünk alakítása szempontjából az Írásnak nemcsak a kifejezetten megfogalmazott útmutatásai jelentősek, hanem az Írás valmennyi ígéje alkalmas, hogy — amennyiben kellőképpen megfontoljuk — világosságot hozzon életünkbe. Így a Biblia világosságában szemlélhetjük életünk sokféle helyzetét és vonatkozását.

Célirányos értelem (anagogia). A cél nézőpontjából szemlélve, utalásokat fedez fel az olvasó, amelyek a történelem és saját életünk kiteljesedésére mutatnak (pl. „Jeruzsálem”: város itt a földi világunkban, de egyben utalás a mennyei Jeruzsálemre; hasonló valami áll a csodákról).

A Biblia olvasásánál az alábbiakra figyelhetünk:

mi a szöveg szó szerinti jelentése;
milyen összefüggésbe tartozik bele az esemény;
életünk alakítására szóló útmutatások;
reménységre jogosító utalások.

5.2.2 Egyéni tapasztalatból kiinduló megközelítés

Egyéni tapasztalatunkra való visszagondolás is segíthet, hogy jobban megértsük és a jelenre alkalmazzuk a bibliai szöveget.

Az ún. élményelemzés alkalmas arra, hogy felülvizsgáljuk az Isten ígétével szemben tanúsított magatartásunkat. Az olvasó felteszi magának a kérdést: hogyan hatott rá a szöveg. Beállítottságunk, életünk története, tapasztalataink, várakozásaink, aggodalmaink és a pillanatnyi helyzet alapján ugyanis mindnyájan a magunk egyéni módján olvassuk a szöveget. Ha jól meggondoljuk, hogyan értettünk egyénileg egy-egy szöveget, akkor egykönnyen felfedezzük, milyen akadályok tartanak vissza, hogy gyümölcsözően fogadjuk be a Biblia üzenetét.

A Bibliának egyéni megtapasztalásból kiinduló megközelítésére sok szövegnél alkalmasan tehetjük fel a következő kérdéseket: mi tetszett nekem ebben a szövegben, és mit találtam bántónak, kellemetlennek? Miért? Mi benne a központi kérdés? Mit jelentenek saját szempontomból az egyes mondatok, személyek vagy tárgyak a szövegben? A megközelítés másik útja lehet, hogy azonosítjuk magunkat a bibliai eseménnyel. Történetek segíthetnek abban, hogy jobban megértsük saját kívánságainkat, törekvéseinket és aggodalmainkat. Eljárási módszerünk lehet az is, hogy bizonyos mértékben azonosítjuk magunkat azokkal a személyekkel, akikről szó esik az elbeszélésben: az olvasó pl. egy csoda elbeszélésénél megpróbálhatja magát a beteggel azonosítani: rájön, hogy maga miben beteg, és miben van szüksége gyógyulásra; azonosítja magát Jézussal, hogy lássa, mit tudna tenni saját körében a jó érdekében.

A bibliai szöveget olvashatjuk ezzel a meggyőződéssel: a Bibliában elmondott esemény nem másvalakiről, hanem saját magamról beszél.
--

5.2.3 Szentírásolvasás az egyházban

További lehetőséget nyújt a Szentírás megközelítéséhez a nyíltság és a párbeszédre való készség. Aki készségesen elfogadja,

hogy mások esetleg megkérdőjelezzék saját felfogását az Írással kapcsolatban, az nem forog abban a veszélyben, hogy feltétlenül érvényes megoldásként állítsa be a maga egyéni nézetét, és így esetleg elszigetelődjék egyéni gondolataival. Másokat meghallgatva, közösen olvasva a Szentírást, olyan dolgokat is felfedezhetünk, amelyek fölött egyébként átsiklanánk, ugyanakkor nagyobb a lehetőségünk arra, hogy a szentírásolvasásba belevonjuk a mindennapi élet tapasztalatait.

Így nyújt segítséget az Írás jobb megértéséhez az egyház, mint olyan közösség, ahol hallgatók vannak együtt.

A Biblia körül közösségben végzett munka segít, hogy pontosabban olvassuk a bibliai szöveget; belevonjuk az olvasásba a mindennapok tapasztalatait.

6 A Szentírás elbeszélési módja

A történelemkritikai módszer eredményei sok keresztényben bizonytalanságot keltettek, hiszen a bibliatudomány felfogása szerint nem minden szöveget kell ténybeszámolóként értenünk, ha esetleg úgy is látszanék, mintha az volna. Látszólag így veszélyben forog a Szentírás igaz volta.

Elfogulatlan olvasásához elbeszélési módjáról kell betekintést kapnunk. Igaz voltának kérdését az vetette fel, hogy a természettudományok olyan felismerésekre jutottak, amelyek a Szentírás megállapításaival ellentétesnek tűnnek.

„Igaz-e a Biblia?” — E kérdés tisztázása mindenekelőtt azt a belátást jelenti, hogy a Biblia elsősorban nem természettudományos megállapításokat kíván tenni. Szent Ágoston mondása szerint a Biblia nem azt akarja bemutatni, hogy mozog az ég-bolt, hanem a mennybe kíván utat mutatni. A Zsinat így foglalta össze ezt a felismerést (Konst. a kinyilatkoztatásról, III.):

A Biblia igazsága: üdvösségünkre írásba fogalalt igazság.

A Biblia nem természetrajzi, lélektani, csillagászati, földrajzi dolgokban akar felvilágosítást adni, hanem az üdvösséget kívánja nyújtani, vagyis közösségre hív meg bennünket Istennel, aki kinyilatkoztatja önmagát. Egyáltalán bibliai értelemben véve „igazság” nem tényekre vonatkozó tájékoztatást jelent, hanem azt írja körül, mi az Isten magatartása az emberrel szemben: Isten kinyilatkoztatja saját legbensőbb világát — önmagát. Így pl. a Biblia nem egyszerűen azt állítja, hogy Krisztus elhozta nekünk az igazságot, hanem: Krisztus maga az igazság. A Biblia üdvösségünkre szolgáló igazságokat tartalmaz és úgy adja előnk, hogy megérthessük (Konst. a kinyilatkoztatásról III, 12).

Isten a Szentírásban emberek által, emberi módon szól hozzánk. Ha tehát fel akarjuk fogni, mit kíván velünk közölni az Isten, akkor azt kell figyelmesen megvizsgálnunk, hogy mit is akartak mondani a szent írók, és szavai által mit látott jónak kinyilatkoztatni az Isten.

„A Biblia igaz!” — ezzel a kijelentéssel kapcsolatban a mai bibliaolvasó sok nehézsége és kifogása onnan ered, hogy a Biblia ahhoz a történelmi korszakhoz kapcsolódik, amelyben keletkezett. Közvetlenül ugyanis két-három évezreddel ezelőtt élt embereknek írták a Bibliát: ezeknek az embereknek a gondolkodási, beszédbeli és elbeszélési formái különböznek a mieinktől. Meg kell említenünk például, hogy milyen előszeretettel élt bennük szemléletes és tanulságos történetek iránt.

Szerették az elbeszéléseket:

Számunkra idegen az elbeszélések iránti olyan előszeretettel, amellyel a Bibliában találkozunk. A keleti ember nemcsak akkor foglalkodik az elbeszéléssel, ha valamiről be kell számolnia — ilyenkor mi magunk is az elbeszélést alkalmazzuk. Ő akkor is történetet mond el, ha valamilyen magatartásra kívánja rávenni beszélgetőtársát: nem akar egyenesen kimondani bizonyos felvilágosítást vagy intelmet, hanem elbeszéléssel ad kulcsot a meg-

oldáshoz. Az ilyen történet hallatára Keleten a beszélgetőtárs azonnal felfigyel, nincsen-e valami mélyebb értelme a dolognak.

Elbeszélésekkel kapcsolatban mi többnyire kérdezőnk: igaz-e? A keleti ember viszont így teszi fel a kérdést: mit akarhat mondani nekem ezzel a történettel? Amikor például a Jónás prófétáról szóló történetet mondták el nekik (nem akart elmenni Ninivébe, büntetésből elnyelte őt a hal), akkor a hallgatók nem azt kérdezték, igaz-e a történet vagy nem, hanem megértették: Isten irgalmas, mert hiszen még Ninive elvetemült lakóihoz is elküldte a maga követét; Isten engedelmességet követel, s ha valaki nem fogadja meg a szavát, rossz következményei lehetnek.

Elbeszéléseik szemléletesek:

A keleti ember szemléletes elbeszélést mond el, ahol mi meghatározást alkalmaznánk. Mi például így beszélünk: Krisztus halálával az üdvösség új korszaka kezdődött, és végetért az ŐS és a zsidó templom ideje. Az evangélium ezt sokkal szemléletesebben mondja el: Jézus halálakor kettéhasadt a templom kárpitfüggőnye, amely elválasztotta a szentélyt a szentek szentjétől (Mk 15,38).

Száraz teológiai meghatározás helyett a bibliai elbeszélő gyakran szemléletes történetet mond el.

Elbeszéléseik tanulságosak:

A Biblia ezen és más helyein feltűnőnek találhatjuk, hogy a bibliai elbeszélés szerzői szabadabban bánnak a tényekkel, mintsem azt várnánk tőlük. Ahogy a tényeket kezelik, ahogyan változtatnak rajtuk, és ahogyan a túlzás határáig fokozzák a tényeket, mindebből kitűnik, mit is jelent az, hogy emberi módon írták meg a Bibliát. Szokás volt akkoriban úgy megfogalmazni az elbeszéléseket, hogy azok nagy hatással legyenek a hallgatókra. A hatás érdekében egy-egy vonást túlzóan kiemelhettek, másokat viszont kihagyhattak, valamely újabbat hozzátehtek. Készen adódik ebből a Biblia olvasásához a következtetés:

Amikor úgy találjuk, mintha tényeket akarnának előttünk rögzíteni, akkor ez valójában — éppen a keletiek elbeszélő kedve folytán — valamilyen tanulságos történet lehet, ami nem tényeket akar közölni velünk, hanem tanítást, magyarázatot, intelmet.

Nem könnyű viszont megkülönböztetni, hogy egy-egy bibliai szövegnél mikor van szó tények rögzítéséről vagy pusztán tanulságos elbeszélésről. Eldöntéséhez nagyon is sokat kellene tudnunk arról, hogyan fejezték ki abban a korban gondolataikat az emberek. A bibliatudomány részletesen foglalkozott ezekkel a kérdésekkel az utóbbi évtizedekben. Több bibliai elbeszéléssel kapcsolatban általánosan elfogadott nézet, hogy bár első pillantásra tények elbeszélésének látszanak, valójában tanító jellegű elbeszélések, amelyek Istenhez és emberekhez való kapcsolatról oktatnak. Ide tartoznak a világ és az első emberpár teremtéséről szóló elbeszélések. A szövegek nem azt akarják elmondani, hogy valójában hogyan történt a dolog, hanem azt mutatják be, milyen viszonyban áll az ember mint teremtmény Istennel és embertársaival.

Keleti elbeszélő számára fontosabb, hogy bemutassa az esemény jelentőségét, mintsem hogy pontos legyen a tények elbeszélésénél.

A bibliai elbeszélések értelme gyakran sokkal mélyebb, mintsem első pillantásra látszanék. A történetek ugyanis nem pusztán tényeket kívánnak előadni, hanem mindenekelőtt a hitre akarnak elvezetni, és életünk számára akarnak útmutatást adni.

Akkor olvassuk helyesen a Szentírást, ha próbáljuk megérteni az elbeszélések mélyebb értelmét, vagyis a Krisztusról szóló kinyilatkoztatást. Ezért mondja a II. Vatikáni zsinat a kinyilatkoztatásról szóló konstitúcióban:

Egész mélységével Krisztusban ragyog fel szemünk előtt az igazság. Ő az egész kinyilatkoztatás közvetítője és teljessége.

A Názáreti Jézusról és Pál apostolról szóló további fejtegetések majd elmondják, mi áll jelenleg rendelkezésünkre történeti tények tekintetében az ÚSz-ben.

Irodalmi utalások

Bevezetések a Bibliához

Bornkamm, G.: Bibel. Das Neue Testament (Bevezetés az újszövetségi iratokba az őskereszténység történelmének keretében) Stuttgart 1971
Kümmel, W.G.: Einleitung in das Neue Testament (Újszövetségi bevezetés, 17. kiad.) Heidelberg 1973**

Schekle, K.H.: Das Neue Testament (Újszövetségi bevezetés, 2. kiad.) Kevelaer 1964

Schreiner, J. – Dautzenberg, G.: Gestalt und Anspruch des Neuen Testaments. Würzburg 1969*

Semmelroth, O. – Zerwick, M.: Vaticanum II über das Wort Gottes („Dei Verbum“ konstitúció szövege és fordítása, bevezetés és magyarázat) Stuttgart 1966*

Vögtle, A.: Das Neue Testament und die neuere katholische Exegese. I: Az Újszövetség kialakulásának és sajátosságának alapvető kérdései, 3. kiad. Freiburg 1967

Wikenhauser, A. – Schmid, J.: Einleitung in das Neue Testament, 6. kiad. Freiburg 1973**

Westermann, C.: Abriss der Bibelkunde. Frankfurt a. M. 1964

Munka- és módszerkönyvek

Conzelmann, H. – Lindemann, A.: Arbeitsbuch zum Neuen Testament. Tübingen 1971**

Zimmermann, H.: Neutestamentliche Methodenlehre (A történelemkritikai módszer bemutatása), Stuttgart 1967**

Útmutatások a bibliaolvasáshoz

Dogmatikai konstitúció az isteni kinyilatkoztatásról „Dei Verbum” A II. Vatikáni zsinat tanítása. Budapest 1975,

Donsbach, H.: Beim Wort genommen (Gyakorlati bibliaolvasás) Schloss Kraheim 1971

Frör, K.: Wege zur Schriftauslegung (Bibliamagyarázat hitoktatásban és igehirdetésben) 3. kiad. Düsseldorf 1968*

Kremer, J.: Hogyan olvassuk a Szentírást? Útmutatás a Szentírás helyes megértéséhez, OMC, Bécs, 1974

Lohfink, G.: Die Bibel: Gotteswort in Menschenwort (Kleine Reihe zur Bibel) A sorozat 1. füzet, Stuttgart, 1970

Lubknoll, H. G. – Wiesner, E.: Wie liest man die Bibel? (Használati utasítás kíváncsiak, kezdők és haladók részére a Biblia olvasásához) München 1974

Maertens, Th. és mások: Bepillantás a Bibliába, OMC, Bécs, 1978

Egger, W.: Közösen olvassuk a Bibliát, OMC, Bécs, 1977

Magyarázatsorozatok

Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament (kat., tudományos) Folyamatosan jelenik meg.

Geistliche Schriftlesung. Düsseldorf (Magyarázatok az Újszövetséghez lelkiolvasmány céljára. (Egy ill. két kis kötet minden újszövetségi íráshoz; bibliai beszélgetés és elmélkedés előkészítéséhez)*)

Das Neue Testament Deutsch. Göttingen (evangélikus), folyamatosan jelenik meg.

Regensburger Neues Testament (folyamatos megjelenés), Regensburg*

Schiwy, G.: Wege ins Neue Testament. 4 köt. Würzburg 1967-1970*

Lexikonok, szótárak

Stuttgarter Biblische Lexikon, Prugg, Eisenstadt, 1973 (Tájékoztató bibliai földrajzról, történelemről, teológiai kérdésekről)

Bibellexikon, Haag kiad., Zürich, 1977 (átfogó jellegű, színvonalas munka, 2. kiad.)

Biblisches Wörterbuch. Herderbücherei 294, 1971 (800 címszó, 4 ábra, teológiai kérdések kiiktatva)

Grollenberg, L. H.: Kleiner Bildatlas zur Bibel. Hollandból fordítva. Német kiadás: H. Eising, Gütersloh 1958

Bibeltheologisches Wörterbuch. Johannes Bauer, Graz, 1962 (2 kötet, 2. kiad., 200 teológiai fontos szó magyarázata)

Biblikus Teológiai Szótár, szerk. X. Léon-Dufour, Róma, 1976 (fordítás francia eredetiből)

Praktisches Bibellexikon. A. Grabner-Haider. Freiburg 1969 (katolikus és evangélikus teológusok együtt francia eredetiből)

Lurker, M.: Wörterbuch biblischer Bilder und Symbole. München 1973

Konkordanciák (idézettár bibliai címszavak és helyek szerint)

A teljes konkordancia (concordantia = megegyezés) a Szentírás összes címszavait betűrendben tartalmazza: aki pl. felüti az „Isten országa” címszót, ott megtalálja az újszövetségi iratok sorrendjében az összes, e témához kapcsolódó szentírási helyet.

Praktisches Bibelhandbuch – Wortkonkordanz. Stuttgart (60 000 bibliai hely az Ó- és Újszövetségből)

Konstanzer Kleine Konkordanz. Julius Rossle gondozásában. Konstanz 1964. Ugyanaz, mint: Bibel von A bis Z. Wortkonkordanz zum revidierten Luthertext. Stuttgart 1973, 3. kiad.

Deutsches Wörterbuch zum Neuen Testament. *Georg Richter* gondozásában, Regensburg 1962 (Az eredeti görög szöveget követi, tárgymutató kötet a regensburgi Újszövetséghez)

Zürcher Bibel-Konkordanz. *Karl Huber és Hans Heinrich Schmid* átdolgozásában. Zürich 1969 (Teljes szó-, név- és számjegyzék a zürichi bibliafordításhoz, az apokrifokkal együtt. Zürich kanton egyháztanácsának kiadása.)

Kérdezzük meg a Szentírást (Bibliás Katekizmus), SZIT Bp. 1980

Az evangéliumok keletkezése és sajátos jellege

A négy evangélium szemléletesen és életszerűen állítja eléénk a Názáreti Jézus alakját.

Vegyük szemügyre az evangéliumok keletkezésének a történetét, és figyeljük meg az egyes evangélisták szempontjait. Nézzük meg, mit hangsúlyoznak külön-külön Jézus alakjával kapcsolatban: így majd jobban megértjük az evangéliumokat.

1964-ben „Eligazítás az evangéliumok történeti igazsága körül” címmel a Pápai Bibliabizottság által kiadott irat összefoglalja az evangéliumok keletkezésével kapcsolatos mai felismeréseket. Az következőkben idézzük és kifejtjük ennek az okmánynak legfontosabb kijelentéseit. Az isteni kinyilatkoztatásról szóló zsinati konstitúció 17-20. sz. rövid összefoglalást ad erről az „eligazításról”.

1 Az evangéliumok három időszakban keletkeztek

Jézus szavaitól és tetteitől hosszabb út vezet addig az időig, amíg feljegyezték azokat az evangéliumokban.

Jézus tanítása és élete három időszakra elosztva jutott el hozzánk a hagyományban		
Kr.u.30	1.	Jézus: szavai és tettei
	2.	igehirdetők: szemtanúk és tanítványok szóban hirdetik
Kr.u.65-100	3.	evangélisták: leírják az igehirdetést és prédikációt
Fontos szövegek: Lk 1,1-4		

Jézus szavait és tetteit élményszerűen fogadták be a szemtanúk, viszont ezek nem írták le azonnal Jézussal kapcsolatos tapasztalataikat, hanem szóban adták tovább hallgatóiknak. Később írásba foglalták a Jézusról szóló elbeszéléseket. A beszámolók áthagyományozásának ezt a folyamatát hagyománytörténetnek nevezik a bibliakutatásban.

1.1 A Názáreti Jézus

„Krisztus, az Úr, tanítványokat gyűjtött maga köré, akiket ő választott ki (vö. Mk 3,14; Lk 6,13). Kezdetől fogva követték őt (vö. Lk 1,2; ApCsel 1,21 k), látták tetteit, hallották szavait, és így megszerezték maguknak az előfeltételeket, hogy tanúi legyenek életének és tanításának (vö. Lk 24,48; Jn 15,27; ApCsel 1,8; 10,39; 13,31).”

Jézus életével és tanításával kapcsolatban Jézus tanítványai a tanúk. Ha saját maguk nem is írtak evangéliumokat, az áthagyományozás folyamatát mégis ellenőrizhették és helyesbíthették (vö. Martin Dibelius, *Formgeschichte*, 59. old.).

Az áthagyományozás kezdőpontján ott állnak Jézus szavai és tettei. Fontos itt a megkülönböztetés nemcsak tartalmilag, hanem az áthagyományozás módjának szempontjából is: a tanítványok Jézus szavait magának Jézusnak ajkáról fogadták magukba, és gyakran egészen pontos szószerűséggel adták tovább. Az evangéliumokban Jézus szavai még nagy szilárdságot mutatnak, olyannyira, hogy még akkor is nagyon pontosan egyeznek egymással, amikor a hagyomány több különböző iratban adja tovább azokat. A csodákról szóló történeteket, mint beszámolókat, a tanítványok foglalták össze. Azt mondják el tehát bennük, ami fontosnak látszott nekik. A csodákról szóló elbeszélések áthagyományozásánál nagyobb elváltozásokat figyelhetünk meg, mint Jézus szavainak áthagyományozásánál. Jézus tetteinél jobban eltérnek egymástól az evangéliumi beszámolók, mint Jézus szavainál.

A formatörténeti módszer egyes túlzásaival szemben tartá-

nunk kell, hogy a hagyomány kiindulópontja és legfőbb területe Jézus működésében van, nem pedig az őskeresztény közösség teremő erejében, mintha talán a beszámolók legtöbbje pusztán az őskeresztény közösségben keletkezett volna.

Jézus működésének ez a tartalma és tárgya: Jézus hirdette szóban és tettekkel, hogy az Isten országa hatalmas erővel elközelgett, és elhozta nekünk az üzenetet, hogy Atyánk az Isten. Ugyancsak ezt mutatja be tetteivel: egy asztalhoz ül a bűnösökkel, nem tartja meg a szombati előírásokat, betegeket gyógyít. Jól láthatóan megmutatja, hogy közel van az Isten országa, és jóságos Atyánk az Isten.

„Szóbeli tanításánál az Úr a bizonyítás és az előadás akkoriban használatos technikájához tartotta magát. Alkalmazkodott hallgatói gondolkodásmódjához, és ezzel elérte, hogy tanítását jól a lelkükbe véste, és így tanítványai könnyen emlékezetükben tarthatták.”

Módját tekintve Jézus az akkoriban szokásos tanítási-oktatói módszert követte: a kérdéseket igen világosan megfogalmazták, a bizonyításhoz a (ÓSz) szent könyveket használták. Hasonlatokkal és képes beszéddel éltek, így tették világosabbá mondanivalójukat. Valószínű az is, hogy Jézus (esetleg a galileai tanítótevékenységhez) pontosan megfogalmazott mondatokat adott útravalóul tanítványainak. Nem tudnánk megmagyarázni, hogyan maradt fenn ennyi Jézus szavaiból és tetteiből, ha tanítványai később csak emlékezetből idézték volna vissza azokat. Jézus szavának hittel és tisztelettel való elfogadása föltételezhetően már Húsvét előtt bizonyos alapot teremtett ahhoz, hogy hagyomány alakuljon ki (H. Schürmann).

„Jézus életével kapcsolatban a csodákat és egyéb eseményeket a tanítványok helyesen úgy fogták föl, mint olyan tetteket, amelyeket Jézus azért vitt végbe és arra rendelt, hogy higgyenek benne az emberek, és hittel fogadják az üdvösségről szóló hiradást.”

Jézus szóval és tettel hirdeti

Tartalom

„Közel van az Isten országa”
„Abba — Papám”

Cél

Meghív, hogy fogadjuk be az Isten országát
buzdít, hogy szeressük az Istent és az embereket

1.2 A (szóbeli) áthagyományozás az ősegyházban

„Az apostolok mindenekelőtt az Úr halálát és feltámadását hirdették, és ezzel tettek tanúságot Jézusról (vö. Lk 24,44-48; ApCsel 2,32; 3,15; 5,30-32).”

Földi életében Jézus igehirdetésének középpontjában az Isten országának elközelgéséről szóló üzenet állt, az apostolok ősegyházi prédikációjának központját viszont a Jézus haláláról és feltámadásáról szóló hiradás képezi. Jézus egész földi életét ebből a szemszögből nézték, így egészen újszerűen látták és értették, és a húsvéti igehirdetés fényében értelmezték. A Jézus-képet ezért az evangéliumokban a húsvéti hit szemszögéből nézve foglalták írásba, bizonyos értelemben tehát arról van szó, hogy a földi Jézus-kép új színezetet kapott a húsvéti igehirdetésből.

„Hűségesen mondták el életét és szavait (vö. ApCsel 10, 36-41), viszont prédikációjuk alakításánál tekintettel voltak hallgatóik helyzetére (vö. Lk 13,16-35 és ApCsel 17,22-31). Miután világosan megismerték Jézus halálból való feltámadását és isteni mivoltát (vö. ApCsel 2,36; Jn 20,28), ez a hit nem eltörölte, hanem inkább erősítette a visszaemlékezést az elmúlt eseményekre, minthogy hitük Jézus tetteiben és tanításában támaszra talált. A tanítványok ettől kezdve Jézust mint az Urat és az Isten Fiát tisztelték, anélkül azonban, hogy ezáltal „mítikus”

alakká változtatták volna őt, illetve eltorzították volna tanítását. Semmi alapunk nincs azonban arra, hogy vitassuk, miszerint az apostolok az Úr eredeti szavait és valóságos tetteit annak a teljesebb megértésnek birtokában adták tovább, amelynek — Krisztus megdicsőülése által és az igazság Lelkétől megvilágosítva (vö. Jn 14,26; 16,13) — ők maguk boldog részesei voltak (vö. Jn 2,22; 12,16; 11,51k; vö. 14,26; 16,12k; 7,39)."

A kezdet kezdetén Jézus szavainak áthagyományozása egy-egy rövid részlet alakjában történhetett. Egy-egy ilyen részlet többnyire erőteljes és veretes formát mutat.

Hogy mit jelent a „forma”, azt a mindennapi életből vett példával világíthatjuk meg. A kölcsönös üdvözlés ismerősök között mindig meghatározott forma szerint történik (ez vidékenként különböző lehet). A rádióban állandó marad az időjárásjelentés formája (ha változik is — a mindenkori időjárásnak megfelelően — a tartalom). A jól elmondott mese — amelynél a gyerekek tudják, hogy meséről van szó —, szükségképpen így kezdődik: „Egyszer volt, hol nem volt...” Ugyanígy a többi formák: esküvői meghívó, gyászjelentés, újsághirdetés stb. Minden ilyesmi kialakult, zárt formával rendelkezik.

Az újszövetségi elbeszéléseknek és szavaknak is megvan a meghatározott formájuk, pl. képszerű beszéd és kifejezés (vö. Mt 5,13-16); hasonlatok: a mennyek országa olyan... (Mk 4; Mt 13); csodákról szóló beszámoló: egyszer beteget hoztak (Mt 8-9); közmondások (Mt 6,34); vitatkozások (Mt 2-3); szenvedéstörténet; feltámadási hirdadások.

Az elbeszélések formája iránti érdeklődés miatt a hagyománytörténetet többször formatörténetnek is nevezik. Így is emlegetik: forma- és hagyománytörténet.

Jézussal kapcsolatban az ősegyházban eleven hagyomány található, viszont nem annyira a szó szerinti értelmezést tartották fontosnak, hanem a megértést. A húsvéti eseményből szerzett megértést, pl. azt a megismerést, hogy ő az Isten Fia, átvittek a földön élt Jézusról szóló eseményekbe. Egyre világosabban ismerték fel Jézus alakjának gazdag tartalmát: ennek a felismerésnek a lecsapódását találjuk meg az ősegyházi prédikáci-

óban. A Jézusról szóló hagyomány tehát nem riport, hanem megtörtént eseményeknek áthagyományozása és értelmüknek teológiai értelmezése.

Ósegyházi igehirdetés és hagyomány

Tartalom	Jézus halála és feltámadása
	Jézus szavai és tettei a húsvéti üzenet fényében értelmezve
Cél	megtérés; hit az evangéliumban és Jézus Krisztusban

„Ahogyan feltámadása után maga Jézus ‚kifejtette‘ nekik az ÓSz szövegeit és saját szavait (Lk 24,27; vö. Lk 24,44k; ApCsel 1,3), ugyanúgy hallgatóik igényeinek megfelelően ők is értelmezték Jézus szavait és tetteit.Az ige szolgálatának szenteljük magunkat’ (ApCsel 6,4) az igehirdetésnél, saját szándékuknak és a hallgatók szellemiségének megfelelően, különféle beszédformákat alkalmaztak. Hiszen ‚adósa vagyok görögnek és barbárnak, bölcsnek és tudatlannak’ (Róm 1,14; vö. 1 Kor 9,19-23) egyaránt. Különböztessük meg tehát pontosan azokat a beszédformákat, melyekkel hirnök módjára Krisztust prédikálták: hitoktatások, elbeszélések, tanúbizonyságok (ÓSz szentírási helyek, mint Jézus messiási voltáról szóló bizonyságok), imádságok és egyéb irodalmi formák, hogyan használatosak voltak az ÓSz-ben és a korabeli emberek között.”

Az igehirdetésnél tekintettel voltak a hallgatók igényeire: a zsidóságból megtért keresztényeknek pl. az ószövetségi jóvendőlések beteljesedését hirdették (Mt egyik tanúja ennek a törekvésnek), a pogányságból megtért keresztényeknek a Krisztusban felragyogó jóságról és emberszeretetről beszéltek (Lk). Ugyancsak világosan kimondták és hirdették Jézus méltóságát, amelynek a Húsvétot megelőző időben még messzemenően rejtve kellett maradnia. A hagyományból merített elbeszélések

szó szerint történő továbbadásához nem érezték magukat rab-szolga módra elkötelezve: új hangsúlyokat adtak és új alkalmazásokat találtak, ahogyan éppen szükségesek voltak az új problémák megoldásához. Ha Jézus valamely szava pogányságból megtért keresztény számára nem volt eléggé érthető, akkor szabadon, de az értelem szerint alkalmazták. Ha például zsidóságból megtért keresztények hallották az Eukarisztia rendelésének ígét: „...ez az én vérem...amelyet sokakért kiontok” (Mt 26,28; Mk 14,24), akkor sémi anyanyelvük alapján számukra érthető volt, hogy a „sokak” kifejezésnél minden emberre kell gondolniuk. A pogányságból megtért egyházközségeknél viszont ezeket a szavakat másképp adták tovább: „az én vérem, amelyet értetek ontok” (Lk 22,20; vö. 1Kor 11,24 kk).

Amikor az igehirdetésnél a szöveget valamilyen adott helyzetre alkalmazva adják elő, akkor ez a szöveg „életszerinti helye”.

Példa erre a mi korunkból: az esküvői meghívóknak — mint már mondtuk — kialakult formájuk van. Az értesítést házasságkötés alkalmával küldik. Ez gyakran visszatérő helyzet a társadalomban: így amikor ezt a kialakult formát használjuk, akkor a meghívónak ez az „életszerinti helye”(„Sitz im Leben”).

Az életszerinti hely, vagyis az egyházközségekre ható helyzet, környezet és igények az áthagyományozásnál ezek voltak: az istentisztelet (az Eukarisztia ünneplése: 1Kor 11,23-26); a keresztség (Mt 28,16-20); a hitoktatás (a böjt kérdése: Mk 2,18-20); az egyház missziós tevékenysége.

Az ősegyházi igehirdetők a Jézusról szóló elbeszéléseket különféle, többszörösen visszatérő alkalmaknál mondták el:

Életszerinti hely:

A pogányok megtérítése

a zsidókkal folytatott beszélgetések

a hittanulók oktatása

Ige-istentisztelet (szentírásolvasás és -magyarázat)

az Eukarisztia megünneplése, keresztség

1.3 Az apostolok a hagyományt foglalták írásba

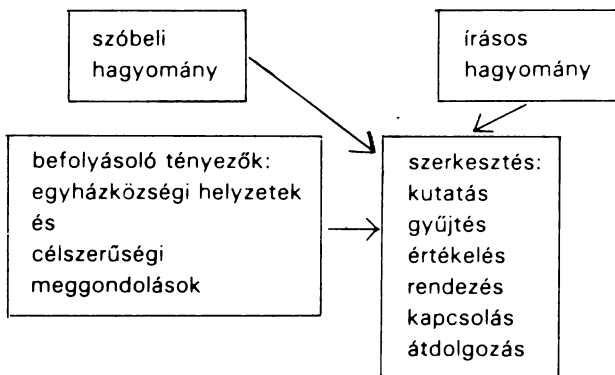
„A legősibb tanítást először szóban, később írásban is továbbadták; hamarosan ugyanis már többen megpróbálkoztak vele, hogy ,beszámolóban foglalják össze azokat az eseményeket’ (vö. Lk 1, 1), amelyek az Úr Jézusra vonatkoztak.”

A Lukács-evangélium bevezetőjéből látható, hogy a nekünk ismerős négy evangéliumot megelőzően voltak már kísérletek, hogy leírják a Jézusról szóló híradásokat. Az evangéliumokból magukból valóban felismerhető, milyen volt az evangéliumok előtörténete.

1.3.1 Az evangélisták szerkesztői tevékenysége

Az evangélisták szerkesztői munkával állították össze az evangéliumokat abból az anyagból, amely Jézus szavai és Jézusról szóló elbeszélések alapján rendelkezésükre állt.

Az evangélisták módszere



„A szent írók ezt az ősi tanítást végül is feljegyezték az egyházak szolgálatára a négy evangéliumban. Írói tevékenységüket közben a mindenkori célkitűzésnek megfelelően alakították.

Amikor az áthagyományozott anyag teljességéből több mindent kiválogattak, más egyebet összevontak, ismét más valamit az egyházak állapotára való tekintettel kifejtettek, akkor csak egy valamire ügyeltek: ti. hogy az olvasók meggyőződjenek róla, mennyire megbízhatóak azok az igék, melyekről oktatást kaptak (vö. Lk 1,4), és higgyenek (Jn 20,31). A szent írók a hozzájuk eljutott hagyomány anyagából mindenekelőtt azokat a részeket válogatták össze, melyek híveik különböző helyzetének és saját célkitűzésüknek megfeleltek. Minthogy egy-egy kijelentés értelme a dolgok sorrendjétől is függ, azért az evangélisták a Megváltó szavait és tetteit más és más összefüggésbe hozták, és így fejtették ki hallgatóik előtt.

Az elbeszélés igazságát egyáltalán nem érinti, ha az evangélisták egymástól eltérő sorrendben számolnak be az Úr szavairól és tetteiről (Aranyaszájú Szent János PG 57, 16k), és kijelentéseit nem betű szerinti hűséggel, hanem értelem szerint különböző módon fejezték ki.”

Az evangéliumok írásbafoglalását az evangéliumok szerkesztésének nevezzük, mert az evangélista a szerkesztő munkamódszere szerint jár el: gyűjt, rendez, változtat.

Az evangélisták munkájának eredménye:

négy evangélium
Mt Mk Lk Jn

Tartalmuk

Jézus szavai és tettei, a szenvedéstörténet és a feltámadásról szóló beszámoló, elbeszélés sorrendjében, amely Jézus nyilvános működésének kezdetétől (Mt-nál és Lk-nál a gyermekségétől) egészen feltámadásáig és a tanítványok küldetéséig terjed.

Céljuk

meggyőzni a tanítás megbízhatóságáról,
elvezetni a hitre.

Fontos szöveg: Lk 1,1-4
Jn 20,30 k

„Az újabb kutatás eredményeiből kitűnik, hogy Jézus tanítását és életét nem pusztán elbeszélésekkel adták tovább azért, hogy így megtarsák emlékezetükben, hanem ,igehirdetéssel mondták el’ olyan célzattal, hogy hit- és erkölcsbeli alapul szolgáljanak az egyháznak.”

A három fejlődési szakasz összefoglalása

fejlődési szakasz	tartalom	célkitűzés
kezdet Jézus	szó és tett: elközelgett Isten országa Abba - Atya	meghívás az Isten-országba bátorítás a szeretetre
szóbeli hagyomány igehirdetők	Jézus ha- lála és fel- támadása  a húsvéti élmény fényében (egy-egy részletben)	megtérés és Jézus szemé- lyébe és üze- netébe vetett hit
evangéliumok evangélisták	 (tágabb elbeszélési össze- függésben)	az üzenet megbízhatósá- gának hittel va- ló elfogadá- sa, elfogadta- tása

Tartalmilag a három fejlődési szakasz megegyezik egymással abban, hogy Jézus szavait és tetteit hagyományozzák tovább. Különböznek viszont abban, hogy a szóbeli hagyomány

— Jézus szavain és tettein túlmenően — már Jézus halálára és feltámadására tekinthet vissza (Jézus ezt még nem tehette), és így Jézus halálát és feltámadását már úgy hirdethette, mint az üdvösség eseményét. Az evangéliumok viszont abban különböznek a szóbeli hagyománytól, hogy írásban rögzítik az elbeszélések sorrendjét (addig külön-külön mondták el), és ezzel a sorrend megváltoztathatatlaná válik.

1.3.2 A szinoptikus evangéliumok

Aki párhuzamosan egymás mellé helyezve olvassa a Máté, Márk, Lukács szerinti evangéliumot, az hamarosan észreveszi, hogy feltűnő hasonlóság, ugyanakkor viszont eltérés is van közöttük. Az összehasonlítás megkönnyítésére számos kiadás három párhuzamos nyomdai hasáb formában hozza ennek a három evangéliumnak a szövegét. Az összkép (szinopszis = együttes szemlélés) tulajdonképpen az evangéliumok kölcsönös összefüggésének felderítésére szolgál, de segít egyúttal az egyes evangéliumok teológiai felfogásának megállapításánál is.

Munkamódszer a szinopszis használatánál:

Mindenekelőtt pontosan megállapítjuk az evangéliumok közti egyezőségeket és különbözőségeket. Ehhez színes ceruzát használunk, így például:

Mt	Mk	Lk	közötti egyezőségek	—	kék
Mt		Lk	közötti egyezőségek	—	piros
Mt	Mk		közötti egyezőségek	—	sárga
	Mk	Lk	közötti egyezőségek	—	zöld

A tényállás rögzítése után megkérdezzük: melyik kijelentésnél mond többet Mt mint Mk, Mk mint Mt stb.? Mit akart az evangélista ezzel kiemelni? Végezetül ilyesfajta kijelentést fogalmazhatunk meg: Mt a történet megfogalmazásával ezt akarja mondani...; Mk... stb.

Rendelkezésre álló segédeszközök a munkához:

Schierse, F. J.: Patmos-Synopse. A legfontosabb szinoptikus részek fordítása és a hozzájuk tartozó párhuzamos helyek a János-evangéliumból, az apokrif evangéliumokból és az őskeresztény irodalomból. Düsseldorf, 1968 (a könyvben utalásokkal, hogy milyen módszert alkalmazunk a szinopsis használatánál).

Schmid, J.: Synopse drei der ersten Evangelien mit Beifügung der Johannes-Parallelen. (Kiegészítő kötet a Regensburgi Újszövetséghez) Regensburg, 1971.

Munkalap

Szinoptikus áttekintések (Schierse-Patmos-Synopse 9. és 126.)

9. Első összefoglalás és beszámoló

Mt 8,16-17(4,23)

16 Amikor beesteledett, sok ördögtől megszálított embert vittek hozzá.

Szavával kiűzte a gonosz lelkeket, és mind meggyógyította a betegeket.

Mk 1,32-34

32 Napnyugta után, amikor beesteledett, odahordták hozzá a betegeket és a gonosz lélektől megszálítottakat.

33 Az egész város ott tolongott az ajtó előtt.

34 Sok beteget meggyógyított különféle betegségekből, és sok ördögöt kiűzött, de

nem engedte őket szóhoz jutni,

Lk 4,40-41

40 Napnyugta után hozzátartozóik elvitték hozzá a különféle bajokban szenvedő betegeket.

Egyenként rájuk tette kezét, s meggyógyította őket.

41 Sokakból gonosz lélek ment ki, így kiáltozva: „Te az Isten Fia vagy!” De ő rájuk szólt, s nem engedte

17 Így beteljesedett Izajás jóvendölése: „Magára vállalta bajainkat, és hordozta betegségeinket”

(Iz 53,4)

mert tudták, hogy kicsoda.

szóhoz jutni őket, mert hisz tudták, hogy ő a Krisztus.

126. Miatyánk

Mt 6,9-15

9 Ti így imádkozzatok:
Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a neved
10 jöjjön el az országod,
legyen meg az akaratod,
mint a mennyben, úgy a földön is.

11 Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma,
12 s bocsásd meg a vétkeinket,
amint mi is megbocsá-

Lk 11,1-4

1 Történt egyszer, hogy valahol éppen imádkozott. Amikor befejezte, egyik tanítványa kérte: „Uram, taníts meg minket imádkozni, mint ahogy János is megtanította tanítványait”. 2 Erre így szólt hozzájuk: „Amikor imádkoztok, ezt mondjátok:
Atyánk!

Szenteltessék meg a neved.
Jöjjön el az országod.

3 Add meg a mindennapi kenyerünket minden nap.

4 Bocsásd meg a bűneinket, amint mi is megbocsátunk

tunk az ellenünk vétkezőknek.
13 És ne vigy minket kísértésbe,

hanem szabadíts meg a gonosztól.

14 Ha megbocsátjátok az embereknek, amit vétettek ellenetek, mennyei Atyátok is megbocsát nektek.

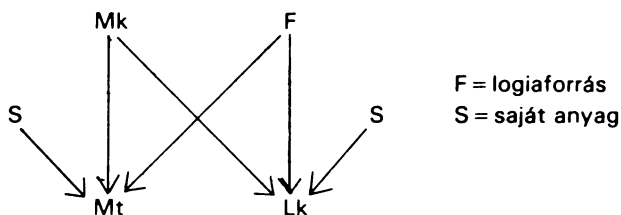
15 De ha nem bocsátok meg az embereknek, Atyátok sem bocsátja meg bűneiteket.

minden ellenünk vétőnek.
És ne vigy minket kísértésbe.”

Ha áttekintjük a szinoptikus evangéliumokat, akkor a következő tényállást találjuk: mind a három szinoptikus evangélium ugyanazt a felépítést mutatja; anyagukban nagy a megegyezőség. Stílusbeli és nyelvezeti részletekig menő rokonság áll fenn közöttük, ugyanakkor azonban jelentős különbség is mutatkozik náluk (a gyermekség elbeszélése Máténál és Lukácsnál; a feltámadásról szóló beszámolók nem egységesek; Márknál hiányoznak a beszédek tartalmazó nagy részek; a beszédek tartalmazó anyagot Máté terjedelmes beszédekben foglalja össze).

Már régebbi idő óta kutatják, mi lehet a magyarázata annak a ténynek, hogy a szinoptikus evangéliumok sok tekintetben megegyeznek, más tekintetben viszont nem. Ezért beszélünk az un. „szinoptikus kérdésről”. Az alábbi megoldási kísérlet széles körben kedvező visszhangra talált.

Elsőnek Márk állított össze „evangéliumot”. Megvolt még ezenkívül a Jézus szavaiból álló gyűjtemény (a logiaforrás). Máté és Lukács később ezt a két írást (Márkot és a logiaforrást) használta fel, és ezt bővítette ki saját anyagával. Ez az elmélet, az un. „két forráselmélet” tehát a következőképpen magyarázza az evangéliumok keletkezését:



Egyes katolikus kutatók feltételezik, hogy ez a logia-forrás azonos az arámi nyelvű Máté-evangéliummal, amelyről — úgy látszik — Papiász beszél. (Valójában Papiász tanúbizonysága — legalábbis Kürzinger fordításában — semmit sem mond ilyesfajta arámi nyelvű Mátéről.)

A logia-forrás főképpen Jézusnak az Isten országa elérkeztéről szóló prédikációját hagyományozza tovább, és azt a hitet juttatja kifejezésre, miszerint az Emberfia hamarosan visszatér. Hiányzik ebből a forrásból Jézus haláláról és feltámadásáról szóló elbeszélés. A gyűjtemény Jézus halála utáni évtizedekben keletkezett, Márk készen találta más kisebb gyűjteményekkel együtt (így pl. Jézus vitabeszédei, példabeszédei), és beleépítette saját művébe.

1.3.3 Az evangéliumok külön könyv formájában jelentkeznek

Az evangéliumok így jelölik meg sajátmagukat, amikor bemutatkoznak:

Mk: Jézus Krisztusnak, az Isten Fiának evangéliuma kezdődik (1,1)

Mt: Jézus Krisztus nemzetségtáblája...(1,1)

Lk: ...elbeszélés, eseménybeszámoló (1,1)

Jn: ...ez a könyv (20,30)

Az evangélium-elnevezés a Mk-evangélium bevezetőjéből került át a többi „evangéliumba”.

Az „evangélium XY szerint”-kifejezés nem a szerzőktől származik, hanem a II. századból ered. „Eu-angelion” a görög nyelvben jutalmat jelölt, amelyet a győzelmet hirdető hírnök kapott, és jelenti magát a jóhírt is. A császárok istenítése korában „eu-angelion” volt az olyan vallási szózat, mely a császár születéséről, trónraemeléséről és császárrá való kikiáltásáról szólt.

Az ÚSz-ben (főleg Pálnál) az eszkatológikus, vagyis Istentől a végidőben megvalósított üdvösség meghirdetésére használtos ez a kifejezés. Újabb, II. századbeli jelentése: Jézustól és apostolaitól származó hitbeli igehirdetés írásos rögzítése.

Fontos szövegek: 1 Tessz 1,5 Róm 1,16 k
--

Az evangéliumok nem Jézus-életrajzok, nem biográfiák. Nem kívánják Jézus életének pontos lefolyását bemutatni, és nem akarják egyéniségének kialakulását vázolni, illetve lelkiállapotát vagy külső megjelenését ábrázolni. Nélkülöznünk kell olvasásuknál mindazt, amit egy életrajztól elvárnánk. Az evangéliumok segítségével maradéktalan és kielégítő leírást adni Jézus életéről éppen ezért lehetetlenség, ha mégannyiszor is újra meg újra megkísérlik.

Az evangéliumokat nem közvetlenül az események után jegyezték fel (bár a szemtanúk természetszerűen nyomon követték az események elmondását), még kevésbé állt szándékukban Jézus első tanítványainak, hogy riportot írjanak (idő és hely megadásával, érzelmek és szándékok bemutatásával, képek megrajzolásával). Ennek ellenére nem kitalált történetek. Ha Jézus idejében az elbeszélők szabadabban bántak is a részletekkel, mint az manapság szokás, és még oly nagy volt is az elbeszélő kedvük, az evangélisták lényegében azt mondják el, ami a Názáreti Jézussal történt: vele kapcsolatos meg tapasztalások-

ról és találkozásokról számolnak be. Ezt azután hívő emberek szóban továbbadják, majd végül is leírják.

Alapvető az evangéliumokban az a törekvés, hogy hitből fakadó kijelentéseket mondjanak Jézussal kapcsolatban, hirdessék a tőle hozott üdvösséget, megnyerjenek minket a Jézusba vetett hit számára, és utat mutassanak az örök életre.

Irodalmi utalások

Fitzmayer, J. A.: Die Wahrheit der Evangelien („Instructio de historica Evangeliorum veritate” pápai megnyilatkozás. Bevezetés, magyarázat, szöveg, fordítás és bibliográfia.) Stuttgart, 1965*

Léon-Dufour, X.: Die Evangelien und der historische Jesus. Aschaffenburg, 1966*

Lohfink, G.: Jetzt verstehe ich die Bibel (Lexikon a formakritikához, S. Köder rajzaival.) Stuttgart, 1973*

Pesch, R. — Kratz, R.: So liest man synoptisch (Útmutatás és magyarázat a szinoptikus evangéliumok tanulmányozásához.) Frankfurt a. M., 1975. (Külön-külön kis kötetekben)**

Seethaler, P.: Die vier Evangelien (Gyakorlati segítség olvasásukhoz) Freiburg, 1970*

2 Evangéliumi örömhír négyszeres változatban

(Az evangéliumok teológiai állásfoglalása)

Bár az evangéliumok többnyire ugyanazt mondják el Jézussal kapcsolatban, mégis — a közösség adott helyzete szerint és saját célkitűzésüknek megfelelően — mindegyikük más hangsúlyt ad az ábrázolásnak.

Mk: úgy rajzolja meg Jézust, mint az Isten Fiát, aki hatalmas tetteket visz végbe, és halálával, feltámadásával mutatja meg lényét;

Mt: újra meg újra hangsúlyozza, hogy Jézus a megígért Messiás, akire a zsidó nép várakozik;

Lk: Jézus jóságának és emberszeretetének evangéliumát írja meg;

Jn: Jézust mint Isten Fiát mutatja be, aki kinyilatkoztatja nekünk az igaz Istent

Úgy fogjunk fel mindenegyes evangéliumot, mint mozaikképet: az evangélista szerkesztői munkával kiválasztott részleteket állít egymás mellé. Csak akkor válik láthatóvá az összkép, ha minden mozaikkövecské a helyére kerül.

A szinoptikusok pontos egybevetésénél kiderül, hogy a mindenkori evangélista még az egyes evangéliumi szakaszokra is rányomja egyéni sajátosságának bélyegét.

A liturgikus olvasmányi rendnek az a célja, hogy a vasárnapi evangéliumi szakaszok hallgatói jól megismerjék azt a sajátos képet, melyet egy-egy evangélista Jézussal kapcsolatban elének tár. Éppen ezért olvassák fel az evangéliumokat hároméves fordulóban: az A év vasárnapjain Mátét, a B év vasárnapjain Márkot és a C évben Lukácsot. János több tekintetben elűt a többi evangélistától, ezért évente több vasárnapra közbe-közbe elosztva jut szóhoz.

2.1 Jézusnak, az Isten Fiának titka

(A Márk-evangélium teológiájához)

A hit nem magától értetődő. Sok lépést kell megtenni, amíg egy ember megéri Jézus Krisztus titkát, és még több lépés szükséges, hogy ereje legyen követésére elszánnia magát.

Márk mint szerkesztő és egyben teológus, ismeri a hit elfogadásának nehézségét: úgy osztotta tehát be a rendelkezésre álló anyagot, hogy világosan feltáruljon előttünk Jézusnak fokozatosan kibontakozó titka, valamint a tanítványok útja, ahogyan eljutottak a hitre és a teljes megértésre.

Márk evangéliumának sajátos jelleget ad jónéhány különös tilalom, mellyel hallgatást követel:

a gonosz szellemektől: 1,25; 1,34 (vö. párh. Mt);

a tanítványoktól: 8,30; 9,9; 9,30 (vö. párh. Mt);

a csodák szemtanúitól: 1,44; 5,43 (vö. párh. Mt); 7,36.

Ott vannak ezenkívül azok az elbeszélések, melyek a hallgatói parancs megszegéséről (1,44k), a gonosz szellemekkel való leszámolásról (1,24k) és a tanítványok értetlenségéről (8, 14-21) számolnak be.

Nem egységes az értelmezése ezeknek a különös tilalmaknak és a tanítványok értetlenségére vonatkozó kijelentéseknek; ennek ellenére, ezek a megnyilatkozások Mk határozott teológiai fölfogását juttatják kifejezésre. Mk nem tantételekben, hanem elbeszélésekben adja elő a maga teológiáját.

Miután Mk nem mondja meg világosan, miért rendelt el Jézus hallgatást, és miért maradtak értetlenek a tanítványok, azért olvassuk csak el az evangéliumot a következő kérdés szempontjából: mikor szabad majd nyíltan elmondani, hogy kicsoda Jézus?

Választ kínál a kérdésre a százados vallomása, melyet Jézus halálakor tesz (abban az értelemben, ahogyan azt megfogalmazta az ősegyház). Ez volt az a pillanat, amikor akadálytalanul hirdethették: ez az ember Isten Fia volt (Mk 15,39). Jézus igaz kilétét tehát csak halála pillanatában volt szabad nyíltan kimondani. Csak ekkor kezdődik az időszak, amikor nyilvánosan hirdetik mivoltát, és pedig ebben a formában: Jézus az Isten Fia, aki vállalta a szenvedést. Amikor úgy beszélünk róla, mint Isten Fiáról, aki vállalta a szenvedést, akkor ennek a kijelentésnek mindkét része fontos. Krisztusra mindkettő érvényes, amint Mk ezt evangéliumában ábrázolni kívánta. Első részében (Mk 1,1 – 8,26) megmutatja (főleg a kenyérszaporítással kapcsolatban vö. Mk 6,52 és 8,14. 21), miképpen jutottak el az apostolok arra a meggyőződésre, hogy Jézus a Messiás. Azután leírja, hogyan alakul tovább a Messiásról szóló kinyilatkoztatás és az ellenfelek makacs ellenállása. Pusztán az a belátás, hogy Jézus a Messiás, még nem elégséges. Amíg az apostolok csupán a Messiást ismerik csak föl Jézusban (Péter vallomása Mk 8,27-29, mint az első rész tetőpontja), addig még nincsen meg bennük a teljes megértés. Jézus ezért rója ki rájuk a tilalmat, hogy nem szabad beszélniük erről (Mk 8,30). Meg kell érteniük a „Jeruzsálembé való fölmenetelt”, vagyis Isten teljes üdvözítő tervét, mely előre látja Jézus halálát és feltámadását. Ezt tartalmazza az evangélium második része (Mk 8,27-16,8). Jézus szenvedésével függ így össze amikor azt írja az evangélium, hogy Jézus „nyíltan” mondja ki (Mk 8,27). Teljes nyílt-

sággal beszél Jézus: semmit el nem hallgat, el nem kendőz. Hogy azonban teljességgel fölfogják kilétét, erre csak azoknak nyújt lehetőséget, akik követik a kereszttúton. A nyílt beszéd csupán a tanítványoknak szól: „Átvándoroltak Galileán. De nem akarta, hogy valaki tudjon róla, mert a tanítványait akarta tanítani” (Mk 9,30) az Emberfia sorsáról. A tanítványok viszont értetlenek. A titok majd csak Jézus halálakor, a százados vallomásával szűnik meg (Mk 15,39). Ekkor már semmi veszélye sincs, hogy félreismerik Jézus alakját, hiszen szenvedésével nyilvánvaló lett, hogy ő az Isten terve szerinti szenvedő Messiás. A tanítványok értetlenségének bemutatása és a százados szava mint motívum, egyaránt arra utal, hogy Mk-nál fokozatosan bontakozik ki Jézus titka. Nála az egész történetnek a célja: Jézusnak mint az Isten Fiának elismerése szerte a világon. A titokelmélettel tehát Mk azt a nézetet képviseli, hogy a kinyilatkoztatás fokozatosan megy végbe.

Mikor szabad majd Jézus kilétét nyíltan hirdetni? Egyenes választ ad a kérdésre a tilalom, mellyel Jézus a színeváltozáskor történt megdicsőülésről hallgatást követel három tanítványától. Nem szabad elmondaniuk, mit láttak a hegyen, míg az Emberfia fel nem támad a halálból (Mk 9,9). A titok fölfedezésének pontos határideje: a feltámadás. Ekkor Isten Fiának fönsége szabadon tör elő: a tanítványok ezután már akadálytalanul hirdethetik.

Péter vallomásához (Mk 8,27-30) csatlakozó szakaszok beszámolnak a szenvedés és a feltámadás első bejelentéséről, a követésről a kereszthordozásban és a megdicsőülésről. Ezeknek a szakaszoknak központi jelentőségük van a titok helyes megértése szempontjából: szerkesztés és szerkesztői hozzáttételek nyomán ugyanis ezekben úgy mutatkozik meg Jézus titka, mint a szenvedés titka („egészen nyíltan megmondta” szenvedését, Mk 8,32), és egyben kifejezetten (Mk 9,9) úgy jelenik meg, mint a feltámadásban való megdicsőülés titka. A titokelmélettel Mk a kinyilatkoztatás történetéről vallott fölfogását adja elénk: Jézus története nem egyéb, mint Jézus valódi mivoltának fokozatos föltárása. Az evangélium belső cselekménye, a titok föltárása a következő fokozatokban megy végbe:

- A tanítványok Péter hitvallásával jutnak el Jézusnak első, mindenesetre még elégtelen felismeréséhez (Mk 8,27-29).
- Miután felismerték, hogy Jézus a Messiás, Jézus „nyíltan beszél”, és bevezeti őket az Emberfia titkába, vagyis hogy szenvednie kell (Mk 8,27 – 10,52).
- A halállal és a feltámadással akadálytalanul tör utat magának Jézus igazi mivoltának kinyilatkoztatása, és azt az egész világ színe előtt hirdetik. E kinyilatkoztatás íve ott feszül már Mk 1,1-ben, mely Mk 8,29 és 15,39 két tetőpontra utal: Jézusnak a Krisztusnak, vagyis a Messiásnak (8,29), az Isten Fiának (15,39) evangéliuma.

A titokelmélet így Mk szerint azt fejezi ki, hogy Jézus az, aki szenvedett és feltámadt. Jézus titkáról szóló kijelentése tehát tartalmilag megegyezik azzal, ami (az ősegyház és Pál felfogása szerint) az evangélium tartalma: halálról és feltámadásról szóló híradás, mely úgy mutatja be a halált és a feltámadást, mint beteljesítést és tetőpontot ama eseménysorozatban, mely Jézus mivoltát tárja fel fokozatosan.

Fontos szövegek:

1,1: Kezdődik

az evangélium

1,1 →

Jézus Krisztusról
8,27-30
Péter
hitvallása

→

az Isten Fiáról
15,39
a százados
hitvallása

Irodalmi utalások

*Egger, W.: Frohbotschaft und Lehre (összefoglaló beszámoló Jézus tevékenységéről a Márk-evangéliumban). Frankfurt a. M. 1976***

Kertelge, K.: Die Wunder Jesu im Markusevangelium, München, 1970

*Replö, K. G.: Markus - Lehrer der Gemeinde, Stuttgart, 1969***

2.2 Megváltót ígért és küldött népének (A Máté-evangélium teológiájához)

2.2.1 Mt evangéliumának keletkezése

Jézus halála és a Mt-evangélium megírása között játszódó ese-

mények (kb. Kr. u. 80-ban) mélyrehatóan befolyásolták a Jézustól elindított mozgalom életét:

- A rómaiak 70-ben lerombolták a jeruzsálemi templomot. Ezzel megsemmisült a zsidó nép központja. A katasztrófát túlélő zsidók később újra összejöttek, és megint új kezdettel próbálkoztak. Eltűnik azonban az a szoros kapcsolat, mely Jézust és az első jeruzsálemi keresztény közösséget a zsidósághoz kötötte. Az egyház elnyeri saját egyéni alakzatát. Fölismeri, hogy ő az igaz Izrael, az a nép, amellyel Isten megkötötte szövetségét.
- A kereszténység a pogány világ irányába veszi az útját. Mt ismer ugyan még olyan, Jézustól származó szavakat, melyek arra utalnak, hogy Jézus Izrael népére korlátozza földi tevékenységét (pl. Mt 10,5 k és 15,24), az egyház viszont most már messze maga mögött hagy minden korlátozó megosztást (Mt 28,16-20).
- Egész keresztény nemzedék gondolta végig Jézus titkát az ŐSz fényében. Krisztust úgy ismerték fel, mint az egész üdvtörténet tetőpontját és titokzatos középpontját.
- Aki ezt az evangéliumot összeállította, annak rendelkezésére álltak az összes írásos források: a (Kr. u. 65 körül megírt) Mk-evangélium, és Jézus szavainak bizonyos gyűjteménye.

Mt ebben a változott helyzetben írja művét. Jézusról szóló hagyományokat ad át az egyházközségeknek: emlékezteti és segíti őket, hogy megbírkózzanak az új helyzettel, és új utat mutat nekik az ŐSz megértéséhez. Mt igen óvatosan bánik a hagyományokkal. Elfogad olyanokat is, amelyek helyzete szempontjából már nem túlságosan érdekesek (vö. Mt 10,5 k és 15,24). Mt evangéliuma bizonyosság a történelmi folyamat mellett, melyben a zsidókeresztény hagyomány mindent lefejt magáról, ami korlátozó megosztást jelent, és az ószövetségi törvényhez kapcsolódik (Trilling). Egyre világosabban felismerik, hogy Jézus üzenete minden emberhez szól, és az egyház az összes népeknek egyháza.

Ami művének elrendezését illeti, Mt az anyag elrendezésében a Mk-féle mintához tartja magát, és Jézusnak Galileától Jeruzsálemig végzett működésének történetét nyújtja. Ebbe a mintába építi bele az Úr szavainak gyűjteményéből vett anyagot és a hagyományból rendelkezésére álló egyéb anyagokat. Jézus szavaiból előszeretettel állít össze hosszabb beszédeket. A beszédeket tárgykör szerint csoportosítja, ezek tagolják a művet, és külön veretet adnak neki:

Mt 5,1 – 7,29: „Én pedig azt mondom nektek...” – A mennyek országának új rendje

Mt 9,35 – 10,42: „Elküdelek titeket...” – A tanítványok küldetése

Mt 13,1-58: „A mennyek országa olyan, mint...” – Példabeszédek

Mt 18,1-35: „Ki a legnagyobb a mennyek országában...?” – Az egyházzal szembeni beszéd

Mt 24,1 – 25,46: „Vigyázzatok...” – A végidőkről szóló beszéd

2.2.2 A Mt-evangélium teológiai hangsúlyai

Jézus szavainak és tetteinek elbeszélésénél Mt bizonyos hangsúlyokat alkalmaz, és ezekkel megkülönbözteti művét a többi evangéliumtól.

Jézus a megígért Messiás

Mt felfogása szerint az egyház az ÓSz-et mint kulcsot használja Jézus titkának megértéséhez. Az egyházközség visszaemlékezik Isten és népe közötti egyik történetre (ilyen pl. az Ábrahám-mal kötött szövetség, a kiszabadulás Egyiptomból, Dávid örök királyságának megígérése), és felismeri, hogy Jézus teljesíti be mindazt, amire a nép várakozik: ő a reménykedve várt szabadító (Mt 1,1). Népének szabadítója és egyben valamennyi népnek Megváltója, mindörökre fennmaradó egyháza (Mt 16,18)

pedig az összes népeknek egyháza. Mt olvasói, akik számára művét írja, otthonosak az ÓSz-ben. Érdeklí őket, ha megtudhatják, hogyan folytatódik Isten népének története. Mt ezért sok helyet idéz az ÓSz-ből, és ezek kapcsán rámutat, hogy az ószövetségi történet Jézusban találja meg beteljesedését.

Fontos szövegek: Mt 5, 17 – 20 7,12 22,40

Az egyház az igaz Izrael

Mt evangéliumát az egyház evangéliumának mondják, nemcsak mert az egyházban ősidők óta igen nagy becsben állt, hanem mert Mt világosan előtérbe helyezi evangéliumában az egyház képét. „Izrael igazi Messiása a Názáreti Jézus; akik hozzá tartoznak, és benne hisznek, azok alkotják Isten új népét” (Trilling). Az „egyház házirendjében” (Mt 18) Mt rámutat annak igazi benső lényegére: keresztények egymás közötti magatartásának célja és mértéke az irgalmas Atya, egymást azért nevezhetik testvérnek, mert Atyjuk az Isten, egységük köteléke és közösségük alapja pedig Jézus. Az egyházzal áll, hogy az Istennel kötött szövetséget kapta ajándékkul. Ahogy az ÓSz-ben Isten oltalmazó jelenlétet ígért népének, és ezt mondta: „Én veled vagyok!”, ugyanúgy most az egyház kapja ajándékkul ezt a védelmet Krisztustól, akinek a neve: „Velünk az Isten!” (1,23; 18,20; 28,20). A szövetségből származó köteleességeket Jézus mint új Mózes „a hegyen” (vö. Mt 5,1; 28,16) adja meg.

Fontos szövegek: Mt 18 28,16-20

Új életformára ad parancsot tanítványainak

Különleges nyomatékul mondja el Mt, milyen új magatartás jellemzi Jézus tanítványait. A hegyi beszéd (Mt 5-7) Jézus utasí-

tásainak gyűjteménye, ezek igen behatóan fejtik ki a Jézustól parancsolt életformát. Beszédének tartalma, szavának tekintélye Jézust egyedülálló tanítómesterré teszi, akit el kell ismerniük a tanítványoknak (Mt 23,10). Szemben azzal a törvényismerettel, melynél csak a törvény betűjéhez való ragaszkodás volt fontos (így tanítottak Jézus ellenfelei, a farizeusok és az írástudók), Jézus a törvény „beteljesítését” hozta el. A törvény igazi értelme lép előtérbe, ti. az istenszeretet és emberszeretet „aranyszabálya” (Mt 7,12; 22,40). Minden ember mint egyén áll Isten színe előtt saját magatartásával: a Jézus által adott szabály az egész embert érinti: külső magatartására és benső állásfoglalására egyaránt vonatkozik.

Fontos szöveg: Mt 5-7

Irodalmi utalások

Bornkamm, G. – Barth, G. – Held, H.J.: Überlieferung und Auslegung in Mattäusevangelium, Neukirchen, 1968^{••}, 5. kiad.

Trilling, W.: Das wahre Israel (Tanulmányok a Mt-evangéliumhoz), München, 1964^{••}, 3. kiad.

Schweizer, E.: Mattäus und seine Gemeinde, Stuttgart, 1974[•]

2.3 Jézus jósága és emberszeretete (A Lukács-evangélium teológiájához)

Lukács külön kiemeli néhány szempontot evangéliumában:

- jóság és emberszeretet az ismertetőjele Jézus működésének;
- az Isten és az ember találkozásának története – üdvösségtörténet: Jézusban teljesednek az Istentől népének, Izraelnek adott ígéretek; itt az üdvösség hajnala;
- az evangélium Jóhíre Jézussal veszi kezdetét, és a Szentlélek erejében indul útnak a világban.

Fontos szövegek: Lk 4,14-21
ApCsel 10,36-38

Lukács képben foglalja össze központi gondolatát: a lakoma képe ez (Lk 14 – 15), ennek különlegesen fontos helye van nála az evangéliumban.

Jézustól adott összefoglalás ez a kép: a lakoma az üdvösség idejét mutatja be. Boldognak kell mondanunk, aki résztvehet rajta (Lk 14,15). Viszont kívül reked, aki elutasítja a meghívást (Lk 14,24). Az egyik legszebb hasonlat, a jóságos atyáról és a tékozló fiúról szóló példabeszéd (Lk 15,11-32) úgy ábrázolja a lakomát, mint ami végetvet a hontalanságnak és nyomorúságnak. Jézus nem abban látta küldetését, hogy csak beszéljen a lakomáról, és a jövőben helyezze kilátásba; működéséhez egészen feltűnően hozzátartozik az emberekkel való asztalközösség. Erről Lukács számol be elsősorban: Jézus eszik a farizeus házában (Lk 7,36; 14,1), a vámos házában (Lk 19,6-10). A bűnösökkel és a vámosokkal való asztalközösséget persze szemére is vetették Jézusnak. Farizeusok és írástudók felháborodtak, és azt mondták Jézusról: „falánk és borissza ember, a bűnösök és vámosok barátja” (Lk 7,34 párh.; 15,2). Jézus minden embernek, így a bűnösöknek is felkínálta az asztalközösséget, mint az összetartozás és a barátság jelét: ezzel juttatta kifejezésre azt a teljesen új istenképet, amelyet elhozott nekünk. Az egyház továbbfejleszti a lakoma jelét: az Eukarisztiában megünnepeljük a földön közöttünk járt Jézussal való asztalközösséget, a Feltámadottnak tanítványaival való találkozását és asztalközösségét, valamint Jézusnak az emberekért vállalt áldozatos odaadását (vö. Lk 24).

A lakoma az üdvösség gondolatát hordozza magában, egyben pedig jelképe a Jézustól állított követelményeknek: azt jelenti, hogy meghívást kell elfogadnunk (Lk 14,14 k). Lakomával kapcsolatos magatartásunkból bölcs szabályok vezethetők le, melyek egész életünkre állanak: „Ne keresd az első helyet!”

(Lk 14,7-11). A keresztény embert a vendégek meghívásánál külön szabályok kötelezik: „Hívd meg a szegényeket, bénákat, sántákat, vakokat. S boldog leszel, mert nem tudják neked viszonzni. De az igazak feltámadásánál megkapod jutalmadat” (Lk 14,12-14). Az Apostolok Cselekedetei részletes alapossággal elmondja, hogy mit jelentett az egyháztörténelem bizonyos fordulópontján, hogy „együtt evett velük”: Péter apostol úgy gondolta, hogy a pogányok csak akkor csatlakozhatnak Krisztushoz, ha elfogadják a zsidó étkezési törvényeket. Látomásban viszont magától Istentől kap eligazítást (ApCsel 10). Pál számára a pogány-keresztények és a zsidó-keresztények közt fennálló asztalközösség szintén jelkép: a Krisztustól nekünk adott megváltás megmásíthatatlan kifejezése (Gal 2,12). Az együttétkezés, mint a részeltetésnek és részesedésnek a képe, egész teljességében bemutatja azt az ajándékot, melyet az emberiség kapott az üdvösséggel.

Lakoma

Ajándék

Jézus közösséget vállal a bűnösökkel
közösség a Feltámadottal
Eukarisztia

feladat

elfogadni, amit kapunk
törődni az emberekkel
senkit ki nem zárni

Irodalmi utalás

Conzelmann, H.: Die Mitte der Zeit (Tanulmányok Lukács teológiájához), Tübingen, 1964^{***}, 5. kiad.

2.4 Jézus megmutatja nekünk az Atyát (A János-evangélium teológiájához)

Ősidők óta a „lelkiség evangéliumának” mondják János evangéliumát, mert teljesebb fénybe állítja be az elmondott események jelentését és Jézus szavait, mint ahogyan a többiek teszik. Így pl. egészen szemléletesen mondja el a vakonszületett meggyógyítását (Jn 9); egyúttal viszont kiemeli, hogy csodájával Jézus úgy mutatkozik be, mint a világ világossága, mellyel szemben állást kell foglalnia minden embernek. A csoda így döntésre való felszólítás és meghívás a hitre, ahogyan az egész evangélium megírásának is ez volt a célja.

Fontos szöveg: Jn 20,30-31

János egyúttal kézzelfoghatóbban is mondja el Jézus életének az eseményeit, mint a többi evangélium. Szemléletesebben és aprólékosabban írja le a csodákat, sok olyan részlet és helymeghatározás található nála, amely a szinoptikusoknál hiányzik. János tud Jézusnak kezdeti, judeai működéséről, és — újra csak a szinoptikusoktól eltérőleg — ugyancsak ő említi meg, hogy Jézus az ünnepek alkalmával többször fölment Jeruzsálembe. A történeti és földrajzi adatok úgy mutatják be Jánost, mint elsőrangú hagyományőrzőt (Schnackenburg).

2.4.1 Felelet az emberiség nagy kérdéseire

A János-evangélium felel az emberiség nagy kérdéseire. Hét alkalommal úgy állítja eléink Jézust, mint Istentől az emberek számára adott nagy ajándékot:

Én vagyok az élet kenyere (6,35.51).

Én vagyok a világ világossága (8,12; vö. 9,5).

Én vagyok a jó pásztor (10,11.14).

Én vagyok az ajtó (10,7.9).

Én vagyok a feltámadás és az élet (11,25).

Én vagyok az út, az igazság és az élet (14,6).

Én vagyok az igazi szőlőtő (15,1.5).

Valamennyi bemutatkozásnál üdvösségünkkel kapcsolatos kijelentést tesz. Például: aki eszi az én testemet és issza az én véretem, az bennem marad, én meg benne (Jn 6,56). Aki követ, nem jár többé sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága (Jn 8,12) stb. Jézus annyira saját maga a válasz, melyet Isten ad az emberek kérdéseire, hogy egyszerűen úgy mutatkozhatik be, mint aki maga ad kinyilatkoztatást. Az ÓSz-ben Isten így nyilatkoztatta ki magát népének: „Én vagyok, aki vagyok” (Kiv 3,14), hűségét pedig mindig csak ezzel a mondat-tal erősítette meg: „Én vagyok az, aki hűséges, és aki van” (vö. Iz 43,10; 41,4; 45,18 stb.). Ugyanígy, Jézus is egyetlen kinyilatkoztatási mondat-tal mutatkozhatik be: „Megtudjátok, hogy én vagyok” (Jn 8,24.28.58; 13,19; 18,5.6.8).

Isten választ követel a kinyilatkoztatásra. Az ember részéről ez a válasz a hit. János tehát nemcsak arról számol be, hogy az Isten meghívott bennünket a hitre, hanem az egész Jézus-eseményt úgy mondja el, mint olyan történet, amely a hithez kapcsolódik. Valós személyeken keresztül mutatja be, hogyan jutnak el emberek a hitre: ilyenek pl. a samáriai asszony (Jn 4), a gyógyulást nyert vakonszületett (Jn 9), Lázár nővére (Jn 11). Más szakaszok viszont úgy tűnnek föl, mint Jézus és az emberek közötti beszélgetés a hitről, így Jézus és Nikodémus beszélgetése (Jn 3), valamint Jézusnak a (hittől idegen) zsidó ellenfeleivel folytatott vitatkozásai (Jn 5-8; 10).

2.4.2. Kinyilatkoztatja magát a világ és tanítványai előtt

A János-evangéliumot a kinyilatkoztatott gondolatoknak megfelelően három részre tagolhatjuk:

Jn 1 – 12: Jézus kinyilatkoztatja magát a világnak.

Jézus szavai és csodajelei olyan kinyilatkoztatás, mely föl-tárja Jézusnak és az Atyának egymással való egységét, és dön-

tésre hív fel. A „világ” viszont (Jn gyakran az istenellenes erőket érti, amikor „világról” beszél) elutasítja Jézust.

Jn 13 – 17: Jézus kinyilatkoztatja magát tanítványainak.

Nagy búcsúbeszédében és a főpapi imában Jézus kinyilatkoztatja egységét az Atyával. Távolléte idejére biztosítja őket, hogy egészen bensőséges egységben maradnak majd vele és egymással: a tanítványok mint szőlővesszők a szőlőtővel kapcsolódnak össze Jézussal. Közösségük jelének a szeretet parancsát adja nekik. Együttlétükből béke és öröm származik.

Jn 18 – 21: felmagasztalás és megdicsőülés

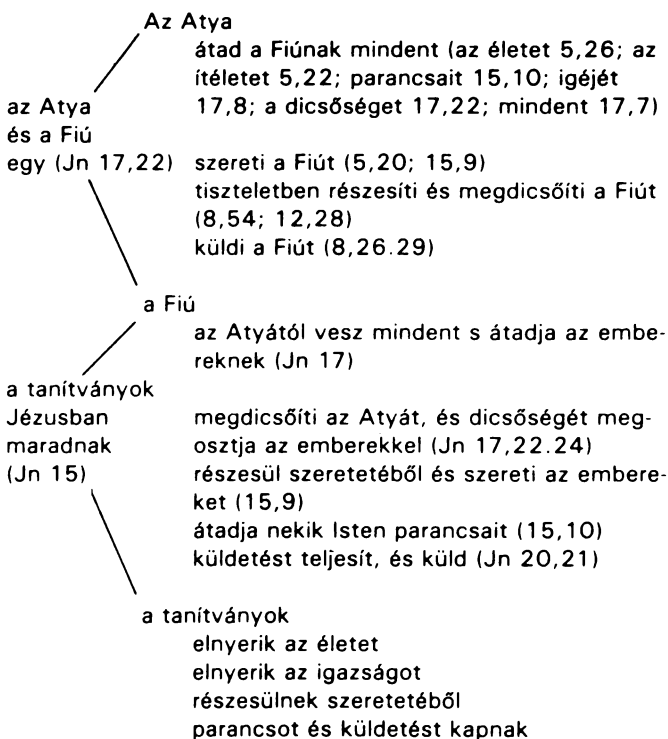
Jézus szenvedésének és feltámadásának eseményeit János úgy mutatja be, mint az Atyához vezető utat és megdicsőülést. Jézus nem is annyira szenvedő, mint inkább cselekvő fél: tud mindenről, és kezdeményez (Jn 13,1-3). Az emberek erőnek erejével pert akarnak lefolytatni nyilvánosság előtt, amelyet személy szerint a rómaiak képviselnek. Végeredményben viszont Jézus peréből a „világ” ellen szóló per lesz (vö. Jn 18, 28 – 19,16: kihallgatás Pilátus előtt). A per folyamán egyre nyilvánvalóbb Jézus fönsége: akik elfogására jönnek, visszahőkölnek, amikor kijelenti: „Én vagyok!” (Jn 18,4-8); Jézus tudja, mikor végzi be földi életét, és mikor válik teljessé engedelmessége (Jn 19,28). Tamás alakjában János a későbbi keresztények magatartását foglalja össze, akik nem tanúi a feltámadásnak: Boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek (Jn 20,29).

Fontos szövegek:	Jn 1,1-18
	12,44-50
	14,15-21
	18,36-38

2.4.3. Jézus a mi közvetítőnk — meghozza az egységet

Jézusnak a János-evangélium tanúsága szerint hatalma van, hogy üdvösséget hozzon az embereknek, mert engedelmessége és szeretete által egy az Atyával. János Jézusnak engedelmességből és szeretetből fakadó tevékenységét Jézus „művé-

nek nevezi. E „művével” akarja Jézus bevonni az Istennel való egységbe. Az evangélium sokféle módon fejezi ki, hogy Jézus egy az Atyával, s miképpen adja tovább ezt az egységet:



Fontos szövegek: Jn 15 17

2.4.4. Az evangélium keletkezése

A János-evangéliumban közös a szinoptikus evangéliumokkal, hogy a keresztteljedéstől a feltámadásig folyamatos az elbeszélés.

lés, közös továbbá sok elbeszélés: Keresztelő János (Jn 1,19-34), a templom megtisztítása (Jn 2,13-22), a királyi tisztviselő fiának meggyógyítása (Jn 4,46-54), a kenyérszaporítás és a vi-zenjárás (Jn 6,1-21), a betániai vacsora és Jézus lábának me-kenése (Jn 12,1-8), a szenvedéstörténet és a feltámadásról szóló hirdetések (Jn 18-20; 21). A János-evangélium abban kü-lönbözik a sinoptikusoktól, hogy hosszú elbeszéléseket tartal-maz, főleg pedig gondolkodás- és beszédmódja egészen sajátos. Újra meg újra visszatér benne néhány lényeges téma: igaz-ság, kinyilatkoztatás, hit, a Jézusban való megmaradás, „Én vagyok...” A mondatok fölépítésére bizonyos szavak megis-métlése és mondatrészek visszatérése jellemző (vö. Jn 15). Az olvasónak sokszor az a benyomása, hogy a szerző újra meg újra nekifog bizonyos témának, azután megismétli és újabb fordula-tokkal mélyíti el, s így egész gazdagságában kidolgozza. Művé-nek sajátosságát akkor értjük meg legjobban, ha meggondoljuk, hogy ez az írás Jézus szavairól és tetteiről folytatott hosszú el-mélkedésekből született. Az emberiség nagy kérdéseinek fé-nyénél gondolták végig működését, majd szembesítették vele az ellentétes fölfogásokat (így pl. azok nézetét, akik gyöngíteni akarták Jézus igaz emberségének jelentőségét), és így mutat-ták be jelentőségét az emberek előtt. Az elmélkedést és igehir-detést nem pusztán a szerző végezte, hanem nyilván valami-lyen nagyobb csoport Jézus szeretett tanítványának iskolájá-ban, és az ő tekintélyének vezetésével (Jn 13,23; 19,26; 20,2). A legrégebbi hagyomány Zebedeus fiát, Jánost látja eb-ben a szeretett tanítványban. Az evangélium nem nevezi meg szerkesztőjét, hivatkozik viszont Jézus szeretett tanítványának tanúbizonyságára.

Irodalmi utalások

Blank, J.: Krisis (Tanulmányok a János szerinti krisztológiához és esz-katológiához), Freiburg, 1964^{••}

Borig, R.: Der wahre Weinstock (Jn 15,1-10), München, 1967^{••}

Mussner, F.: ZOE (Az „életről” vallott fölfogás a negyedik evangélium-ban, a János-levelek figyelembevételével), München, 1952^{••}

Mussner, F.: Die johanneische Sehweise und die Frage nach dem histo-rischen Jesus, Freiburg, 1965^{••}

Simonis, A.-J.: Die Hirtenrede im Johannes-Evangelium. Rom, 1967**
Thüsing, W.: Herrlichkeit und Einheit (Jézus főpapi imájának magyarázata, Jn 17) Münster, 1975*, 2. kiad.
Thüsing, W.: Die Erhöhung und Verherrlichung Jesu im Johannesevangelium, Münster, 1960**

Régi magyar bibliafordítások áttekintése:

A XV. század harmincas éveiben liturgikus célra készült szentírásfordítások: a *Bécsi, Münchener és Apor Kódexben*.

A XVI. sz. második évtizedében másolt *Jordánszky Kódexben* az Ószövetség néhány könyve és csaknem a teljes Újszövetség (a fordítást egy ideig Mátyás király kortársának, *Bátori László* pálos szerzetesnek tulajdonították).

1508-ban *Halabori Bertalan* egri egyházmegyes paptól másolt *Döbrentei Kódexben* nagyobb szövegrészek.

1526 körül a *Nyujtói Ferenc* székely szerzetes által fordított Székelyudvarhelyi kódexben nagyobb szövegrészek.

Apor (XV. sz.), Festetich (XVI. sz. eleje), Döbrentei (1508), Keszthelyi (1522) és Kulcsár (1539) kódexekben zsoltárfordítások.

Komjáti Benedek (prot.): Szent Pál levelei, 1533

Pesti Mizsér Gábor (prot.): Evangéliumok, 1536

Károli Gáspár (prot.): Vizsolyi Biblia, 1590 (Masznyik, Czeglédy, Raffay átdolg., korunkbeli új kiadása: Biblia, London 1957) Szent Biblia (*Dr. Tóth Károly*) Bp. 1974

Szántó Arator István (XVII. sz. eleje) teljes bibliafordítás-kísérlete (töredékek).

Káldi György (Szántó Arator György munkája nyomán): Ó- és Újszövetség fordítás a Vulgata szerint 1626

Káldi György fordításának átdolgozásai: *Szepessy Ignác*, Pécs, 1834-1836; *Tárkányi Béla*, Eger, 1865; Szent István Társulat Szentírás-bizottsága, Budapest, 1927-1934

Legújabbkori magyar biblia- és zsoltárfordítások

Békés Gellért - Dalos Patrik: Újszövetségi Szentírás, Róma, 1955¹ – 1978⁸
 Magyar Bibliatanács Ószövetségi Szakbizottsága (prot.): *Próbafüzetek*, Budapest, 1956

Szent István Társulat Szentírásfordítói Bizottsága, *Újszövetség*, Budapest 1967
Budai Gergely: Az Új Testamentum, Budapest, 1967

Magyar Katolikus Püspöki Kar: *Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1973¹ – 1979³

Református Zsinati Osztály Sajtóosztálya: *Biblia*, Budapest, 1975

Sík Sándor: Zsoltároskönyv, Budapest, 1923 – 1954

Várhelyi Konstantin: Zsoltároskönyv, Zirc, 1934

Farkasfalvy Dénes: Zsoltároskönyv, Prugg, Eisenstadt 1975

Hajdók János: Zsoltárkönyv, 1975¹ – 1980² (részletes irodalmi felsorolással)

A Názáreti Jézus

1 A történelmi Jézushoz vezető utak

1.1 Jézusról szóló források sajátos jellege

Az evangéliumok elsősorban hitből fakadó tanúbizonyságok. Elmondják nekünk, hogyan látta az ősegyház Jézus földi életét a feltámadt Krisztusba vetett hite alapján. Az evangéliumok azt a hívő meggyőződést juttatják kifejezésre, mely szerint Jézus a világ üdvössége. Ha úgy is értjük őket, mint az ősegyház hűvéti hitének tanúbizonyságait, ettől függetlenül megismerhetjük belőlük, ki volt valójában Jézus. Kimutathatjuk, hogy az evangéliumok nem változtatták és nem hamisították meg a Jézus-képet, hanem helyesen értelmezték: a feltámadás fényében fejtették ki a Jézus-esemény jelentésének teljességét.

Ez a megkülönböztetés:

történelmi Jézus — hit Krisztusa
nézőpontunk módját érinti:

A történelemtudomány megállapítja, hogy ki volt Jézus, miben állt működése, de majd csak a hit ismeri fel, mi az esemény jelentősége és legmélyebb értelme.

1.2 A történelemtudomány útjai a történelmi Krisztushoz

Az újabb biblíamagyarázat megjelöl bizonyos utakat, ahogyan történelemtudományi módszerekkel kimutathatjuk, hogy valóban megtörtént-e valamely esemény, melyet az evangéliumok reánk hagyományoznak, és valóban Jézustól származnak-e a szavak, melyeket ajkára adnak. Ez a vizsgálódási módszer nagyjából ezt jelenti: amennyiben valamely híradást nem vezet-

hetünk le a zsidóságból, illetve nem tulajdoníthatjuk az ősegháznak, akkor Jézus életének olyan vonásával állunk szemben, amely semmi esetre sem lehet kitalált, hanem pontosan a valós képet adja a földön élt Jézusról (E. Käsemann). Ilyen eredményekre jutottak például azokkal az elbeszélésekkel kapcsolatban, melyek az Isten országáról szóló prédikációkról és Jézusnak az Istenhez mondott szavairól számolnak be.

Történelmileg azonban akkor is biztos valami esemény, ha többszörös tanúságtétel szól mellette, olyan források, melyek egymástól függetlenek, mint pl. a Mk-evangélium, a logiaforrás és Pál levelei; vagy pedig, mint pl. a csodáknál, együtt találjuk az eseményről szóló beszámolókat és Jézus szavait.

Ilyen összefüggésben használjuk az *ipsissima verba* (őseredeti szavak) és az *ipsissima facta* (őseredeti tettek) szólásmódot. Egyes szavak (és ugyanakkor tettek) annyira jellemzőek Jézusra, és annyira ellentétben állnak az akkori környezettel és az egész korabeli világfelfogással, hogy lehetetlen kitaláltaknak tartanunk őket. Így ezek Jézustól származnak.

Ismertetőjegy (megközelítési mód) számunkra, amikor a zsidóságtól és a korai egyháztól eltérő sajátosságokat találunk az evangéliumokban:

A Jézussal kapcsolatos tény, ill. tőle származó szót akkor vezethetünk vissza biztonsággal Jézusra, ha a korabeli zsidó nézetektől eltér, ill. nem egyezik meg az első keresztény közösségek érdekeivel.

Ismertetőjegy a többszörös bizonyágtétel:

Történelmileg biztosak az események, ha több különféle forrás gyakrabban tanúsítja.

Ismertetőjegy az egyéb tényekkel való egyezés:

Jézusra vezethető vissza valamely kijelentés, ha egyezik azzal, amit már egyébként tudunk Jézusról.

2 A Názáreti Jézus üzenete és működése

A történelemkritikai módszer lehetőséget nyújt, hogy világosan lássuk, mi volt a földön élt Jézus üzenetének a lényege, és hogyan tekintette ő saját küldetését. Így a valóban adott és határozott irányban elkötelezett Jézusnak a képe áll előttünk.

2.1 Jézus életének külső adatai

Szöveg: Lk 3,1-2.23

Jézus „Heródes király napjaiban” (= idejében) Betlehemben született (Mt 2,1; Lk 1,5; 2,6). A keresztény időszámítást Dionysius Exiguus (+ 566) számításai alapján állították be, és – tévesen – úgy állapították meg, hogy Jézus pontosan 30 éves volt, amikor a nyilvánosság elé lépett, ami viszont Lk 3,23 adata szerint nem szükségképpen igazolható, hiszen Jézus „körülbelül” volt 30 éves.

Keresztelő János Tibériusz császár 15. évében keresztelte meg Jézust, aki ezzel kezdte meg nyilvános működését 28-29-ben. Ez a János-evangélium szerint kétévig és néhány hónapig tartott (vö. Jn 2,13; 6,4; 13,1 – három húsvéti ünnep), és ennek során Jézus Galileában és Jeruzsálemben lépett fel. 30-ban vagy 33-ban feszítették keresztre Niszán hónap 14-én (János szerint) vagy 15-én (a szinoptikusok szerint).

Tacitusz római történetíró Kr. u. 115-ben írt Annales (Évkönyvek) c. művében beszámol Néró császár idejéből a római tűzvészről, és ezzel kapcsolatban a következő megjegyzést teszi: „Ennek a névnek szerzőjét, Krisztust, Tibériusz császár uralkodása idején Poncius Pilátus kivégeztette”.

2.2 Adalékok a kortörténethez

2.2.1 A politikai viszonyok

Heródes

Amikor Jézus született (vö. Mt 2,1; Lk 1,5), a zsidók már elvesztették politikai önállóságukat, és római fennhatóság alatt álltak (Kr.e. 63-tól), az ő nevükben uralkodott Nagy Heródes (Kr. e. 40-4). Ő maga nem zsidó volt, hanem idumeus, és a rómaiaktól ezt a címet kapta: „A zsidók királya, a rómaiak barátja és szövetségese”. Mint politikailag okos fej, Heródes felismerte, hogy megmaradásuk csak úgy lehetséges, ha szövetséget kötnek Rómával. Behódolt azért a rómaiaknak, és rokonszenvezett a pogány hellénizmussal (építészetben, intézményekben, vallásérkölcsi nézetekben). Gyűlölt volt kegyetlensége miatt (kiirtotta az előtte uralmon levő Haszmoneusokat, és keményen elbánt összes ellenfeleivel). Kr. e. 20-ban hozzáfogott a templom átépítéséhez, és az ókor egyik legragyogóbb épületévé alakította (Kr. u. 63-ban lett csak készen; vö. Mk 13,1 k).

Jézus nyilvános működése idején szereplő uralkodók

Szöveg: Lk 3,1-2

Nagy Heródes halála után (Kr. e. 4) három fia között osztották fel országának területét. Mindhármukról említés történik az evangéliumokban.

Archelausz Kr. e. 4 – Kr. u. 6. Ő kapta meg Judeát. Kegyetlensége miatt a rómaiak letették (vö. Mt 2,22).

Heródes Antipász Kr.e.4 – Kr.u.39. Ő uralkodott Galilea és Perea fölött, ő építette Tibériász várost a Genezáret-tó mellett; saját feleségét, IV. Aretásznak, a szabateusok királyának leányát eltaszította, és mostohafivérének feleségét vette nőül. Ő végeztette ki Keresztelő Jánost (Mk 6,7-29 párh.). Jézus „rókának” nevezte, és területéről másfelé húzódott el (Lk 13,31k).

Fülöp Kr. e. 4 – Kr. u. 34. A Genezáret-tó mögött, északkeletre fekvő terület uralkodója. A császár tiszteletére általa alapított várost nevezték Fülöp Cezáreának (a város nevét megörökíti Péter hitvallása, vö. Mk 8,27).

Helytartók (kormányzók)

Amikor Archelausz (Kr. u. 6-ban) elvesztette uralmát, akkor Judea és Szamária római „helytartók” (prokurátorok) uralma alá került. Ezek kb. 3000 katona fölött rendelkeztek. A csapatok legnagyobb része a tengerparti Cezáreában állomásozott a helytartók ottani székhelyén, de volt kaszárnyájuk Jeruzsálemben is, a templom felügyeletének ellátására az Antónia várban. A bíraskodás jogát a zsidó főtanács és a helyi törvényszékek gyakorolták, halálbüntetés végrehajtásához viszont a helytartó jóváhagyása volt szükséges, kivégeztetéshez csak neki volt joga. A császári kincstár részére az adókat a helytartó szedette be vámbérlők útján.

A zsidók értettek hozzá, hogy egész sereg előjogot biztosítanak maguknak. Nem volt szabad császárképeket behozni Jeruzsálembé, a zsidók mentesültek a katonai szolgálattól, pogányok nem léphettek be a templom előudvarába, Izraelnek jogában állt templomadót szednie.

Jézus működése Poncius Pilátus helytartóságának idejére (26-36) esik, és ugyancsak e helytartó nevéhez fűződik kivégeztetése. A prokurátort a korabeli zsidók kegyetlennek, megközelíthetetlennek és keménynek jellemzik. Nyugtalanságot keltő magatartása miatt később Rómából leváltották, és számkivetésbe küldték. Heródes király egyik unokájának, I. Heródes Agrippának hároméves uralma után, Kr. u. 44-ben az egész területet római prokurátorok uralma alá helyezték, akik viszont Szíria helytartójától függtek.

Jeruzsálem pusztulása (Kr. u. 70)

Mindenekelőtt ebben az időszakban indult meg a zsidók „hideg háborúja” a rómaiak ellen. Kr.u. 66-ban került sor a népelnyomó római idegenuralom elleni lázadásra; ez rövid ideig tartó zsi-

dó siker után Jeruzsálem ostromához vezetett, melyet Titusz római hadvezér irányított. Az ostrom végül is a város és a templom bevétele és lerombolásával végződött (Kr. u. 70).

Rómában a „Forum Romanum” területén ma is áll Titusz diadalíve, mint emlékműve annak a diadalmenetnek, mellyel a zsidó háború befejezését Titusz megünnevelte.

2.2.2 A vallási viszonyok

A templom és a törvény (Tóra) úgy számított, mint Isten két nagy kegyelmi ajándéka, és egyben az egész zsidóságnak összefűző eleme.

A templomot az ókori világ egyik legnagyobb műremekének tartották (vö. Mk 13,1). Főnségét az évi istentiszteleteken bonthatóztathatta ki egész teljességében, amikor a húsvétot, a pünkösdöt, az engesztelés napját és a sátoros-ünnepet az egész nép részvételével ünnepelték.

Szöveg: Mk 11,15-19

A nyilvános istentisztelet a papok kezén maradt. A 24 osztályba beosztott papság élén a főpap állt. Ő mint a főtanácsnak, vagyis a legfelsőbb közigazgatási és bírói hivatalnak az elnöke, már Jézus idejében különös tekintélyre tett szert. Méltóságával kapcsolatos politikai befolyása miatt viszont a helytartók és a fejedelmek egyre-másra váltogatták a főpapokat, és helyeztek újabbakat helyükbe. Jézus korában két főpapnak sikerült hosszabb időre megtartania magát. Annás 6-15, Kaifás pedig 18-36 között gyakorolta a főhatalmat. Ugyancsak a „főpap”-cím járt a papi családokból származó egyes legfőbb hivatalnokoknak, mint pl. a templomőrség parancsnokának és a templomi kincstárnoknak.

A főtanács (más néven szanhedrin vagy szinedrion) 71 tagból álló legfőbb zsidó hatóság főpapokból, írástudókból vagyis (jórészt a farizeusok csoportjából való) törvénytudókból és sze-

niorokból tevődött össze (ez utóbbiak — a „vének” — látták el a nem papi nemzedékek népképviselését). Gyűlésükön az uralmon lévő főpap elnökölt. A főtanács döntött vallási, jogi és közigazgatási kérdésekben. Halálbüntetést csak a megszálló hatalom szabhatott ki.

Áramlatok és csoportosulások Jézus korában

Jézus korában egész sor áramlat és csoportosulás létezett a zsidóságban. Valamennyien erre a kérdésre próbáltak választ keresni: hogyan tartsa fenn magát Izrael mint Isten népe az új helyzetben?

A helyzetet a görög kultúrának és a pogány életfölfogásnak a diadalmenete jellemezte. Nagy Sándor világbirodalmat alapított. Halálával (Kr. e. 330) a birodalom részekre bomlott, a tőle indított kultúrmozgalom viszont, az un. hellénizmus mindenütt elterjedt, és Palesztinában is tért hódított.

A hellénizmussal való találkozás a zsidóság számára annyit jelentett, hogy katonai és gazdasági tekintetben fölényben lévő és közigazgatásilag végtelenségig agyonszervezett, pogány veretű államhatalommal jutottak kapcsolatba. A hellén kultúrával és vallással folytatott párbeszédben Izrael rákényszerült, hogy újra átgondolja Jahvébe vetett hitét. A párbeszéd a szíriai IV. Antiochusz Epifanész korában érte el első tetőpontját, miután sikerült hatalmába kerítenie Palesztinát. A pogány görög életfölfogás befolyásának biztosítására leváltotta Jeruzsálemben a jogszerinti zsidó főpapot, és Kr. e. 167-ben a legfőbb görög istennek, Zeusznak szentélyévé alakította át a jeruzsálemi templomot. A „pusztulásnak ez az utálatossága” (Dán 12,11) még az ÚSz-ben is foglalatla marad a szent helyen bekövetkező romlásnak (vö. Mk 13,14).

Izrael számára így sürgetőleg merül föl a kérdés: milyen jövő vár az Isten népére? Egyáltalán hogyan alakul a továbbiakban a történelem menete? Széles körben terjedő pogány életformák nyomán veszélyben forgott a törvény iránti hűség.

Különféle feleletek adódtak ezekre a kérdésekre.

Az ÚSz gondolkodását nagymértékben meghatározta az a felelet, melyet az ún. apokaliptika képviselt (apokaliptika: a „feltárás” = apokalipszis görög szóból). A világ ennek a fölfogásnak az értelmében teljesen romlott: egyedül Isten közvetlen beavatkozása hozhat szabadulást. Közeledik a vég. Az igazakat üldözik, pedig egyedül nekik nyílik bepillantás Isten üdvözítő tervébe, mely szerint Isten fölveszi a végső küzdelmet ellenségeivel. Az igazak e reménységben találhatnak erőt a helytálláshoz.

Az apokaliptika képviselői közé számítottak mindenelőtt a qumráni szerzetesek. Ők népesítették be a qumráni „kolostort” a judeai pusztaságban a Holt-tenger mellett, és az ő könyvtárukból származnak a qumráni barlangokban talált iratok. Szigorú életszabályokat követő rendet alkottak, és (legalábbis részben) nőtlenységben és vagyonközösségben (magántulajdon nélkül) éltek. A jeruzsálemi helyzetet a qumráni szerzetesek olyan romlottnak tartották, hogy a pusztaságba vonultak vissza. Önmagukat Izrael választott maradékának tekintették, és számoltak vele, hogy közvetlenül bekövetkezik a világosság fiainak küzdelme a sötétség fiai ellen. A zelóták (= a túlbuzgó türelmetlenek) fegyveres erővel akarták megvalósítani Isten uralmát és Isten népének felszabadítását. Szemben az ilyesfajta próbálkozásokkal Jézus a hatalomról való lemondás és az ellenségszeretet parancsát (Mt 5,38-48) hirdette. A heródiánusok Heródes mellett álltak, aki viszont a rómaiaktól függött. A szadduceusok szigorúan ragaszkodtak a törvény betűjéhez, de elvezették a holtak feltámadásába, az angyalokba és démonokba, a személyes halhatatlanságba és a túlvilági büntetésbe vetett hitet.

Szöveg: Mk 12,18-27

Nagy befolyást gyakoroltak a népre a farizeusok (az elkülönültek, a jámborok). Megpróbálták a törvény előírásait a min-

dennapi élet területein érvényre juttatni, és ezzel kapcsolatban elsősorban a szóbeli hagyományokra hivatkoztak. Mindenekelőtt a tisztulási törvények megtartásától remélték, hogy Isten népét szentségben tudják megőrizni. A rómaiaknak — amennyiben nem tiltották nekik a törvény betartását — ők is behódoltak. Zsidóknak és keresztényeknek egymással folytatott párbeszédében néha egyoldalúan ábrázolták a farizeusokat.

Az írástudók nem párt, hanem foglalkozás voltak: azok a férfiak, akik a törvény tanulmányozásával foglalkoztak. Az írástudók jobbára a farizeus-irányzathoz tartoztak.

A zsinagóga

A fogság utáni zsidóság vallási életében — Palesztina területén épp úgy, mint a szétszórtságban (diaszpórában) szerte a világon — a szombati istentisztelet miatt a zsinagóga volt a legjelentősebb intézmény. Minden nagyobb, zsidóktól lakott helyen megvolt a zsinagóga vagyis az imaház. Itt jöttek össze legalább minden szombaton istentiszteletre, ami imádságból, a törvény és a próféták olvasásából és írásmagyarázatból állt. Jézus rendszeresen résztvett a zsinagógai istentiszteleten (vö. Mk 6,1 k; Lk 4,16-30), és magyarázta is az Írást. Pál is mondott beszédeket ilyen istentiszteleteken (ApCsel 13,14 k). A mi liturgiánk igeistentisztelete a zsinagógára vezethető vissza.

2.3 Isten országáról szóló üzenet

Jézus lényegében ezt az üzenetet hirdeti nekünk: Isten országa hatalmas erővel elközelgett. Mk-nál (1,14k) ezt az összefoglalást találjuk Jézus üzenetéről: „Beteljesedett az idő, és már közel van az Isten országa. Tartsatok bűnbánatot, és higgyetek az evangéliumban!” Isten országán Jézus Isten uralmának teljes megvalósulását érti. Isten közbelép és megváltoztatja a világot. A korabeli zsidóságnál szintén használatos az „Isten királyi

uralma” kifejezés. Náluk ez a jelentése: Isten örökre fennálló uralma a világ fölött — , másrészt: Istennek Izrael fölötti uralma, amelyet Izrael engedelmesen elfogad, miközben fölveszi magára Isten „királyi hatalmának igáját”. Az egyistenhit elfogadásával és a törvény megtartásával Izrael elvállalta az Isten országának igáját, ugyanakkor más népek nem voltak hajlandók meghódolni Isten hatalmának. Jézus új jelentést ad az „ország” kifejezésnek, és ezt teszi prédikációja és működése központi gondolatának. Az ÓSz szerint, főleg Izajás próféta szerint, — és Jézus ebben az ÓSz szerint gondolkodik — a királyi uralom egyre erőteljesebben mutatkozik meg: Isten annak a történelmi ténynek alapján királya a népnek, hogy ő szabadította ki őket az egyiptomi szolgaságból (Kiv 15, 11-18); a királyi uralom a király vezetői és uralkodói hatalmát jelenti (Iz 52, 7-10). A babiloni fogságból Isten vezeti ki népét, vagyis tőle van a második szabadulás (exodus) is: Istennek a nép fölötti királyi hatalma abban mutatkozik meg, hogy Isten közvetlenül belenyúl az eseményekbe, életet és üdvösséget teremt népének.

Jézus az „ország” kifejezést arra alkalmazza, hogy művén keresztül közvetlenül Isten kezd tevékenykedni. Az „ország” nála Isten végső győzelmét jelenti: győzelmet a gonoszság, a betegség, a halál és minden Isten ellen irányuló, lázadó szándék fölött. Isten uralmának magasztosságát Jézus nem fantáziadús képekkel ábrázolja. Számára elegendők a példabeszédek és a hasonlatok, mint például a nagy vendégségről, a kincset talált ember boldogságáról, és az elveszettet megtaláló Isten örömről szóló példabeszéd. Isten királyi uralmát Jézus nem pusztán szavakkal hirdeti, vagyis nemcsak beszél róla, hogy hamarosan bekövetkezik, hanem működésén keresztül máris erőteljesen megtapasztalhatjuk, ami újszerű igehirdetésében. Egész fönségével majd csak a jövőben bontakozik ki Isten uralma (vö. Mt 8, 11 k; Lk 22, 30), de már a jelenre is hatással van, már most megtapasztalható. Jézus elsősorban a csodákat fogja föl jelként, melyek Isten hatalmának erőteljes jelenlétére mutatnak, hiszen általuk Isten királyi tevékenysége lesz láthatóvá (vö. Mt 12, 28), mindenesetre csakis annak, aki hisz.

Megérthetjük így a Miatyánk kérését: „Jöjjön el a te országod!” (Mt 6,9) Jézus igehirdetése és tettei nyomán a tanítvány a jövőbe tekintve mondja el a kérést, amikor majd Isten eszményi létfeltételeket teremti, és új világ kezdődik. Nem áll viszont a gonosz hatalmában a jelen világ sem, melyben az imádkozó ember jelenleg él: a mostani időt is Jézus működése formálja, és érezhető már Isten országának erőteljes hatása. Amikor tehát a keresztény Isten országának kezdete és teljes megvalósulása közötti időben imádkozza a Miatyáknak ezt a kérését, akkor bizakodó reménykedésében azokra a tapasztalatokra támaszkodik, melyekre Jézussal kapcsolatban máris szert tettek az emberek.

Isten uralma jelenti:

Isten Istennek bizonyul, mert új világot teremti, és eszményi életfeltételeket valósít meg.

Az új világ Jézus működésével érezhetővé válik, és végérvényesen kibontakozik a jövőben.

Jézus üzenetének központjában az Isten-országról szóló igehirdetés áll — ezt általánosan elismeri az úsz-i bibliakutatás. Vitatott azonban, hogy mi az értelme annak a kijelentésnek, hogy Isten országa elközelgett.

Az ősegyház igehirdetésében háttérbe szorul az Isten-országról szóló üzenet; ekkor már a feltámadt Krisztusról szóló híradás áll előtérben. Az Isten-ország gondolata más formát ölt: Isten a megdicsőült Krisztuson keresztül fejt ki üdvözítő hatalmát, uralmát neki adja át (Fil 2,9-11). Pál is beszél a Fiú országáról. Az idők végén a Fiú ezt az országot átadja majd az Atyának, és akkor Isten lesz minden mindenben (1 Kor 15,24-28). Igazolódik ezzel, hogy az Isten-országról szóló igehirdetés a történelmi Jézusnak az ismertetőjele, hiszen Jézust éppen az különbözteti meg a korabeli zsidóságtól, hogy ő „az egyedül is-

mert zsidó, aki azt hirdette, hogy az üdvösség ideje már elkezdődött” (D. Flusser). Az ősegyház — ahogyan az előbb mondtuk — már nem érdeklődik az Isten-ország gondolata iránt, vagyis annak hirdetése Jézusra volt jellemző.

Az ősegyház elmondja ugyan az Isten-országról szóló üzenetet, de igehirdetésének központjában mégsem ez, hanem Jézusnak, a Feltámadottnak személye áll.

2.4 Istenről mint Atyáról szóló üzenet

Újdonság Jézus üzenete, melyet elmond az Atyáról. A szóhasználat is sajátosan jézusi, amikor így szólítja meg Istent: Abba — kedves Atyám! Jézus szülőhazájában, a nép imádságos nyelvhasználatában is teljesen új ez a megszólítás. A kereszten idézett 22. zsoltár kivételével Jézus minden imádságát ezzel a megszólítással kezdi.

„Abba” — családias megszólítás, gyermekek használták arámi nyelven beszélő családokban. A mi nyelvhasználatunkban nagyjából a „papa” megszólításnak felel meg. A zsidóság akkoriban még kiejteni sem merte Istennek a kinyilatkoztatásból ismert „Jahve” nevét, hanem ünnepélyes körülírásokat használt; az „Abba” megszólítást pedig valósággal kerülte. Jézus ezt a családi életből vett megszólítást használja: már nem a távoli, hanem a hozzánk közelálló Istenről beszél.

Az ókori Keleten a III. és II. évezredből igazolható Istennel kapcsolatban az Atya-elnevezés, az ÓSz-ben viszont ritkán fordul elő. Mint megszólítási forma is hiányzik náluk az „Abba” kifejezés, az „atya” szót pedig Istennel kapcsolatban csak körülírásként használják a leírások. Visszahatás talán ez a környező világgal szemben, ahol túl könnyeden beszéltek Istenről mint Atyáról.

Izraelnek más tapasztalatai vannak Istennel kapcsolatban, mint a környező népeknek: Izrael úgy tapasztalja meg Istent, mint aki történelemet alkot, kegyelmi kiválasztást ad, szövetséget köt. Ez az Isten szabadon fejti ki működését: elszántan valószínűsíti meg elhatározását és üdvözítő akaratát. Isten és Izrael között megkötött szövetség Isten részéről gondoskodást, népe részéről engedelmisséget jelent. Az ilyesfajta kapcsolat Isten és ember között nem pusztán természetes követelmény, mint ha talán szüksége volna az istenségnek olyanokra, akik tisztelik. Az ember teremtése nem olyan történet számukra, mely atya és gyermekei között játszódik le (a pogány teremtésmítoszok szerint pl. az ember földből és istenek véréből származik). Persze vannak már az ÓSz-ben is olyan kijelentések, miszerint Isten atyailag és anyailag viselkedik népével szemben (pl. letörli könnyeit: Iz 66, 13).

Az ósz-i idők vége felé lassan újra használatba veszik Istennel kapcsolatban az „Atya” nevet (Iz 63, 15 k). Jézus zárja le ezt a fejlődést, ő vezeti be újra az „Atya” megszólítást, amikor Istentről beszél. Jézus nemcsak atyaként írja le Istent, hanem újszerű módon „kedves Atyám” néven szólítja. Az általa használt Atya-kifejezésben benne van az ósz-i istenélmények teljes története. Összefoglalja benne az ÓSz valamennyi istenélményét, ahogyan megtapasztalták Istent a Szentet, a Teremtőt, a teljhatalmú Urat. A szent, a teremtő, a törvényhozó Isten van közelünkben, mint Atya. Kapcsolódik egymással a két gondolat: Isten másképpen létezik, mint az ember, mégis közel van hozzánk, emberekhez (vö. Lk 15, 11-32).

Jézus eredeti beszédmodorához tartozik ez a megszólítás. Az ősegyház tudatában volt, hogy Jézus sajátos valóságából vesz át valamit ezzel a szóval, ezért a görögül írt ÚSz-ben is arámi forma szerint használja e kifejezést (Róm 8, 15; Gal 4, 6; Mk 14, 36). A szó egyben különleges adománynak is számít, amelyet csak a Szentlélek által lehet kimondani (Római és Galata levél). Jézus őseredeti egyéni élményét fejezi ki ez a megszólítás: kulcs Jézus életének és tetteinek megértéséhez, egyben — az Isten-ország elérkeztéről szóló bejelentéssel együtt — Jézus

mondanivalójának középpontja. Kifejezi ez a megszólítás Jézus teljes bizalmát és odaadását, engedelmességét és Isten jelenlétének megélt tudatát. Beszél ugyanakkor arról az egyedülálló kapcsolatról, amely Isten és Jézus, az Atya és a Fiú között van. Istennek ez a megszólítása ilyenképpen teljes krisztológiát is tartalmaz, vagyis Krisztusról szóló hittételt tanít: Istennek ez a sajátos megszólítása Jézusnál azt nyilvánítja ki, hogy ő az Isten Fia.

Abba = Papám

Jézus teljesen új módon szólítja meg Istent: „Abba – Papám!”

A megszólítás kifejezi Istenhez való sajátos közelségét, engedelmességét és szeretetét. Egyben utal Jézus istenfiúságára is.

2.5 A főparancsolat: az Isten- és emberszeretet

Isten országának (vagyis Isten szerető és gondviselő közelségének) meghirdetéséből és Jézus alapvető istenélményéből adódik a főparancs: az Isten- és emberszeretet. Jézus istenszemléletének egyenes következménye ez a parancsolat, újdonság jellege ezáltal is megmutatkozik. Levezethető ugyan egy-két párhuzam a zsidóságból is, megmarad viszont a legfőbb különbség: Jézus nem ismeri azt a jogászkodó beállítottságot, melynek oly hatékony szerepe volt a zsidóságban (H. Braun). Jézusnál mindenekelőtt az jellemzi a parancsolatot, hogy helyreállítja vele az Isten- és emberszeretet elválaszthatatlan kapcsolatát. Teljes egészében megfelel ez a kinyilatkoztatásnak, melyet Jézus az Atyáról adott. Az egész törvényt erre a kettős parancsra vezeti vissza: ebből világosan érthető Jézus beállítottsága, amikor keményen bírálja a templomot és a szertartási törvényt. Fel-

újítja Jézus a próféták kritikus magatartását a kultikus renddel szemben, miszerint minden istentisztelet értelmetlen, ha hiányzik a lényeg: az igazságosság és az igazi engedelmesség.

Fontos szöveg: Mk 12,28-34

Isten- és emberszeretetre összpontosított figyelméből magyarázható Jézusnak az a forradalmi nézete, hogy nem fontosak azok a szertartási előírások, amelyek szabályozzák, hogy mi tiszta és mi tisztátalan (Mk 7,1-23). Jézus ezáltal olyan előírásokkal került szembe, melyek egyenesen a társadalmi rend alapját képezték abban a korban. Ezzel a nézetével Jézus társadalmon kívülállóvá válik, aki vámosokkal és bűnösökkel vállal közösséget, és már csak ezen érintkezés miatt sem veheti figyelembe az előírásokat, hogy mi tiszta és tisztátalan. A parancsolat másik ismertetőjegye nála, hogy a szeretet parancsát — a felebarát-fogalom minden beszűkítési kísérletével szemben — kiterjeszti minden emberre.

Fontos szövegek: Lk 10,25-37
Mt 18,23-35

A szeretet parancsolata Jézusnál egyetemes jellegű: ebből a szemléletből érthető, hogy nem hagyja elkötelezni magát sem a fennálló rend, sem annak ellenzői mellett. Jézus fölötte áll az akkoriban szokásos társadalmi elhatárolásoknak és a társadalom ún. „alapépítményeinek”. Nem ismeri az igazak és bűnösök megkülönböztetést, amikor valakivel beszélgetni óhajt. „A vámosok és a bűnösök barátja”, ahogyan ezt szemére hányják (Mt 11,19). Vámost állít oda példaképül, amikor az imádság meghallgatásáról beszél (Lk 18,10-14). Ugyanez a helyzet a szegény és gazdag megkülönböztetésével kapcsolatban: Jézus ismeri a gazdagság veszélyeit, és az Isten országával való törődést állítja elének úgy, mint a legfontosabb gondot. Mindennek ellenére ott van mint vendég a gazdag Simon farizeusnál és a

vámosnál (Lk 7,36-50; Mk 2,15). Jézus elismeri ugyan Izrael üdvtörténeti helyzetét, de viszonylagosnak tekinti, miután szamaritánust állít elének, mint a felebaráti szeretet példaképét (Lk 10,25-37), és pogányoknak ígéri meg, hogy a hitetlen nép helyett ők lépnek majd be az Isten országába (Mt 8,5-13).

A főparancsolatnál tehát — mint látjuk — Jézus visszatér ahhoz, ami a törvény veleje, utasítását viszont olyan általánosságban fogalmazza meg, hogy alkalmazható különféle helyzetekre.

A Jézustól kapott erkölcsi eligazítást jellemzi:

a főparancsolatban egybekapcsolja az Isten- és ember-szeretetet; a főparancsolatban sűríti össze a parancsolatokat.

2.6 Jézus magatartása

Néhány jellegzetes megnyilatkozás Jézus magatartásában: ezekben kifejezésre jut, mi újat hozott nekünk Jézus.

Tekintéllyel jár el cselekvésében: Jézus új tekintéllyel hirdeti az Isten akaratát. Felülemelkedik az írástudók hagyományain, és az Isten akaratát jelenti ki törvénynek. Isten akaratát nem a törvény akarása, hanem az ember üdvösségének keresése.

Meghív a követésére: Jézus meghívja szolgálatába a tanítványokat. Ezzel kapcsolatban viszont nem arról van szó, hogy Jézus vezetésével a törvényt tanulmányozzák, hanem részt kapnak Jézus küldetéséből. A tanítványok soha nem lehetnek készen a tanulással, és mindenkor személyes elkötelezettjei maradnak Jézusnak.

Asztalközösséget vállal a bűnösökkel: Jézus úgy számít, mint „a vámosok és bűnösök barátja” (Mt 11,19). Jézus ilyen-

formán minden vallási és politikai osztálykülönbség felállítása nélkül kínálja fel az Istentől adott üdvösséget.

Fontos szövegek: Mk 3,1-6
Mk 1,16-20
Lk 7,36-50

2.7 Fensőbbiségtudat és fönségcímek Jézusnál

Jézus csak nagy tartózkodással beszélt önmagáról. Fontosabb volt neki az Isten-országról és Istentről, az Atyáról szóló örömhír.

Jézus magatartásából következtethetünk méltóságára

Jézus hallatlan tekintéllyel jár el működésénél:
új törvényt ad Isten helyett,
kiengeszteli az embert Istennel,
újszerű módon szól Istenhez.

Az evangéliumok és az őskeresztény közösség írásai pontosan felismerik, és világosan kifejezésre juttatják Jézus méltóságát: Jézus az Isten Fia, a Messiás, az Emberfia (vö. Mk 1,1; Mk 8,29 párh; Jn 20,31).

Több kutató nézete szerint Jézus csak az Emberfia címet használta, miután ennél a címnél állt fenn a legkisebb veszély, hogy a nép félremagyarázza.

Messiás: Isten népének, Izraelnek várva várt szabadítója.
Emberfia: a világnak Istentől rendelt ítélőbírája,
aki magára vállalja a szenvedés megalázottságát.

Ezek a kutatók azt feltételezik, hogy Jézus nem saját maga alkalmazta önmagára ezeket a címeket, hanem csupán az ősegyház hite által kerültek be a hagyományba. Viszont ők is vallják: Jézus működéséből világosan kitűnik, hogy ő a végleges és igaz Üdvözítő. Sok kutató véleménye szerint a hívő közösség joggal ruházta fel Jézust ezekkel a címekkel, hiszen ezek csupán szóban fejezik ki azt, amit Jézus egész élete tartalmazott. Jézus magatartásában teljes krisztológia rejlik: ezt a Jézusra vonatkozó hittani tartalmat az őskereszténység Jézus főnőcséjeivel fejezte ki.

Irodalmi utalások

Beilner, W.: Jesus ohne Retuschen, Graz, 1974*

Blank, J.: Jesus von Nazareth. Geschichte und Relevanz, Freiburg, 1972*

Bornkamm, G.: Jesus von Nazareth. Urban Bücher 19, 1957*

Dibelius, M. - *Kümmel, W. G.*: Jesus. Sammlung Göschen 1130, 1966*

Ernst, J.: Anfänge der Christologie. Stuttgarter Bibelstudien 57. Stuttgart, 1972*

Gnilka, J.: Jesus Christus nach frühen Zeugnissen des Glaubens. München, 1970*

Hofius, O.: Jesu Tischgemeinschaft mit den Sündern. Calwer Hefte 86, 1967

Jeremias, J.: Die Botschaft Jesu vom Vater. Calwer Hefte 92, 1962*

Jeremias, J.: Das Vater-Unser im Lichte der neueren Forschung. Calwer Hefte 50, 1957*

Jeremias, J.: Neutestamentliche Theologie. Erster Teil: Die Verkündigung Jesu. Gütersloh 1971**

Knörzer, W.: Was wir von Jesus wissen. Stuttgart, 1973

Müller, K. (Hrsg.): Die Aktion und die Re-Aktion der Kirche. (A Názáreti Jézus és az egyház kezdete), Würzburg, 1972*

Schierse F. J. (Hrsg.): Jesus von Nazareth, Mainz, 1972*

Schnackenburg, R.: Gottes Herrschaft und Reich, Freiburg, 4. kiad., 1965**

Schnackenburg, R.: Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments, München, 2. kiad, 1962**

Schürmann, H.: Das Gebet des Herrn. Aus der Verkündigung Jesu erläutert. Freiburg, 1958*

Schweizer, E.: Jesus Christus im vielfältigen Zeugnis des Neuen Testaments, Gütersloh, 1968

Theissen, G.: Soziologie der Jesusbewegung, München, 1977*

3. Fontosabb szövegrészek a Názáreti Jézussal kapcsolatban

3.1 Jézus példabeszédei

A példabeszédekben különösen közel jutunk Jézusnak egészen sajátos személyéhez, gondolkodásmódjához és beszédmódorához.

3.1.1 Miért szól Jézus példabeszédekben?

Jézus és a bűnös asszony találkozásának történetében (Lk 7,36-50) Jézus ténylegesen adott helyzethez szabja példabeszédét: az asszony és saját magatartásának magyarázatára — a vendéglátó szemében szokatlan lehetett ez a magatartás — szokatlan történetet mond el, hogy ezzel lökésszerűen megindítsa hallgatóinál a gondolkodást. Így talán majd eljutnak a helyzet újszerű megértéséhez. Eljutottak-e valóban ehhez az új magatartáshoz? Erről már nem számol be az elbeszélés. Mindenesetre állást kellett foglalniuk.

Fontos szöveg: Lk 7,36-50

Jézus életből vett példákat használ az igehirdetéshez. Egészen földiesnek hatnak ezek a példák: nincs szó bennük Istenről. Az ilyesfajta „prédikációs példákkal” mégis arra szólítja fel hallgatóit: „Tarts velem!” Ahol mélyreható felfogásbeli és magatartásbeli ellentétekre akad, ott ezekkel az életből vett történetekkel próbál megértésre találni. Megértést úgy találhat, hogy mindennapos, általános érvényű eseményekből (pl. a vetés növekedéséből) indul ki. Egy-egy általánosan ismert jelenség hasznos támasz lehet Jézus számára üzenetének elmondásánál. Néha olyan határesetet mond el, amely megoldást igényel, és egyedülvalóságával, szemléletességével kelthet érdeklődést (pl. a tékozló fiú). Máskor intő példaképpen azt beszéli el, mi történt egy emberrel (Lk 12,16-21).

A példabeszédek nem pusztán szemléletes elbeszélések, olykor érkfeszítő történetek, hanem prédikációs példák, amelyekkel Jézus arra próbál rábírn bennünket, hogy tartsunk vele.

Az elbeszélések sokszor kétfajta gondolkodást és magatartást állítanak elénk. Az egyik az ún. „normál” (= átlag) magatartási mód. Ilyen pl. a tékozló fiú bátyjának bosszúsága, amikor öccse hazatértekor lakomát rendeznek (Lk 15,11-32); ilyen a szőlőművesek zúgolódása, akik egész nap munkában álltak, s mégis csak annyit kapnak, mint akik egy óra hosszat dolgoztak (Mt 20,1-16). Válaszul az ilyen magatartással szemben ott a jóság és az irgalmasság „új logikája”.

3.1.2 Jézus példabeszédeinek áthagyományozása az ősegyházban

A példabeszédekkel Jézus azt próbálja elérni, hogy hallgatói elfogadják, amit mond. A példabeszédeket gyakran az ellenfeleihez intézte, és eredetileg így mondta el; később viszont már olyanok hallgatták, akikben eleve volt megértés Jézussal szemben. A keresztények úgy fogták fel a példabeszédeket, mint egyéni magatartásukra vonatkozó életszabályokat. Eközben a példabeszéd eredeti elbeszélésén többnyire csak keveset változtattak, viszont eseménynel vezették be, és ebben, mint beszámolóban, az egyházközség új helyzetét mutatták be. A legvégén következő alkalmazást viszont általánosították, és további kérdések megoldásához használták fel.

A példabeszédek mint ősegyházi prédikációk, egyben evangéliumi üzenet is számunkra, eredeti formájuk szerint pedig — ahogyan Jézus valóban elmondta — egészen szemléletes képet nyújtanak magáról Jézusról.

Jézus példabeszédeit az ősegyházban gyakran Jézus prédikációjából kiszakítva, szövegösszefüggés nélkül adták tovább. A példabeszédekben azért az alábbi megkülönböztetést kell alkalmaznunk: helyzetbemutató – a tulajdonképpeni elbeszélés a maga szószerintiségében – végül a többnyire általánosságban mozgó alkalmazás.

A szemléltető elbeszéléseket az ősegyház kisebb gyűjteményekben hagyományozta tovább. Meghatározott gondolatkörök és címszavak szerint állították össze a példabeszédeket: Isten-ország (Mk 4; Mt 13), lakoma (Lk 14), keresni azt, ami elveszett (Lk 15), éberség (Mt 24-25).

3.1.3 A példabeszédek mondanivalója

Jézus példabeszédei annyira szemléletesek, hogy mindig kitűnik belőlük prédikációjának egy-egy főgondolata. Mélyebb megértésükhöz külön hozzá kell vennünk mindazt, amit Jézusról, szavairól és tetteiről, ellenfeleivel folytatott vitatkozásaiból tudunk.

A példabeszédeket Jézus egész üzenetével való összefüggésükben kell olvasnunk: az Isten-ország eljövételét állítják elénk és Istent mint Atyát mutatják be nekünk. Új magatartásra bátorítanak.

Irodalmi utalások

Eichholz, G.: Gleichnisse der Evangelien, Form, Überlieferung, Auslegung. Neunkirchen, 1971*.

Gutbrod, K.: Ein Weg zu den Gleichnissen. Stuttgart, 1967.

Jeremias, J.: Die Gleichnisse Jesu. Siebenstern-Bücherei 43, 1969* (Rövidített kiadása az ugyanilyen című alapvető munkának**)

Kahlefeld, H.: Gleichnisse und Lehrstücke im Evangelium. Frankfurt a. M., 2 kötet, 1964*.

*Linnemann, E.: Gleichnisse Jesu. Einführung und Auslegung. Göttingen, 1964***
*Mussner, F.: Die Botschaft der Gleichnisse Jesu. München, 1964***

3.2 Jézus csodáiról szóló beszámolók

A „csoda” kifejezés jelentése nem mindig egy és ugyanaz. Van, aki az életet magát csodálatosnak érzi; más valaki takarékosabban bánik a „csoda” és a „csodálatos” szavakkal. Sok eseményt, így mindenekelőtt a szeretet élményét a legtöbben csodálatosnak mondják: olyasminek tartják, amire nem található egykönnyen magyarázat. Emberek, akik Jézussal történt találkozásuk nyomán jutottak el oda, hogy higgyenek benne, Jézus egész személyiségét úgy élték meg, mint valami rendkívüli eseményt. Főleg Jézusnak egész sor tette: betegek gyógyítása, gonosz szellemek kiűzése annyira rendkívülinek hatott, hogy azokat csodának kellett mondani. Nem mindennap előforduló események voltak ezek és ámulatot keltettek.

3.2.1 Csoda történik: üdvösség nélküli állapotunkból elindulunk az üdvösség felé

Fontos szöveg: Mk 1,23-28

Kórkép és kórisme (diagnózis): külső kórkép szerint a megszállott úgy néz ki, mint aki magánkívüli állapotban van. Nincsen már saját akarata és önálló kezdeményezése, hanem valami erősebb benső hatalom hajtja, és már nem ura önmagának. A bibliai elbeszélések bemutatják az ilyenfajta embereket, ahogyan őrlöngésükben nyálzanak, a gonosz vízbe és tűzbe taszítja őket. A betegség kórképe — ahogyan a bibliai szövegek leírják — nagy hasonlóságot mutat bizonyos betegségekkel, melyeket ma idegbajnak mondunk. Az akkori idők emberei az ilyesfajta betegségekben a gonosz szellem művét látták, aki hatalmába keríti az embert. Felfogásuk nem egyezik ugyan a gyógyászat

mai álláspontjával, a gondolat maga mégis igen mélyreható, miután az ilyen ember beteges zavartságba jut, és csak a nagy rendellenességet látja és veszi észre a világban. A rendellenességet az akkori idők embere viszont csak arra tudta magyarázni, hogy magának a Sátánnak (= a személyes gonosznak) keze van a dologban.

Jézus ott lép közbe, ahol a Sátán, Istennek ez az ellenlábasa dolgozik. Új rendet teremt és szabadságot hoz, kivezeti az embert a zavartságból és benső rendetlenségből: véget vet a szolgágnak, és újra úrrá tesz bennünket önmagunk fölött.

Csodálatos működésével Jézus szabadulást és üdvösséget hozott olyan embereknek, akiket testi bajok, beteges állapotok sújtottak.

A csodák más, újabb módozatokat nyújtanak, hogy Jézus elmondja az Isten országáról szóló örömhírt. Tetteivel Isten új világát hozza el az emberekhez, és megváltoztatja őket: átalakulnak annak a jóságnak mintája szerint, amellyel Jézus végbeviszi tetteit.

A csodákkal Jézus fogható és szemléletes módon hirdeti:
Az Isten-ország elindult a maga útján;
Isten az emberek Atyja.

3.2.2 Jézus és a hívő ember

Jézus gondosan ügyelt, hogy félre ne értsék csodáit. Ha pusztán kíváncsiságból követeltek tőle csodát, egyszerűen elutasította. A csodák azok számára vannak, akik készséggel fogadják Jézusnak az Isten jóságáról elmondott üzenetét. A hitetlenek

számára a csodák csupán feltűnő események voltak, ezenfelül semmi más. Csakis a hívők tudják felfogni Jézus jóságos működésének az értelmét és tudják megérteni ezzel összefüggésben a csodák beszédes nyelvezetét.

A csoda mint kinyilatkoztatás feltételezi az ember részéről az akaratot, hogy hajlandó elfogadni ezt a beszédes nyelvezetet.

A csodákról szóló elbeszélések a János-evangéliumban úgy állnak előttünk, mint hitünkhöz kapcsolódó történetek: a csodák láttára állást kell foglalniuk az embereknek. Ha Jézus meggyógyít egy vakot, és a világ világosságának bizonyul, akkor lesznek, akik vakok maradnak, mások viszont elkezdene látni (Jn 9).

3.2.3 A történetiség kérdésének felvetéséhez

Hogy Jézus valóban művelt csodákat, ez a következő megfontolásokkal igazolható:

Jézus csodáit többféle, egymástól független forrás tanúsítja (Mk, logiaforrás, külön anyag, Biblián kívüli források). A csodák tulajdonképpen elbeszélése mellett ott vannak a logiagyűjtemény megfelelő helyei, amelyek feltételezik a csodák véghezvitelét. Ténylegesen megtörtént események nélkül nem igen volna elgondolható ezeknek a beszámolóknak a keletkezése.

Jézustól származó egyes szavak, melyeket a legtöbb kutató eredetinek ismer el, szintén adott tényként tanúsítják a csodák megtörténtét (pl. Mt 12,22-30 párh).

Jézus csodái különböznek korabeli más csodatevők csodáitól: „saját arcuk” van, mert a megmentésnek (nem pedig a büntetésnek) szolgálatában állanak; megegyeznek a Jézustól

elmondott üzenettel, minthogy Isten szeretetéről, Isten országának közeledéséről, a hitre való meghívásról beszélnek. A csodákról szóló elbeszélések tehát nem más csodatevők tettei nyomán kitalált történetek.

Jézus csodatételeinek fennmaradása a hagyományban nyilvánvalóan azzal függ össze, hogy a tanítványok számára ezek nagy jelentőségű események voltak, amelyeket mélyreható erejük miatt tovább kellett adniuk a későbbi nemzedékeknek. Első tanúk benyomásaiból merített tapasztalatot közvetítenek nekünk a csodákról szóló beszámolók, hogy mi magunk is foglalkozni kezdjünk az eseménnyel, és föltegyük a kérdést: mi volt a csodák értelme?

3.2.4 Természetes magyarázat?

Megszállottak gyógyításáról szóló elbeszéléseknél és egyéb csodás gyógyulásokról szóló történeteknél föltehető a kérdés: valóban csodák voltak ezek? Nem feltételezhetnénk-e, hogy Jézus nagytehetségű csodadoktor volt, aki emberi kapcsolat teremtésével gyógyított? Az evangéliumi elbeszélések valóban úgy állítják eléink Jézust, mint csodálatos orvost, sőt egyenesen kijelentik róla (Mt 8,17): magára vállalta bajainkat, és hordozta betegségeinket — ezt a kijelentést éppen akkor teszik, amikor beszámolóba foglalják össze a Kafarnaum városában történt sok gyógyulást. Az evangéliumok nem hagynak kétséget afelől, hogy akikkel csak találkozott Jézus, azok valamennyien úgy fogták föl ezt a találkozást, hogy bőséges segítséget kaptak, és rendkívüli dolog történt az életükben. Feltűnő a Jézusról mint gyógyító orvostól szóló elbeszélésekben, hogy milyen teljhatalommal végzi Jézus a maga tevékenységét. Nincs szüksége gyógymódokra, sem hosszú kezelésekre: egyszerűen egy szót mond, ez minden, amit tesz. Pontosán olyan betegségeket gyógyított, melyek ma is előfordulnak: láz, vérzések, elmezavar. Jézusról kifejezetten állítják: csupa jót tett, a vakoknak visszaadta látásukat, a némáknak beszélőképességet, a süketeknek hallásukat, és örömhírt hozott a szegények-

nek. Miért kell feltételeznünk, hogy ezekkel a tettekkel túllépett a természet törvényein, és feje tetejére állította a világrendet? Vajon Jézus átmenetileg hatályon kívül helyezte-e csodáival a természet törvényeit? Erre a kérdésre nehéz volna válaszolni. Hozzá kell azonban máris tennünk: mennyire ismerjük egyáltalán a természet törvényeit? Ami 50 évvel ezelőtt még lehetetlennek látszott, pl. az utazás a Holdra — ez ma lehetséges. Sok technikai, sőt éppen orvosi eredmény megmutatta, hogy nagyon is sok dologhoz van az embernek ereje és képessége. Jézus és a korabeli emberek számára viszont egyáltalán nem az volt a probléma, történt-e olyasmi ezen csodákkal kapcsolatban, ami túlmegy a természet törvényein. Nem is próbálták felmérni, milyen mértékben használta fel Jézus a gyógyításoknál a rendelkezésünkre álló természetes erőket. Elsősorban arra figyeltek fel, hogy a csodákkal Jézus jó hírt juttat el az emberekhez. Hirdeti: Isten jó az emberekhez; azt akarja, hogy egészséges és békés világban éljenek. Annak bizonyítékaul, hogy mennyire jóindulattal van Isten az emberekhez, gyógyítja Jézus a betegeket, szabadítja meg a megszállottakat.

A csodák nem összefüggés nélküli, magában álló tettek, amelyeket Jézus egy s más alkalommal végbevisz. Különlegesen érthető kifejezései annak, amit szavaival ér el Jézus: Isten közelségét akarja elmondani, a jóságot kívánja megéreztetni az emberekkel, újjá akarja alakítani őket.

A bibliai írók nem azt fejtegetik, hogy miképpen vitte végbe Jézus a tetteit. Azt mutatják be, hogy tetteivel is az Isten közelségét hozta el nekünk. Elhamarkodott dolog volna, ha Jézus összes csodáit „természetesnek” akarnánk nyilvánítani. Sok olyan erő létezik, amelybe nincsen az embernek betekintése.

A bibliakutatás ma általánosan elismeri a tényt, hogy Jézus csodákat tett, betegeket gyógyított, a gonosztól szolgaságban

tartott embereket megszabadított: miközben Jézussal találkoz-
tak, gyógyulást tapasztaltak magukon, és nyomorúságuk végét
ért. Jézus nem azért vitt végbe csodákat, hogy megmutassa,
milyen teljhatalommal rendelkezik, hanem küldetését akarta ál-
taluk foghatóvá tenni, és azt kívánta szemléletesen megértetni,
hogy az Isten jót akar művelni az emberekkel. A csodák különle-
gesen érthető nyelven beszélnek az Isten jóságáról. A csodák-
ról még ma is beszélnek: figyelmeztetik a mai embert is arra,
hogy hasonló valamit tapasztalhat, amikor saját életében bé-
kességet és kiengesztelődést talál.

Irodalmi utalások

Fuller, R. H.: Die Wunder Jesu in Exegese und Verkündigung. Düssel-
dorf, 1967*

Gutbrod, K.: Die Wundergeschichten des Neuen Testaments. Stutt-
gart, 1967

Mussner, F.: Die Wunder Jesu. Eine Hinführung. München, 1967

Pesch, R.: Jesu ureigene Taten? Ein Beitrag zur Wunderfrage. Freiburg,
1970**

Weiser, A.: Jesu Wunder damals und heute (Kleine Reihe zur Bibel).
Stuttgart, 1968

Weiser, A.: Was die Bibel Wunder nennt. Stuttgart, 1975*

3.3 A hegyi beszéd (Mt 5 – 7)

Hogyan adjunk értelmet cselekvésünknek? Hogyan töltsük meg
tartalommal az életünket? Amikor a keresztyén ember fölteszi
magának ezeket a kérdéseket, akkor a hegyi beszédet veszi a
kezébe: ez tartalmazza legvilágosabban az utasításokat, ame-
lyeket Jézus tanítványaihoz intéz. Aki komolyan foglalkozik a
hegyi beszéddel, az észreveszi, hogy az egy egészen más vilá-
got mutat be, mint amiben manapság élünk. Több problémán-
kat — így a nagyvilág politikai és társadalmi életének kérdéseit
a hegyi beszéd meg sem említi. Kockázatot követel viszont az
embertől, vitába bonyolítja környezetével, és törésre viszi a tár-
sadalommal. Először valósággal az a benyomás alakul ki ben-
nünk, hogy a hegyi beszéd lehetetlenné teszi a társadalomban
való megmaradásunkat. Közben azonban maga a modern élet

bizonyítja, hogy csakis a hegyi beszéd, közelebbről „csakis a felebaráti szeretet régi erkölce teszi lehetővé életünket a technikától uralt világban” (C. F. von Weizsäcker).

3.3.1 Isten új világába való bebocsátásunk feltételei

A hegyi beszéd lényegében „bebocsátási feltételek” jegyzéke: aki bizonyos meghatározott módon viselkedik, az bebocsátást nyer az Isten országába. Már az ÓSz is ismeri a kérdést, hogyan kell viselkednie az embernek, hogy bebocsátást nyerjen a templom szent helyére (Zsolt 15), és mit kell tennie, hogy örökségül kapja az Ígéret földjét (Zsolt 37,11). Jézusnak is feltették ezt a kérdést: „Mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?” (Mk 10,17-31). A hegyi beszéd olyan gyűjtemény, amely sok ilyen bebocsátási feltételt tartalmaz. Ilyenek a boldogságok (Mt 5,3-12); az un. „ellentétek”, vagyis azok az ellentétes viselkedések, melyek megkülönböztetik Jézus tanítványait a farizeusoktól, valamint az írástudóktól. Erről az ellentétes viselkedésről, magatartásról egyébként Jézus kifejezetten úgy beszél, mint egyetlen lehetőségéről annak, hogy Isten országába bebocsátást nyerjenek (Mt 5,20). Hozzá tartozik még bebocsátásuk feltételeihez az is, hogy megbecsültetésüket ne az embereknél hajhásszák, hanem az Isten színe előtt tegyék, amit tesznek (Mt 6,1-18). Ugyancsak idetartoznak a hegyi beszéd végső intelmei (Mt 7,13-27). Bebocsátásunk feltételei mindenkor bizonyos magatartási módot követelnek tőlünk. Magatartásunk fejében kapjuk ajándékkul Isten országába való bebocsátásunkat. Az ajándékba kapott életet különféle képek ábrázolják: részesezés az Isten országából; Isten fiai leszünk (Mt 5,3.9); jutalmunk (Mt 6,1-18); megingathatatlan, szilárd építmény (ház) vagyunk (Mt 7,25).

Más és más a hangsúlyuk a hegyi beszédben felsorolt és a Lukácsnál meghirdetett boldogságoknak (Lk 6,20-26). Lk-nál olyan boldogságok meghirdetéséről és megígéréséről van szó, melyek nehéz helyzetben lévő, éhséget, betegséget, tényleges

ínséget szenvedő embereket érintenek. Mt-nál a boldogság meghirdetése azokhoz szól, akik bizonyos magatartást követnek: igazságosság után éheznek, szegények Isten előtt, vagyis alázatosan várnak és türelmesek. Mt sajátossága szerint erősen hangsúlyozza, hogy megkívánt magatartásról van szó.

A hegyi beszéd magatartási módokat jelöl meg, melyek kaput tárnak, hogy beléphessünk Isten új világába.

3.3.2 Cselekvésre képesít bennünket

A bebocsátási feltételek nemcsak követelményeket írnak elő, hanem ígéretet foglalnak magukban. A bebocsátási feltételeknél Jézus – mintegy gratulációs jókívánságformát használva – boldognak hirdet. Felfogása szerint minden emberi tevékenységünket Isten jósága veszi körül, és kegyelme kíséri nyomon. A hegyi beszéd megnevez néhány olyan előjelet, melyeknek jellemezni kell minden emberi tevékenységünket. Az ellenségszeretetet pl. csakis a jóságos és teremő módon tevékeny Isten képe teszi lehetővé, mert ez szólít fel erőteljes parancsként, hogy teljességgel új magatartást gyakoroljunk ellenségeinkkel szemben (Mt 5,44). Ilyen pl. Isten gondossága, ahogyan törődik madarakkal, virágokkal, mert ez Isten iránti bizalomra hangol és bátorít (Mt 6,25-33). A követelmények csakis úgy érthetőek, ha hozzáolvassuk mindazt, amit Jézus mint új istenképet hirdet, és így látunk a megvalósításához. Isten országának magasabbrendű értéke további indok arra, hogy új szellemmel töltsük meg emberi cselekvésünket. Isten nekünk juttatott nagy ajándéka megköveteli tőlünk, hogy adományát legfőbb értéknek fogadjuk el, és megtegyük, amit ennek fejében elvár.

Ha jól szemügyre vesszük ezeket az indoklásokat és összefüggéseket, akkor rájövünk: a hegyi beszéd nem egyszerűen csak utasításokat kíván adni, hanem változtatni kíván rajtunk.

Egész emberi cselekvésünk másként alakul, ha átéljük Jézussal az Isten országnak elérkeztét, és hagyjuk magunkat sodortatni tőle. A hegyi beszédben ott találjuk megírva, milyen válaszokat ad az ember, ha megragadja az Isten-ország gondolata. A szántóföldbe rejtett kincsről és a bármi áron megvásárolt igazgyöngyről szóló példabeszéd jól megmutatja, milyen értelemben lehet szó a hegyi beszéd teljesítéséről: aki ilyen kincset talál, annak már nincsen szüksége további utasításra; azt űzi valami, hogy birtokba vegye a kincset. Tehát nem utasítás nyomán fognak a tanítványok az új munkához, hanem a Jézustól kapott Isten-élmény alapján. Annakra teljesíthetjük a hegyi beszédet, amennyire „megmozgatott” minket Jézus.

Új emberi cselekvés kezdődik bennünk, ha megtapasztaljuk, hogy Isten országa megkezdődött, és Isten új jelenlétét kaptuk ajándékba.

3.3.3 A hegyi beszéd korunkban

Az egyháztörténelem azt mutatja, hogy története folyamán az egyház a hegyi beszéd több utasítását szó szerint végrehajtandó parancsként értette. Így pl. a válási tilalmat (Mt 5,31kk). Más tilalmaknál, így pl. az eskü tiltásánál (Mt 5,33-37) nem ez volt az eset, sőt egyenesen megkövetelték az esküt, mint a legteljesebb igazmondás kifejezését. Nem állítható fel általános alapelv, mikor kell szó szerint követnünk egy-egy utasítást, és mikor értelemszerűen.

Jézus minden utasításával arra szólít fel, hogy kívánságát teljesítsük: valósítsuk meg ezért a hegyi beszéd kívánalmait úgy, hogy Jézus szívügyének tekintsük. Ha arculverést kell elviselnünk, mindig más és más lesz a visszahatás, ahogyan az ütést fogadjuk (Mt 5,39): viszont mint keresztények, mindig arra érzünk indítást, hogy teremtő tevékenységgel törjünk ki a

gonosz ördögi köréből. Így azután nem a gonosz hatalma erősödik, hanem Isten jóságának megtapasztalását adjuk tovább.

A hegyi beszédben adott utasításokkal Jézus teremtmény tevékenységre, új világ építésére bátorítja tanítványait. Változott helyzetben úgy kell utasításait teljesítenünk, hogy Jézus kérése épségben maradjon.

Irodalmi utalások

Eichholz, G.: Auslegung der Bergpredigt. Neunkirchen, 1965*

Goppelt, L.: Die Bergpredigt und die Wirklichkeit dieser Welt. Calwer Hefte 96, 1969

Jeremias, J.: Die Bergpredigt. Calwer Hefte 27, 1959

Knörzer, W.: Die Bergpredigt. Modell einer neuen Welt. Stuttgart, 1968*

Scharbert, A.: Die Bergpredigt. Auslegung und Verkündigung. München, 1966*

Schneider, G.: Die Botschaft der Bergpredigt. Aschaffenburg, 1969*

3.4 A szenvedéstörténet

Miért végezték ki Jézust?

A Názáreti Jézus póré az egyik legvitatottabb eljárás a világtörténelemben. Bűnösnek mondták ki, és kereszten kivégezték. Tanítványai kezdettől fogva meggyőződéssel vallották ártatlanságát. A keresztények gyakran a zsidó nép egészének terhére írták Jézus halálát. Az egyház a Zsinaton a „Nyilatkozat a nem-keresztény vallásokról” c. okmányban (1965) megállapítja:

Kétségtelen, hogy a zsidó hatóságok és párthíveik Krisztus halálát követelték; mégsem lehet megkülönböztetés nélkül minden akkori zsidónak vagy éppen a mai zsidóságnak rovására írni azt, amit vele kínszenvedésekor műveltek. Nem szabad úgy szólni a zsidókról, mintha kárhözra szánta vagy megátkozta volna őket az Isten, és mintha ez a Szentírásból következne.

3.4.1 A források sajátos jellege

Információs forrásként Jézus perére vonatkozóan rendelkezésünkre áll a négy evangélium részletes beszámolója (Mt 26-27; Mk 14-15; Lk 22-23; Jn 18-19), és néhány zsidó iratból származó, valamint római íróknál található megjegyzés. A Biblián kívüli források rövidre szabottak, és csak annyit tudhatunk meg belőlük, hogy Jézust Poncius Pilátus helytartó idején keresztre feszítették. A négy evangélium részletes ugyan és Jézus perének lefolyását aprólékosan mondja el. Az evangéliumoknál viszont egy másik probléma mutatkozik: az evangélisták elsődlegesen nem a történelmi folyamatot akarják ábrázolni, hanem – mint az evangéliumi üzenet közvetítői és prédikátorai – azt akarják elsősorban bemutatni, mi a jelentősége ennek a pernek és elítéltetésnek a hívő szempontjából. Ilyenformán nagyon hangsúlyozzák, hogy Jézus szenvedésével és halálával beteljesednek az ÓSz kijelentései. A történés hívő megértéséhez persze mindez nagyon fontos, viszont nem ad felvilágosítást közvetlenül a per lefolyásáról. Az evangéliumok világosan értésünkre adják, hogy a zsidó hatóságok mindenekelőtt azért ítélték halálra Jézust, mert állította, hogy ő az Isten Fia. Az ősegyház hite és saját hitünk szempontjából nagyon jelentős hittétel, hogy Jézus az Isten Fia. Nem olyan bizonyos viszont, hogy a per lefolytatásánál főképpen erről a kérdésről volt-e szó. Figyelembe kell vennünk a szövegnek azt a szándékát, hogy mindenekelőtt a hitre akar elvezetni minket.

Jézus szenvedéséről és haláláról szóló evangéliumi beszámolók mindenekelőtt azt akarják bemutatni, hogy Jézus az Isten Fia, aki szabad elhatározásból szenved, és szenvedésével beteljesíti mindazt, amit az Ószövetség hirdet.

3.4.2 Jézus perének történelmi lefolyása

Az evangéliumi szövegek több történelmi jellegű kiindulási pontot nyújtanak, és ezek alapján megrajzolhatjuk Jézus perének történeti lefolyását. Nagy segítséget jelent az akkori idők palesztinai politikai és vallási környezetvilágának, valamint a római és a zsidó perrendtartásnak az ismerete.

A rendelkezésünkre álló források alapján történelmileg biztosnak látszik:

A Názáreti Jézust a római megszálló hatalom egyik bírósága Palesztínában, Poncius Pilátus helytartósága alatt ítélte halálra. A vádirat a római államhatalom elleni lázadásról szólt.

A kereszthalálra való ítélet és a kivégeztetés római bíróság útján történt. A keresztre feszítés, ez az elrettentő halálbüntetés csak a rómaiaknál volt ismeretes. Pontosan Judea tartományban napirenden voltak a keresztre feszítések. Ílymódon fojtottak el csírájában minden politikai ellenállást. Római szokás szerint feliratot tűztek a keresztre. Jézusnál a felirat így adja meg elítéltetésének okát: Názáreti Jézus a zsidók királya. Jézust tehát a rómaiak úgy tekintették, mint az akkoriban újra meg újra felbukkanó ellenállók egyik harcostársát, és mint ilyent ítélték halálra. A keresztre tűzött feliraton kívül Jézus perének bemutatásából is lépten-nyomon felismerhetjük, hogy ott Jézus királyi méltóságáról van szó. Aki viszont ilyen igénnyel állt elő, az államellenes lázadónak számított a római birodalom előtt. Éppen Jézus életének évtizedeiben került sor egyre újabb lázadásokra a római hatalom ellen, és ezeket a felkeléseket gyakran a korabeli Messiás-várás szította. A rómaiak ezért kétőzött gonddal figyelték a messiási mozgalmakat, Jézust mint államellenes lázadót végezték ki. Valóban lázadó lett volna, aki az erőszak útján való forradalmat terjesztette a nép között? Az

evangéliumok egyöntetű világossággal arról számolnak be, hogy Jézus szinte aggályosan került minden messiási hírverést saját személyével kapcsolatban, és az erőszaktól való mentes-séget tekintette a gonosz legyőzésére alkalmas egyetlen hatékony eszköznek.

Jézus nem hirdetett forradalmat a rómaiak ellen.
A római hatóság jogellenesen ítélte őt halálra mint politikai lázadót.

Az evangéliumok arról is tájékoztatnak, hogyan került sor erre az ítéletre. A négy evangélium egymással teljesen megegyezve mondja el, hogy a zsidó hatóságok — mindenekelőtt a legfőbb hatóság, a főtanács — terveiben ott szerepelt Jézus megsemmisítése: nézetük szerint halálbüntetést érdemelt.

A zsidó nép hatóságainak mértékadó szerepük volt Jézus elítélésében.

Semmi esetre sem voltak illetékesek kivégzésre, miután ezt a római jog fenntartotta a megszálló hatalomnak. Nem tűnik ki viszont egész világosan az evangéliumokból, hogyan is jártak el a zsidó hatóságok. Mt és Mk szerint Jézus elfogatásakor a főtanács két ülést tartott, és ezek szabályszerű halálos ítélethozatallal zárultak. János evangélista szerint Jézus letartóztatásának éjszakáján egyenlőre csak annyi történt, hogy a zsidó hatóság röviden kihallgatta Jézus, és ezt követően nyomban elkezdődött Poncius Pilátus római helytartó előtt a per. János evangélista szerint a zsidó hatóságok már korábban elhatározták, hogy megölik Jézust (Jn 11,45-53). Ez a határozat érett meg, mivel Jézus tevékenysége a zsidó hatóságok előtt veszedelmesnek látszott.

A zsidó hatóságok felfogása szerint Jézusnak meg kellett halnia, mert küldetése és működése teljes mértékben veszélyeztette a zsidó nép megmaradását.

Ez is csak az akkori kor háttérének ismeretében érthető. A zsidó nép a római hatalom igájában pogány környezet közepette élt, és létében látta fenyegetve önmagát. Fennmaradásukat csakis úgy biztosíthatták, hogy minden zsidó következetesen kitart az ősatyáktól vett szokások és erkölcsök mellett, megőrzi sajátos népi jellegét, és tudatában marad kiválasztottságának. Aki ilyen helyzetben bírálattal illette a zsidó nép hagyományos szokásait, vagy változtatásokat ajánlott, az máris a nép ellenségének számított. Így történt ez Jézussal is: megszentelt intézményeik elleni támadásnak fogták fel, hogy szabadulást hozott a törvénytől; az Istentől megállapított rend megdöntésének számított, ha Jézus már nem tartotta fontosnak a szokásos elkülönítést, amely szerint zsidónak és pogánynak, igaznak és bűnösnek mondták ki az embereket. A zsidó hatóságok egész erejükkel azon dolgoztak, hogy megtartsák maguknak a népet, és már nem voltak képesek arra, hogy figyelembe vegyék Jézus részéről — mi így mondanánk — az építő kritikákat. Törvényekkel és intézményekkel szembeni kritikus magatartásával Jézus nem zavart akart kelteni Izraelben, hanem segíteni próbált nekik, hogy felismerjék igazi feladatukat: az Isten iránti engedelmességet és szeretetet.

A zsidó hatóságok felfogása szerint Jézus veszélyeztette a zsidó nép fennmaradását

- az Istentől kapott törvény bírálatával;
- hagyományos szokásoktól eltérő magatartásával;
- azáltal, hogy bizonytalanságot keltett kiválasztottságuk tudatában.

A Názáreti Jézust — és ez lett a megfontolások végeredménye — föl kellett áldozni a zsidó nép érdekében.

Adott helyzetükben nyomás alatt álltak — népi nyugtalanság esetén ugyanis a rómaiak mindjárt gyanúperrel éltek — másrészt viszont képtelenek voltak elfogadni a Jézustól hirdetett új tanítást: így a rómaiakkal együtt Jézus megsemmisítésére törek. A zsidó hatóságok szemlélete alapján ezáltal lehetett a nép további fennmaradását biztosítaniuk, így a rómaiaknak nem lehetett semmi okuk beavatkozásra; láthatták, hogy elhárult a veszély, melyet a politikai forradalom és népi nyugtalanság tűzfészke mindenkor jelentett.

3.4.3 Az események értelme

Történelmileg ez volt tehát a per lefolyása, és ezek az okok vezettek Jézus keresztre feszítéséhez. A későbbiek folyamán a hittől vezetett tanítványok előtt fokozatosan föltárult az esemény mélyebb értelme. Jézus feltámadása alapján fölfogták, hogy Mesterük ugyan a szégyenfán halt meg, Isten azonban nem vetette el, hanem igazolta. Felfogták azt is, hogy a halál nem értelmetlen végzet módjára érte Jézust, hanem ő önként vállalta magára a halált, hogy hű maradjon művéhez és küldetéséhez. János evangélista hívő szemlélettel így foglalja össze Jézus halálának értelmét: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (Jn 3,16).

Irodalmi utalások

Blinzler, J.: Der Prozess Jesu. Regensburg, 4. kiad., 1969**

Lohse, E.: Die Geschichte des Leidens und Sterbens Jesu. Gütersloh, 1964*

Schlier, H.: Die Markuspasion. Einsiedeln, 1974

Schneider, G.: Die Passion Jesu nach den drei älteren Evangelien. München, 1973**

Schürmann, H.: Jesu ureigener Tod. Exegetische Besinnungen und Ausblick. Freiburg, 1975*

3.5 A húsvéti evangéliumok

A feltámadásról szóló hirdetés a keresztény igehirdetés benső magvát képezi. Elválaszthatatlanul kapcsolódik vele össze az örök élet ígérete az emberek számára (vö. 1 Kor 15). Jézus működését és életének egész lefolyását úgy mutatják be az evangéliumok, mint utat, mely a halálba és a feltámadásba vezet.

3.5.1 Jézus feltámadásáról szóló tanúbizonyságok

Jézus feltámadásáról szóló legrégebb tanúbizonyságok valójában hitvallások és formulaszerű megnyilatkozások: „Valóban feltámadt az Úr és megjelent Simonnak” (Lk 24,34), vagy pedig: „Az Isten feltámasztotta Jézust a halálból” (Róm 10,9). A szövegek gyakorta mutatnak rá, hogy mennyire megfelel az Írá-soknak a halálból való feltámadás (főleg röviddel Húsvét után kialakult hitvallásban 1 Kor 15,3-5.7), egyben tanúkat nevez-nek meg a feltámadással kapcsolatban.

Ezek a hitvallások a feltámadásnak csupán a tényét tárják e-lénk: hiányoznak az olyasféle leírások, hogy hogyan mentek végbe az események; hiányzik az üres sír említése és az asszo-nyoknak a sírnál tett látogatása. Keletkezésüket tekintve messzire nyúlnak vissza ezek a hitvallások: a Kr. u. 50-60 kö-zött megírt Korintusi levélben Pál idéz egy ilyen hitvallásformu-lát, és kifejezetten megemlíti, hogy azt már ő maga is másoktól vette át.

A feltámadást hirdető hitvallásformulák mellett a négy evan-géliumban ott van egész sor olyan beszámoló, mely az üresen talált sírról, a Feltámadottnak tanítványai előtt való megjelené-seiről, és a nekik adott megbízásokról beszél. Az evangéliumok lényegüket tekintve elbeszélés-sorozatok olyan eseményekről, melyek Jézus halálával és feltámadásával érték el tetőpontju-kat. A feltámadásról szóló elbeszéléseket szemléletesség és részletesség különbözteti meg az ősi hitvallásoktól. Azok a megfogalmazások, ahogyan erről az egyes evangélisták beszá-

molnak, csak egészen durva körvonalaikban egyeznek meg egymással. A különbözőségek jelentősek: Mk 16 és Mt 28 csak galileai megjelenéseket ismer, Lk 24 csak jeruzsálemi megjelenésekről tud, Jn 20-21 egyaránt tud mindkettőről. Az elbeszélések középpontjában többnyire a tanítványoknak a Feltámadotról szóló hitvallása áll: a vele való találkozás útján jutnak el a feltámadásba vetett hithez, és vallják meg azt. A tőle kapott megbízatás alapján fognak hozzá missziós tevékenységükhöz is.

A feltámadásról szóló legrégebbi tanúbizonyságok voltaképpen hitvallások, melyek azt hirdetik, hogy Isten feltámasztotta Jézust. Az üres sírról és a megjelenésekről szóló szövegek elbeszélik, hogy Istentől küldött hírnökök által és Jézussal való találkozás útján hogyan jutnak el a hitre a tanítványok.

3.5.2 A húsvéti hirdások értelme

A húsvéti hirdásokkal a keresztény közösség Isten hatalmának egyedülálló és sajátos megnyilatkozásáról tanúskodik: az emberek halálra ítélték a Názáreti Jézust, Isten azonban — az élők Istene — közbelépett, és életre támasztotta őt a halálból. Izraelnek az a reménysége, hogy az emberek új életre támadnak és elégtételt kap, egyetlen személyben megvalósítva áll itt előttünk. Feltámadása nem annyit jelent: Jézus új életre támadt, hogy addigi életét hasonló másik élettel folytassa tovább, hanem feltámadásával Isten életéből és dicsőségéből részesedik. Fogalmaink itt csődöt mondanak, éppen csak útmutatást találunk azokban a bibliai szövegekben, melyek képekkel vázolják ezt az új életet: vége a szenvedésnek, és megtört a halál hatalma; tovatűnnek betegségeink; Isten bőkezűségéből lakomára kapunk meghívást. További részletező színezéstől az új élettel kapcsolatban Pál óva inti a híveket (1 Kor 15,36).

Az ősegyházi igehirdetés szerint Jézus feltámadása új élet kezdetét hozza el nekünk: a feltámadás nem egyedül Jézust érinti, hanem nagy jelentőségű az egész világ számára. Jézus így lesz ura az egész világnak (Fil 2,6-11), akik pedig Jézushoz tartoznak, azok mindnyájan reménységet kapnak az örök üdvösségre (vö. 1 Kor 15).

Jézus feltámadásával kezdetét veszi Isten új világa.
Az embernek ez ad jogot az életre szóló reménységhez.

3.5.3 Húsvét hite

A feltámadás nem az „evilági események” körébe tartozik, hanem olyan történés, mellyel Jézus új világba vonul be, ahol nincs többé alávetve szenvedésnek és földi létfeltételeknek. A földi embernek nincs is bepillantása ebbe az új világba, legfeljebb ez az új világ jelentkezik észrevehetően az ember számára. Húsvét ebben az értelemben nem földi történelmünk eseménye, hanem csupán akkor felfogható történés, ha Isten kinyilatkoztatja annak, aki hittel fogadja. Kinyilatkoztatási formának a Feltámadott az étkezéseknél való megjelenéseket választotta: az érintkezésnek ez a formája ismerős volt. Megjelenései olyan találkozások, melyek során Jézus megmutatja magát tanítványainak. Mindenesetre a találkozások annyira meglepőek voltak, hogy a tanítványok csak nehezen tudták Jézust felismerni.

Jézus feltámadt a halálból — ez a hit az első tanúknak a Feltámadottal történt találkozásán alapul. Tanúbizonyságuk „még ma is választás elé állítja a Szentírás valamennyi olvasóját: elfogadják-e, vagy elvetik, amiről ezek tanúskodnak” (Kremer).

Megerősítést talál Húsvét hite, ha a feltámadásról szóló üzenetet az ÓSz-gel s Jézus földi életével összekötve szemléljük. Sok ósz-i kijelentés szól olyan szenvedő Igazról, akit üldöznek az emberek, Isten azonban visszahelyezi jogaiba; szó van olyan

igazról, aki engesztelést vállal az emberekért (így pl. Iz 53): utalás mindez arra, kiben a szenvedés és a szabadulás végső értelmet kap Istentől. Az ÓSz hite, mely vallja az élő és a történelmet hatalmában tartó Istent, döntő erejű kifejezésre talál Jézus feltámadásának hitében (vö. még Róm 4). Lk 24 szerint maga a Feltámadott nyitja fel tanítványai szemét az ÓSz-nek és saját szenvedésének, feltámadásának megértésére. Mindezt azzal éri el, hogy feltárja előttünk saját személye, és az Isten ósz-i működése közti összefüggéseket. A tanítványok ezáltal fedezik fel a Feltámadottban az ÓSz-nek eddig rejtve maradt, titkos közeppontját.

Jézus földi életére való visszapillantás is erősítheti a feltámadásba vetett hitet: Jézusnak reménységről szóló üzenete a feltámadásról szóló üzenetben találja meg kiteljesedését. Jézus egész földi életét — főleg Márk evangélista felfogása szerint — Húsvét magyarázza meg.

Húsvét hite a tanítványok lelkében a Feltámadottal való találkozáskor jön létre.

A mai ember hite az első tanúk szavahihetőségére van ráutalva.

Irodalmi utalások

Kremer, J.: Die Osterevangelien — Geschichten um Geschichte. Stuttgart, 1977**

Schlier, H.: Über die Auferstehung Jesu Christi. Einsiedeln, 1968.

Wilckens, U.: Auferstehung (A bibliai tanúbizonyság történeti vizsgálata és magyarázata). Gütersloh, 1974*

3.6 Jézus gyermekségéről szóló evangéliumok

Jézus születéséről és gyermekségéről szóló szövegek (Mt 1-2; Lk 1-2) akkor tárulnak fel előttünk, ha olyan hozzáállással olvassuk, amilyennel megírták. Hívő és hitét megvalló közösség-

ben Jézus titkáról folytatott elmélkedések ezek az elbeszélések. Visszatekintenek Jézus teljes működésére, hittel vallják üdvösségszerző halálát és feltámadását, és így jutnak el Jézus eredetéről vallott nézeteik teológiai elmélyítésére. Éppen ezért a Jézus gyermekségéről szóló elbeszélések az evangéliumi örömhírbe tartoznak.

3.6.1 A gyermekségevangeliumok mondanivalója

Az isteni gondviselés áll Jézus mellett (Mt 1-2)

Jézus születését és gyermekkorát Mt a hívő közösségnek a gondviselés fényében magyarázza, ahogyan az már az ÓSz-ben osztályrészül jutott Isten népének. Most ismét maga Isten viszi végső beteljesedésre népének történetét.

Mint Dávid fia (Mt 1, 1) Jézus az a megígért király, aki megmentést hoz; mint Ábrahám leszármazottja (Mt 1, 1) biztos várományosa a Istentől jövő áldásnak és ígéretének. Egybekapcsolva igazakkal és bűnösökkel Jézus benne áll népe nemzedékeinek sorában, mégis kiemelkedik az emberiségből, minthogy a Szentlélek erejéből fogantatik a Szűz méhében (Mt 1).

Jézus gyermekségében — csodákkal teli gyermekkor ez — Isten ósz-i népének sorsa ismétlődik meg és teljesedik be. Valósággal összefoglalja az üdvösség történetét: Jézust üldözik (Mt 2, 1-18), miként egykor Mózeset Egyiptomban; Egyiptomból jön, mint egykor Isten népe (Mt 2, 15). Elővételezve az is ott van ebben a gyermekségtörténetben, ami majd Jézus életében és az őskeresztény közösségben megy végbe: saját népe elutasítja, a pogányok elismerik (Mt 2, 1-12).

Amint az ÓSz nem egyéb, mint annak története, ahogyan Isten népe mellett áll gondviselésével, ugyanúgy ez a két fejezet lényegében Isten csodálatos gondviselésének története. Magyarázatot kapunk arról, kicsoda Jézus, hogyan született: ő az, aki így szerepel az ígéretekben: „Velünk az Isten”, és Szűz Máriától jön a világra. Megtudjuk, honnan és mikor jött el Jézus: Betlehemből, Heródes király napjaiban.

Mt 1 – 2 üzenete:

Jézus a megígért „Velünk az Isten”.

Isten népének története Jézusban jut el a tökéletességre.

Isten meglátogatja népét (Lk 1 – 2).

Lk-nál a gyermekségevangelium több pontban különbözik a Mt szerinti evangéliumtól. Jézus születését és gyermekkorát Lk úgy írja le, mint Istennek az embereknél tett látogatását: Isten megemlékezik irgalmáról, és nem feledkezik meg ígéreteiről (Lk 1,54 k és 1,70).

Jézusban az ember rátalál Isten jóságára és emberszeretetére. Az isteni jóság elsősorban a szegények és a jogfosztottak előtt nyitott. Egyszerű és szegény emberek lépnek elénk a gyermekségről szóló elbeszélésekben: ők nyerik el az üdvösséget. Így Mária, Jézus anyja; a pásztorok; az idős emberek, mint Zakariás és Erzsébet, Simeon és Anna. Fő mondanivaló a Lk szerinti evangéliumban: Jézus, a Szabadító találkozik az emberekkel. Bemutatja ezt az igazságot már Jézus földi életének a kezdetén.

Keresztelő János gyermekségének történetét is Lk mondja el. János születését ugyancsak csodák kísérik, Jézus alakja azonban János személye fölé magasodik.

Előadási formának Lk az istendicséretet választja: a gyermekségről szóló elbeszélésbe több magasztaló éneket vesz bele. Az üdvösséget elnyert emberek köszönetét fejezik ki ezek a dicséretok: a Szűzanya magasztaló éneke (Magnifikat), Zakariás éneke (Benediktus) és Simeon hálaéneke. Így ezek a fejezetek Isten tevékenységét és az emberek hálás magatartását vázolják. Mária alakját pedig különösképpen is úgy rajzolja meg, mint a hívő keresztény közösség megtestesítését.

Lk 1-2 ezt ábrázolja:

Isten meglátogatja az embereket.

Egyszerű hívő emberek örömmel és hálával fogadják a
„Magasságbeli Fiát”

3.6.2 Az elbeszélés módja

A szövegekkel foglalkozva, különböző kérdések vetődnek fel az olvasóban: valóban úgy játszódtak-e le az események, ahogyan Mt és Lk elmondja? Valóban angyalok jelentek meg? És más hasonló kérdések.

A helyes megértéshez figyelembe kell venni az itt alkalmazott elbeszélési módot. Ha első olvasásra úgy tűnnek is ezek a szövegek, mint tényállás-jelentések, mégis lehetséges talán, hogy akkor a korabeli szokásos írásmód szerint más valami lennének. Megfontolást érdemel Jézus környezetéből két sajátosság: meghatározások helyett — ahogyan mi azt alkalmaznánk — a keletiek előszeretettel használnak elbeszéléseket. Továbbá: a Jézus korabeli zsidóság körében nagy emberek gyermekkoráról szóló történetekben sok csodálatos részletet mondtak el, hogy kellően megvilágítsák jelentőségüket. Főleg Mózes születésével kapcsolatban beszéltek sok csodás eseményről (angyali jelenésekről, csodálatos megmenekülésekről), melyek nincsenek a Bibliában.

Nagy emberek jelentőségét Jézus korában nem definíciókkal, hanem születésükkel kapcsolatosan történt csodás eseményekkel ábrázolták.

Mt és Lk szerinti gyermekségevangeliumok is ezt az eljárást követik. Nem jegyzőkönyvek ezek a Jézus születéséről szóló el-

beszélések, hanem olyan szövegek, melyek ósz-i kijelentésekhez szorosan kapcsolódva, szemléletes történetekkel mutatják be Jézus származását és kilétét. Viszont nem is pusztán régebbi bibliai szövegeket ékesítgetnek, hanem meghatározott személyre és eseményekre támaszkodnak. Az evangéliumok tényekhez tudnak visszanyúlni, melyek Jézus nevét, Názáret és Betlehem helységét érintik, és az evangélisták rendelkezésére álló olyan hagyományhoz kapcsolódnak, melyek Jézusnak a Szentlélek közreműködésével történt szüzi születéséről szólnak. Jézus életének lényeges tényeit azután elbeszélésekben teológiai magyarázzák.

A gyermekségtörténetek nem jegyzőkönyvek, hanem szemléletes módon hirdetik:
ez a gyermek az Istentől jön, és betölti az emberek várá-
kozását.

A gyermekségevangeliumok későbbi réteget alkotnak az ósz-i könyvekben. Feltételezik a húsvéti eseményeket, és csak is Jézus Krisztusról való hosszas elgondolkodás nyomán jöhetnek létre. A zsidó gondolkodáshoz még közel álltak azok az egyházközségek, melyekben ezt az evangéliumi üzenetet továbbadták.

Irodalmi utalások

Laurentin, R.: Struktur und Theologie der lukanischen Kindheitsgeschichte. Stuttgart, 1967**

Nellessen, E.: Das Kind und seine Mutter. Stuttgart, 1969**

Vögtle, A.: Messias und Gottessohn. (A Máté szerinti születés- és gyermekségtörténet eredete és értelme.) Düsseldorf, 1971*

Liptay Gy. – Rózsa H.: Krisztus Jézus született. Gyermekségevangelium Lukács és Máté szerint. Budapest, 1978.

Pál apostol élete és műve

Pál apostoltól származnak a legrégibb úsz-i írások. Levelei az egyházközségekkel folytatott párbeszédeinek tanúbizonyságai. Feladat és személy Pál apostolban egyetlen egységbe nőtt össze: személyét teljesen annak az elhivatottságnak a szolgálatába állította, hogy ő a pogányok apostola. Megérteni ezért csak ilyen alapon tudjuk.

Jézus nem hagyott hátra írásbeli följegyzéseket, Pált ezzel szemben saját írásaiból ismerjük. Róla szóló forrásként használhatjuk részben az Apostolok Cselekedeteit is.

1 Pál — ahogyan meghívott apostol lett

1.1 Pál — saját vallomásai szerint

Egész sor kijelentésben foglalkozik saját élettörténetével és személyével. Az olvasás megkönnyítése érdekében a következőkben idézzük az idevágó legfontosabb helyeket. Pál leveleit mégse vegyük úgy, mint sajátos értelemben vett önéletrajzot, hiszen leveleiben is elsősorban küldetése és megbízatása foglalkoztatja. Mindenesetre sokszor beszél önmagáról, de mindig életfeladatával összefüggésben. Ellenfelei kétségbevonják apostoli méltóságát: vitába száll hát velük, és megvédi a maga helyét (főleg a Galata levélben és a 2. Korintusi levélben). Saját életét egyenesen úgy tekinti, mint példaszerű esetet arra, hogyan válik hatékonnyá az evangélium (Pál mint példakép: 1 Tessz 1,6 és 2,14 kk; részese Krisztus kínszenvedésének és di-csőségének: 2 Kor 4,8-18); úgy tekinti önmagát, mint aki Istentől kapott közvetlen megbízásból hordozza a kinyilatkoztatást (Gal 1-2). A levelek egyben források, melyekből megértjük Pál teológiáját. Viszont nem tankönyvek, hanem igehirdetésnek szolgálatában állnak.

Pál személye és evangéliuma elválaszthatatlanul összefügg egymással.

Az igazságért folytatott küzdelemben ezért Pál gyakran ír önmagáról.

Gal 1 – 2: kinyilatkoztatás útján lett belőle apostol

Gal 1 – 2 fejezeteiben Pál az ellenfeleivel vitatkozik, akik kétségbevonják apostoli tekintélyét. Kimutatja, hogy az Isten Fiától kapott kinyilatkoztatással maga Isten hívta meg őt apostolnak, és küldte el a pogányokhoz. Emberektől és a jeruzsálemi apostoloktól való függetlenségét több, saját életéből vett példán mutatja be, amelyekben megnyilvánul, milyen önállóan lépett fel a pogányok érdekében. A jeruzsálemi apostolok mellett Pál egyenjogú hordozója a kinyilatkoztatásnak, ettől függetlenül azonban a zsidóságból és a pogányságból jövő egyház egységének létrehozásán fáradozik. Múltját röviden így írja meg: „Üldöztem az egyházat!”

Pál meghívása kinyilatkoztatás útján történik. Isten így mutatja meg neki Fiát, és ad megbízatást, hogy elvigye a pogányokhoz az evangéliumot.

1 Kor 15: a feltámadás tanúja

A Feltámadottal való találkozása alapvető élmény Pál apostoli tisztsége szempontjából (még akkor is, ha a sorban ő volt az utolsó, aki meglátta az Urat). Méltóságát ez alapozza meg, ám-
bár élettörténetéhez az is hozzátartozik, hogy üldözte az egyházat. Hogy Jézust látta és meghívást kapott tőle, ez nála több, mint egyéni esemény: ezáltal tisztségre kapott elhivatást (vö. 1 Kor 9, 1: „Én talán nem vagyok apostol? Én talán nem láttam az Urat?”).

Damaszkuszban történt meghívásának élményét Pál úgy fogja fel, mint a Feltámadottal történt találkozást.

Fil 3: új út a megigazulásra

Teljes átértékelés megy végbe az egykori egyházüldözőben: Isten üdvözítő tervének rendelkezése szerint az ember csak akkor állhat meg Isten színe előtt, ha Krisztusra hagyatkozik a hit által. Saját igaz voltára való hivatkozása mit sem használ. Pál felismeri egyszersmind, hogy saját maga még csak úton van a tökéletesedés felé, de még messze van tőle. Ezen a helyen (vö. még 2 Kor 11,22) a múltjáról beszél.

Isten hívó szavát követve, Pál felismeri: csakis a hit által állhat meg az ember igazként az Isten színe előtt.

Kol 1,23 – 2,5: a reménység szolgálatában

Elmélyedve vizsgálva küldetését, abban fedezi fel tisztsége értelmét, hogy Isten titkát kell hirdetni az embereknek. Ez a titok azt jelenti: „Krisztus ott él bennetek, mint az örök dicsőségre szóló reménység”.

Isten Krisztussal nyilatkoztatja ki titkát. Pál megbízást kapott ennek a titoknak a hirdetésére.

2 Kor 10-13: részesedés Krisztus halálának sorsából

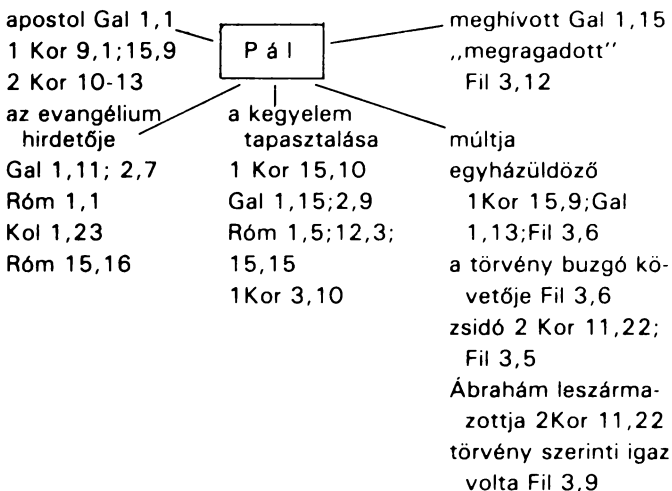
A 2. Korintusi levélben Pál úgy ír az apostolkodás lényegéről, mint ami jelek, csodák és tettek véghezvitelében áll, ugyanakkor azonban osztozást is jelent Krisztus gyöngeségéből és halálából (2 Kor 1,3-10; 4,8-18; 11,22-12,13).

Apostolnak lenni — Pál számára azt jelenti: egész létével osztozni Jézus halálában és feltámadásában.

Apostoli küldetéstudatának összefoglalása Róm 1,1-17 és 15,14-33 helyeken található: Pál — a már említett sajátosságokon túlmenően itt nyíltan kijelenti, hogy tisztsége az üdvösség tervének továbbvitelét szolgálja, ahogyan ezt Isten már az ÓSz-ben előre hirdette „szolgái”, a próféták által.

Pál saját személyét a következő összefüggésben látja:

Láttam az Urat 1 Kor 9,1; 15,8
 Jézus Krisztustól kapott kinyilatkoztatás által Gal 1,12
 Isten kinyilatkoztatta nekem Fiát Gal 1,16



vö. ApCsel 9; 22; 26
 (Pál meghívása)

1.2 Pál az egyházüldöző

A keresztények első üldöztetése zsidó polgártársaiktól indult ki, miután a keresztények egy csoportja bíráló magatartást tanúsított a törvénnyel szemben. A jeruzsálemi közösség egyik csoportja szoros kapcsolatban maradt a zsidó sajátosságokkal, és azt követelte, hogy tartsák meg a törvényt, és kövessék a körülmetélkedési parancsot (vö. nagyjából ApCsel 15, 1-5). A másik csoportot a „hellénisták” alkották, azok a zsidók, akik görögül beszéltek, és mint a pogányok közt szétszórta élő zsidók leszármazottai, Jeruzsálemben éltek.

Ennek a második csoportnak, a hellénistáknak a szóvivője István. A hellénista csoport magáévá tette Jézusnak a törvénnyel és a templommal kapcsolatos bírálatát. Az egyházköziségnek csak ezt a részét üldözték (ApCsel 8,1), ugyanakkor megkímélve maradt az üldöztetéstől az első csoport, vagyis akik szorosan fölzárkóztak a törvényhez. Az üldöztetés folyamán került sor Antióchiában a görög (pogány-keresztény) egyházközség alapítására (ApCsel 11,20). Pál maga az első csoport üldözöi közé tartozott, akik szabadabban szembeálltak a törvénnyel. Mint meggyőződéses farizeus nyilván azon botránkozott meg, hogy egy csapat egyszerű, méltatlan, törvényben járatlan ember úgy adja ki magát, mint üdvösségre kiválasztott közösség (akkoriban a farizeusok Palesztinában az ilyesfajta embereket amhá'arec névvel illették: a föld népe — földhöz ragadtak, pórnép — tanulatlanok, akik nem veszik komolyan a törvényt). Így Pálnak a kereszténységgel való első találkozása-kor már ott áll a törvény követésének a kérdése. Meghívásának pillanatában Pál rájön, hogy annak a csoportnak van igaza, amelyik bírálattal illeti a törvényt. Pál teológiájának szempontjából döntő jelentősége lett annak a ténynek, hogy éppen ehhez a csoporthoz csatlakozott. Volt azonban más oka is, hogy Pál üldözte a keresztényeket. A keresztény tanítás szerint egyedül a kereszt jelentős az üdvösség szempontjából. Így viszont tarthatatlanná vált a zsidóknak az a meggyőződése, miszerint csakis a törvény megtartása közvetítheti az üdvösséget. A kereszt

(így egész üdvösségi jelentőségében szemlélve) lesz tehát az oka, hogy a keresztények üldöztetést szenvednek (Gal 6,12-16; Fil 3,18k). Önmagában véve az a körülmény, hogy a keresztények Jézusban a Messiást látták, még nem lett volna elegendő ok az üldözésre (vö. ApCsel 8,1).

Pál elsősorban azért üldözte az egyházat, mert Jézus követői veszélyeztették a törvény jelentőségét.

1.3 Pál életének legfontosabb eseményei

A levelekből és az Apostolok Cselekedeteiből kiemelhetők Pál életének fontosabb adatai:

Saul (görög nevén: Paulus) zsidó családból született a kilikiai Tarsusban (Kisázsia). Atyjától kapott öröksége a római állampolgárság. Tarsus város kereskedelmi központ volt, ezenfelül bölcseleti és vallási mozgalmak találkozópontja. A zsidó nép hagyományaival Pál az atyai házban ismerkedik meg, Jeruzsálemben pedig elsajátítja a zsidóság törvényeinek elmélyült ismeretét és a tudományos szentírásmagyarázat módszereit. A törvény betartásának tekintetében a farizeusok csoportjához csatlakozott. Meghívását néhány évvel Jézus halála után a damaszkuszi úton kapta, hogy így Krisztus apostola legyen. Pál életének döntő eseményét látja ebben a találkozásban: ezt tette őt egyházüldözőből apostollá.

¹ Vitatott kérdés a kutatásban, hogy mikorra tegyék az egyes események pontos dátumát Pál életében. Biztos dátum Kr. u. 51: ebben az évben volt Achaja tartományban Gallio a helytartó. Gallio helytartó elé vitték Pált (első) korintusi tartózkodása végén (ApCsel 18). Pál korintusi tartózkodását tehát a 49-51 közötti időre tehetjük. Visszafelé és előre számítva innen kell tehát működésének többi dátumát megállapítanunk. Az események egymásutánja valamennyire bizonyos (vö. Gal 1), nem feltétlenül megbízható azonban az események időpontja.

A következőkben felsoroljuk, milyen eredményre jutott eb-

ben a tekintetben két jelentős bibliai bevezetés. A különbségek abból adódnak, hogy a rendelkezésre álló adatokat mindkét szerző másként ítéli meg:

Kümmel, W.G.: Einleitung in das Neue Testament (Heidelberg, 1973) 219:

„megtérés	Kr. u. 31/32
1. jeruzsálemi látogatás	34/35
szíriai és kilikiai tartózkodás	34/35 -48
apostoli zsinat	48
1. kisázsiai és görögországi út	48-51/52
2. kisázsiai és görögországi út	51/52 -55/56
jeruzsálemi megérkezés	Kb. 55/56

Ettől kezdve már nem tudunk olyan időrendi megállapításokat tenni, amelyek valamennyire is megbízhatóak lennének, mert nem tudjuk, mennyi ideig tartott Cezáreában Pál pöre. Csupán valószínű feltételezés marad, hogy kétéves római fogsága után (ApCsel 28,30) Pál újra kiszabadult, és még Hispániába is elutazott (vö. Róm 15,24; 1 Kelemen levél 5,7). Ugyanigy azt is csak feltételezzük, hogy Rómában vértanúságot szenvedett (Néró alatt? vö. 1 Kelemen levél 5,7; 6,1).

Wikenhauser, A. — Schmid, J.: Einleitung in das Neue Testament (6. teljesen átdolgozott kiadás, Freiburg, 1973) 397:

„...a következő időrend adódik, amelyben egy-egy időpont nem mindig határozható meg pontosan egy esztendőre:

Pál megtérése (3 + 14 évvel az apostoli zsinat előtt Gal 1,19;2,1)	Kr.u. 32-33
1. jeruzsálemi látogatás három évvel a megtérés után	34 körül
szíriai, fóníciai tartózkodás	34/35 - kb 44-ig
első missziós út	46 és 49 között
apostoli zsinat	49
2. missziósút Kisáziában és Görögországban	49-52 v. 52 ősz
3. missziósút	53 v. 54 tavasz — 58 tavasz
letartóztatása Jeruzsálemben	58 pünkösöd
cezáreai fogság	58-60
átszállítása Rómába	60 ősz v. 61 tavasz
(első) római fogság	61-63

395 old.: régi római tanúságok szerint Pál megvalósította Hispániába tervezett utazását (Róm 15,24). Vértanúsága az összes régi h iradások szerint még Néró uralkodásának idejére esik, a Néró alatti keresztényüldözés kezdete (Kr. u. 64) és Néró halála (Kr.u. 68) közötti időre.”

1.4 Pál missziós tevékenysége

Fontos szöveg: 2Kor 11,22-33

Pál igen céltudatosan dolgozik a világ missziós térítésén. Terve Keletről a legtávolabbi Nyugatig húzódik: a pogányok missziós térítése mindenekelőtt Antióchia egyházközségéből indul ki (Szíriában az Orontész folyó mellett).

Térkép nyomán az alábbi néhány szöveg Pál bámulatos tevékenységéről ad képet: ApCsel 13,4 – 21,17; 1 Tessz 2,1-12; 2 Kor 11,22-33; Róm 1,8-17; 15,17-24.

Ezt a világraszóló missziós munkát (vö. Róm 1 és 15) Pál úgy tudta megvalósítani, hogy mindig a legfontosabb központokban alapított egyházközségeket. Onnan az evangélium majd utat talál a környező vidékekre (vö. 1 Tessz 1,7). Pál munkáját kísérői és munkatársai folytatták (vö. Róm 16), és nem hagyták, hogy megszakadjon az összeköttetés Pál és az egyházközségek között (vö. 1 Tessz 3,1-6; 2 Kor 7,5-7). Adott fontosabb kérdésekben Pál a látogatások alkalmával vagy pedig leveleiben foglal állást (így 2 Kor 2,1-4 és általában a korintusi egyházközséghez írt levelek).

Pál apostol missziós útjai

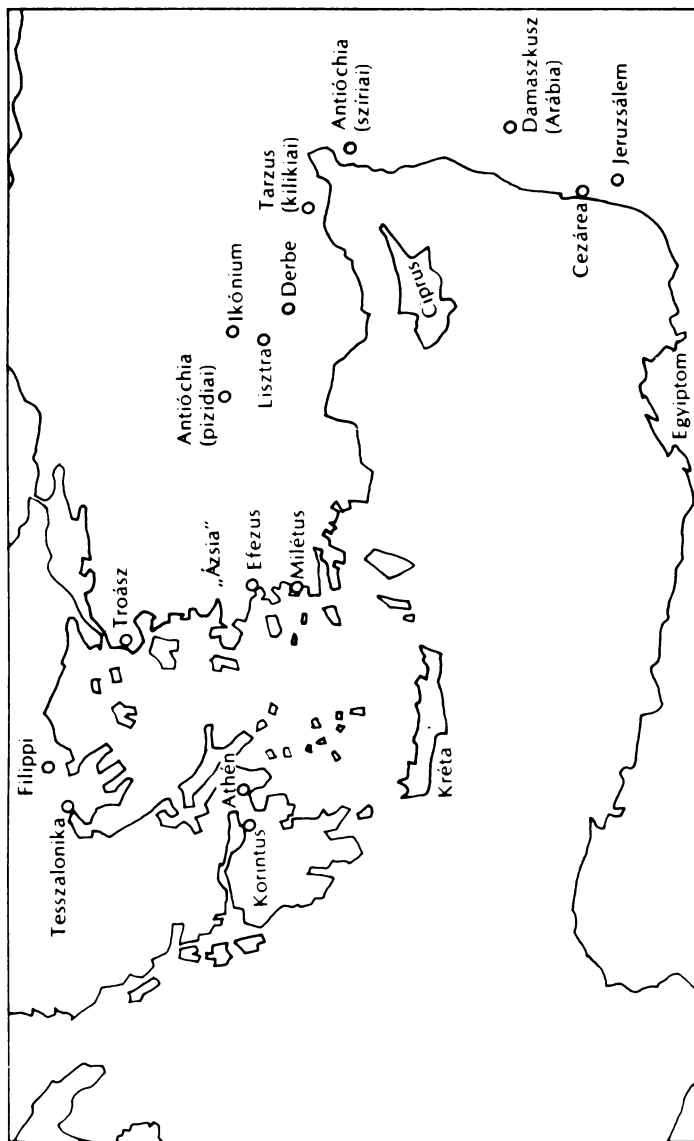
Kr. u. ± 35

meghívása

„arábiai” tartózkodás

Jeruzsálem

Szíria és Kilikia



46-49: 1. missziósút

szíriai Antióchia
Ciprus
pizidiai Antióchia
Lisztra és Derbé
vissza Antióchiába

szövegek:

Gal 1,15-24

ApCsel 13,4 - 14,28

49:apostoli zsinat
Jeruzsálemben

szövegek:

Gal 2,1-10

ApCsel 15,1-35

49-52: 2.missziósút

„Ázsia”

Troász

Filippi

Berea

Athén

Korintus és vissza

Antióchiába

szövegek:

1 Tessz 2,2; 3,1

ApCsel 15,36 – 18-23a

53-58(?):3.missziósút

Efezus

Macedónián át

Korintusba (2 látogatás)

több ázsiai városon át

Jeruzsálemben

szövegek:

1 Kor 16,8

2 Kor 2,12k; 7,5k

Róm 15,25-27

ApCsel 18,23b - 21,26

60(?): római útja a
fogságba

szövegek:

ApCsel 21,27-28,31

1.5 Pál teológiájának forrásai

Teológiai gondolkodásában Pál összekapcsolja a zsidó néptől örökölt eszmevilágot a Jézus Krisztusról szóló híradással. Pál gondolkodását döntőleg meghatározzák a tartózkodási helyek: Tarzus, Jeruzsálem, Antióchia, Damaszkusz. Nevezhetnénk így is ezeket a helyeket: teológiájának „forráshelyei”. Pál teológiájának forrásai:

- Találkozása a Feltámadottal (Damaszkusz kapuja előtt).
- Izrael hite Istenben, aki népének Teremtője és Megszabadítója, a halottak feltámadásába vetett hite és a zsidóság (Jeruzsálem) erkölcsi tanítása.
- Az ősegyház hitében foglalt igazságok, mint pl. az Eukarisztia-ról szóló hagyomány és Jézus egyes szavai (Antióchia révén).

1.5.1 Pál és Jézus

Pál számára központi jelentőségű a Jézus haláláról és feltámadásáról szóló híradás. A földön élt Jézusról Pál persze csak keveset tud elmondani: az Eukarisztia rendelése (1 Kor 11) és az Úr szavai (1 Tessz 4). Nem tudjuk megmondani, hogy miért szentel Pál olyan kevés figyelmet Jézus Húsvét előtti működésének. Azt sem tudjuk, beszélt-e részletesebben a földön élt Jézusról szóbeli igehirdetésénél. A legfőbb különbség Jézus és Pál prédikációja között az, hogy Jézus az Isten-ország meghirdetőjének tekinti magát, amely szóban és tettben az ő személyével veszi kezdetét; az ősegyházi közösség és Pál viszont Jézus halálát és feltámadását tekinti úgy, mint ami az üdvösségnek Istentől adott döntő jellegű ténye. Pál ebből az új üdvőtörténeti helyzetből indul ki, és úgy gondolja, hogy ő annak a Jézusnak a hírnöke, aki feltámadásával a világ Ura lett.

Megegyezőség áll fenn Jézus és Pál között az istenkép tekintetében. Isten kegyelmes a bűnöshöz, és a szabadulást nem az emberi teljesítménytől teszi függővé. Jézus és (megtérése után) Pál számára az Isten főleg a szegények Istene, azoké is,

akik a törvényt nem ismerik, és nem képesek követni. Mindketten egyeznek a törvénnyel szembeni kritikus magatartásukban. Jézusnál a bűnök bocsánatának ez az értelme: megtérés és közösség ővele. Pál ezzel szemben a kereszthalálban és a feltámadásban találja meg a bűnbocsánat és a kiengesztelés alapját.

Pál úgy tekinti magát, mint Krisztusnak, az Úrnak megbízott hírnökét.

Pál Jézus Krisztusnak irgalmas szívű Istenét hirdeti, és mint Jézus, ő is kritikus beállítottságú a törvénnyel szemben.

1.5.2 Rövid ősegyházi hitvallási formák Pál leveleiben

Az első keresztény közösségek a keresztény hit fontosabb témáit rövid hitvallási mondatokban foglalták össze. Pál átveszi és igehirdetésének jelentős részévé teszi ezeket a hitvallási formákat. Egész gondolkodását meghatározzák e „rövid hitvallási formák.”

Hitvallás Jézus haláláról és feltámadásáról

Krisztus meghalt bűneinkért,
az Írás szerint, és eltemették.
Harmadnap feltámadt,
az Írás szerint, és megjelent Péternek,
majd a tizenkettőnek
(1 Kor 15,3-5; vö. Róm 4,25 is).
Isten feltámasztotta őt a halálból
(1 Tessz 1,9 k; Róm 8,11; 10,9; Gal 1,1).
Meghalt értünk
(Róm 5,8; 14,15).

A hitvallás Jézus Krisztus feltámadásával új világ hajnalát hirdeti. Fiának feltámasztásával Isten bizonyítja, hogy ő az élő Isten (vö. Róm 4). Pál a feltámadt Krisztusból kiindulva fejti ki a keresztény lét mivoltát:

- A keresztény a keresztségben Krisztussal eltemetkezik a halálba, és elindul az új élet útján. Krisztus életéből való teljes részvételünk persze csak a jövőben következik be (Róm 6).
- Jézus halálából és feltámadásából kiindulva válik érthetővé az apostoli élet mivolta: az apostolnak része van Jézus szenvedéséből és halálából, hogy így vigaszt hozhasson, és életet adhasson a közösségnek. Az apostol tudja, hogy a hívekkel együtt ő is új életre támad (2 Kor 4,8-15).
- Krisztus halálának és feltámadásának eseménye világosságot derít az idő és az örökkévalóság viszonyára; most szenvedést kell vállalnunk, aki viszont Krisztussal együtt szenved, az részese lesz Krisztus dicsőségének, és a „Fiúnak” képmását ölti magára (Róm 8).

A halálról és a feltámadásról szóló hitvallási formulában általában a „Krisztus” (és nem a „Fiú”) kifejezés szerepel.

A Krisztus szó Pálnál már nem cím („Messiás”), hanem tulajdonnév, és az üdvösség művének megvalósítóját jelöli.

A hódolat felkiáltása: Jézus az Úr (Róm 10,9)

Jézus Úr mivolta ezt jelenti:

- Jézus Krisztus az Úr, akivel a közösség az istentiszteletnél találkozik, és akit Úrnak ismer el a hitvallással (Kol 2,6 k).
- Jézus Krisztus az Úr, akit a keresztények „rabszolga” módjára szolgálnak. Az intelmek ezért gyakran ezt a hozzátételt tartalmazzák: az Úrban (Ef 5,21-6,9; Kol 3,17).
- Feltámadása által Krisztus az egész világmindenség Ura: Is-

ten Úrnak (= Kyrios) tette meg Jézust (vö. Fil 2,6-11). Az Úr jelentése itt mintegy: Messiás Király.

„Jézus az Úr”

A közösség Ura
Az egész világ Ura

Hitvallási formula a Fiú küldetéséről és feláldoztatásáról

Gal 4,4 k szerint:
Isten elküldte Fiát,
hogy elnyerjük a fogadott fiúságot.
Róm 8,32 szerint:
Isten nem volt kímélettel saját Fiához,
hanem áldozatul odaadta mindnyájunkért.

Ennél a hitvallási formulánál mindig a „Fiú” megjelölés szerepel. Kifejezésre jut ezáltal, hogy az Isten maga törődik az emberek üdvösségével. Különleges nézőpontból szemlélhetjük Isten akaratát, amellyel megvalósítja kiengesztelődésünket: „Mint az Isten szeretett Fia, aki befogadta önmagába az Isten szeretetét, és életének feláldozásáig menően szeretett minket, — teljesíti Krisztus az engesztelés művét” (Schnackenburg). Pál számára a Fiú elnevezés a legfontosabb krisztológiai cím, ez fejezi ki Krisztus egyedülálló helyzetét. A keresztény legfőbb méltósága, hogy részesedik a Fiú méltóságából.

1.5.3 Pál és az Ószövetség

Pálnál az Ószövetség ismerete meghatározólag alakítja a gondolkodás és írásmódot. Írástudó tanítványként még keresztény

korában is a rabbinikus írástudomány módszereit alkalmazza. Az Ószövetség magyarázatánál abból a meggyőződésből indul ki, hogy Krisztus eljövétele a történelem döntő eseménye. Így azután úgy olvassa az ÓSz-et, mint olyan történetet, melynek Krisztus a titkos célja és beteljesedése. Felfogása ellenére, miszerint az ÓSz üdvösségi rendje Krisztussal véget ér (vö. Róm 10,4; Gal 3,23-25), Pál jól tudja, hogy az ÓSz előre hirdette Krisztust és az evangéliumot (vö. Róm 1,2; 3,21). Pál mint keresztény azután felfedezi, hogy az ÓSz minden lapján Krisztusról szóló kijelentések találhatók.

Az ÓSz magyarázatánál Pál nem történelemkritikai módszert alkalmaz, vagyis neki nem az a fontos, hogy kidolgozza, mire gondoltak az eredeti szerzők. Ő inkább az írástudók módszereit használja: az ÓSz mondatait kiszakítja a szövegösszefüggésből, sőt mondatrészeket használ fel szentírási bizonyítéknak. Az ilyesfajta magyarázat számára minden szó jelentős. Jó példa erre a szentírás-magyarázatra Gal 3,16: az ígért Ábrahámnak és utódainak szólt. Pál számára az utódokról szóló szövegben jelentős részlet maga az egyszámú is. Ez az egyetlen utód szentírás szerint Krisztus. Pál számára ugyanígy jelentős az a körülmény, hogy Ábrahám már a körülméltékedés előtt hívő volt, és Isten ezt számította be neki megigazulásra. Pál ebből arra következtet, hogy létezik az ember számára megigazulás az Isten színe előtt körülméltékedés nélkül is (vö. Róm 4,1-12).

1.5.4 Pál környezetvilága

Missziós programja és működése közben figyelemmel van környezetvilágára. Pál maga tarzusi zsidó családból származik, Tarszus pedig görög műveltségű központ. Nagyra becsülték a zsidóságot hite és törvényének szigora alapján, ugyanakkor gyűlölték idegen volta miatt.

Az egyes városokban Pál rendszerint a zsidók zsinagógaiban lát neki a prédikációnak. A római birodalom sok városában volt zsidó hitközség. A Római levélben (1,16 k) adott programszerű

összefoglalással Pál megerősíti, hogy mindenekelőtt a zsidósághoz juttatja el az evangélium örömhírét. Amennyiben a zsidók elutasítanak, úgy a pogányokhoz fordul (vö. ApCsel 13-14; 28,16-31 versekben található helyzetképet).

Missziós útjain Pál tényekkel és emberekkel találkozott. Minden a római hatalom jelenlétéről tanúskodik: császári föliratok hirdetik (így pl. Ankyrában — a mai Ankarában — vagy pedig a pizidiai Antióchiában), hogy békekorszak kezdődött, és (mint Priénében tudósít róla egy fölirat) a császári ház „örömhíreket” bocsát útnak az emberekhez. A rómaiak által egységbe fogott világba viszi el Pál a maga üzenetét. Fogsága nyomán a híradás eljut egészen a pretóriumba, vagyis a politikai közigazgatás székhelyére (Fil 1,13; mindenesetre bizonytalan, hogy Rómáról, Efezusról vagy Cezáreáról van-e itt szó). Egyházközségeket alapít a birodalom központjaiban, így pl. Filippiben, Tesszalonikában, Korintusban. Ahogyan Pálnak tudomása van róla (vö. már 1 Tessz 1,7 k), szerte ezekből a központokból messze elterjedt az üzenet a benne lakozó erő által és maguknak az első keresztényeknek tanúbizonysága nyomán.

A vallási környezetvilág sokszerű: számos vallás toboroz magának követőket: vándorfilozófusok és a keleti vallások prédikátorai pl. az egyiptomi Izisz-tisztelet vagy pedig Kübelé anyaisztenő hirdetői kínálgatják a megváltásra éhező embereknek a maguk üzenetét a városok piacterein. Az első Tesszalonikai levél (2. fej.) szemléletes képet vázol elénk, hogy hogyan kellett Pálnak a maga mondanivalóját szembesítenie ezekkel a gyakorta családortélyokkal.

2 Pál leveleinek formája és célkitűzése

Az ÚSz-ben 13 levelet találunk az apostol neve alatt idézve (a Héber-levél nem nevezi meg a szerzőjét). Stílusbeli és nyelvi sajátosságok, valamint a bennükfoglalt teológia szerint így csoportosítjuk a leveleket:

Fontosabb levelek:	Róm	Pál teológiájának fő gondolatait tartalmazzák
	1 Kor	
	2 Kor	
	Gal	
kisebb levelek:	1 Tessz	
	2 Tessz	
	fogságból írt levelek:	
	Ef	Pál fogolynak nevezi magát
	Fil	ezekben a levelekben
	Kol	
	Filem	
pasztorális levelek:	1 Tim	egyházi elöljáróknak szóló
	2 Tim	lelkipásztori utasításokat
	Tit	tartalmaznak

2.1 A forma

Pál az akkoriban Közel-Keleten szokásos levelezési formában írja leveleit.

Első helyen, az ún. preszkriptumban van a levélíró neve, a címzett neve és valamiféle jókívánság (vö. 1 Tessz 1,1). Utána csaknem minden levélben az Istennek szóló köszönet következik (vö. 1 Tessz 1,2). Milyen ügyben írja a levelet — ezt többnyire ez a megjegyzés vezeti be: kérlek titeket, intelk benneteket (vö. 1 Tessz 4,1; 1 Kor 1,10). A levél befejezését üdvözlések képezik, és néha Pál sajátkezű üdvözlete (Gal 6,11-18; Kol 4,18). Előfordul, hogy az íródeák is üdvözletet fűz a levélhez (Róm 16,22).

A környezettől így átvett levélformát Pál keresztény formával gazdagítja. A levél jókívánságát így fogalmazza meg: kegyelem és békeség, vagyis a messiási üdvösség javait kívánja nekik. Hálát ad azután Istennek az egyházközség kedvező állapotaért, hálát mond általában az egyházközségnek osztályrészül jutott isteni erényekért. A rövid Filemon-levél szép példája annak, hogyan kereszteli meg Pál a levélformát, és hogyan látja

Krisztus világosságában a kérdéseket. Ez a minden bizonnyal eredeti levél megmutat továbbá valamit az apostol szíves és érett jóságából is.

Pál leveleinek fölépítése

Pál üdvözetét küldi és áldást kíván N.N.-nek
Hálát adok... hálás emlékezés az egyházközségre
Intelek titeket/buzdítalak benneteket... tanítás
Az Úr kegyelme legyen veletek... zárőüdvözet

2.2 Pál stílusa

Pál stílusa nem síma és nem csiszolt: a gondolatok bősége, a szenvedélyes hevesség és a meghatódottság gyakran szétveti nála a nyelvtani szabályok törvényeit. Szívesen használja az ún. „diatribé” formát, azt a vándorfilozófusoktól alkalmazott módszert, ahogyan ezek a maguk bölcsességét érthetővé próbálták tenni a köznépből való emberek előtt: bizonyos nagyon élénk társalgási forma ez: a szónok bemutatja az ellenfeleket, és vitába bocsátkozik velük, közben kérdéseket tesz föl és kifogásokat emel (vö. Róm 2, 1-3; 3, 1). Pál gyakorta nem is mondja el végig a mondatait (ebből különben a magyarázásnál nehézségek is adódnak). Máskor költői művésziességű himnuszokat ír: énekek éneke a keresztény szeretetről 1 Kor 13; ének az üdvösség keresztény bizonyosságáról a bizakodó hit alapján Róm 8, 31-39; erősen liturgikus-himnikus nyelvezetet mutat a Kolosszei és az Efezusi levél fogalmazása; máskor ismét egészen nyers a hangvétele (vö. Fil 3, 2).

Pál nyelvezete, főleg a teológiai tömörségű levelekben annyira egyéni veretű, hogy minden alkalommal kérdéses, mire gondol Pál a maga gondolkodás- és beszédmódjával. Pálnál a különféle kifejezések ugyanis nem föltétlenül azt jelentik, amit mi azokon manapság értünk, vagy amit ezek a szavak az akkori környezetvilágban jelentettek (pl. igazság, törvény).

Pál leveleinek magyarázásánál ügyelnünk kell arra, hogy beszédmódja erősen szenvedélyes jellegű.

2.3 A levelek célkitűzése

Pál levelei valódi értelemben vett levelek: ténylegesen kapcsolatot tart fenn általuk az egyházközségekkel, így áll mellettük, és gyakorol a távolból is erőteljes hatást az általa alapított közösségekre (vö. pl. 2 Kor 2, 1-4 és 2 Kor 10, 10 k). A levelek éppen ezért mindig egyéniek: személyes emlékezés és hálaadás az egyházközség állapotáért (pl. 1 Tessz 1-3), vigasztalás szorongató problémák közepett, így pl. a megholtak sorsának kérdésével kapcsolatban (1 Tessz 4), válasz felvetett kérdésekre (főleg 1 Kor); állásfoglalás az egyházközséget fenyegető veszélyekkel szemben (így pl. a Galata levélben az igaz evangélium védelmében); oktatás, fejtegetés és beszámoló saját evangéliumáról (Róm), kérelem a szökött rabszolga ügyében (Filem). Az ügyeknek megfelelően a levelek tartalmát jobbra alkalmiaknak kell mondanunk. Pál nem akar ágazatos hittant írni, hanem a felmerült kérdésekre ad gyakorlati válaszokat. A levelek műfaja tehát: alkalmi irat.

Pál levelei alkalmi iratok: az egyházközségektől távol élő Pál állásfoglalásai a felmerült gyakorlati kérdésekkel kapcsolatban.

2.4 Pál leveleinek valóságosága

Ámbár a hagyomány 13 levelet tart számon Pál neve alatt, mégis felmerül a kérdés: valóban Páltól származnak-e ezek a levelek? A kérdés egyáltalán azért vetődött fel, mert a levelek stílusában és teológiájában jól megállapítható különbségek mutatkoznak. Említsünk meg itt két példát. Az Efezusi levél megfo-

galmazása ünnepélyes liturgikus nyelvezetet mutat. Nem érezni rajta semmiféle személyes kapcsolatot, holott Pál több éven át működött ebben az egyházközségben. Témája Krisztus egyháza, amely zsidókat és pogányokat foglal magában. E tartalmi elemek Pál egyéb leveleiben nem szerepelnek ilyen kifejezetten, és változást mutat a levél stílusa is. Ezért egyes kutatók feltevése szerint e levelet Pál egy tanítványa szerkesztette (részben ugyanezt feltételezik a Kolosszei levéllel kapcsolatban).

Pál neve alatt reánk maradt levelek eltérést mutatnak nyelvezetük és teológiájuk tekintetében. Így merül fel a kérdés: vajon Páltól származik-e valamennyi levél?

A lelkipásztori levelekből egészen „más” Pál lép elénk. Ezek legfőbb tartalmát már nem a nagy levelekben szereplő kérdések teszik ki: kinyilatkoztatás, szövetség, Isten igazságossága, Krisztus szeretete, szabadság, keresztség, hanem egészen más kérdések: „jámბorság, megfontoltság, egészséges tanítás, jó lelkiismeret”. Szenvedélyes vitatkozásról sincsen már szó, hanem a tévtanítóktól való óvás és elutasításuk a téma. Az egyházak jól kiépített egyházközségi szervezetet mutatnak (püspökök, presbiterek, diákonusok). A levelek valóságával kapcsolatban az összes kérdéseknél döntő jellegű az a megfontolás, milyen nagyra szabjuk azt a lehetőséget, hogy a levélíró az idő során változékonyan alakul: milyen mértékben fejlesztheti, illetve változtathatja az író a saját írásmodorát és a dolgokról vallott egyéni felfogását? Egyes kutatók úgy gondolják, hogy a jelentős stílusbeli és tartalmi eltérések egészen jól magyarázhatók abból, hogy Pálnak megvolt a képessége ehhez a változékony-sághoz. Mások viszont úgy vélik, hogy a levelekben megállapítható különbözőségek esetleg más és más szerzőre utalnak.

Kutatók, akik Pál gondolkodásában nagyobb arányú fejlődéssel számolnak, hajlandók feltételezni, hogy valamennyi levél magától Páltól ered.

Természetesen minden egyes esetben külön-külön bizonyítékot kell keresni, miszerint valamely írás Páltól származik, vagy pedig jelentős érvek szólnak ellene. Hogy Páltól származik-e valamely levél, avagy sem, ennek a kérdésnek az eldöntésénél fontosabb annak pontos megállapítása, hogy milyen különbségek és megegyezések állnak fenn az egyes levelek között. Ennek a ténynek pontos megállapítása lényeges a levelek megértése szempontjából.

A fontos, nagy levelek, így a Róm, 1 és 2 Kor, a Gal, Fil, Filem és az 1 Tessz minden bizonnyal eredetinek számítanak a kutatásban.

Nem egészen egyöntetű a kutatók fölfogása a Kol és a 2 Tessz levéllel kapcsolatban. Sok kutató azt tartja, hogy az Ef Pál utáni időből származik. A lekipásztori levelekről a legtöbb kutató azt állítja, hogy ezeket nem Pál írta.

Hit szempontjából az egyházban az összes levelek — akár Páltól származnak, akár nem — egyaránt kötelező szabályt jelentenek, mint az ősegyház hitének tanúbizonyságai: valamennyi bizonyos meghatározott szemléleti módját nyújtja Krisztus titkának.

Bizonyos levelek tehát mégsem Páltól származnak — közben mégis Pál nevét viselik a címiratukban. A „hamis szerzőségi megjelölés” lehetősége problémákat vet föl: nem valótlanság-e (minden feltételezhető jószándék ellenére), hogy idegen név alatt adnak ki írásműveket? Abban a magatartásban, hogy apostoli szerzőnek tulajdonítanak valamit, ez a fölfogás rejtőzik: csak az kötelező szabály az egyházban, amit már kezdetben (vagyis Pál idejében) kimondtak. Láthatólag nem kívántak tudni egyéb erkölcsi megfontolásról ezzel kapcsolatban (így pl. a parancsolatról, amely kötelezettséget jelent az igazsággal kapcsolatban). Az idevonatkozó vitás kérdéseket a kutatás eddig még nem dolgozta föl teljesen.

2.5 Utalások arra, hogyan értsük Pál leveleit

Pál leveleit olvasni azt jelenti, mint résztvenni Pálnak az egyházközségekkel folytatott beszélgetésein. A beszélgetéseknél azonban megint csak az egyik beszélgető félnek, éppen Pálnak a kijelentéseit ismerjük. A levelek alapján gyakran nem eléggé világos, mi is volt az egyházközségek kívánsága, vagy pedig milyen problémák adódhattak. A levelek megértéséhez az alábbiak figyelembevétele szükséges:

A levelek párbeszéd jellegűek. Pál bennük a mindennapi élet kérdéseivel foglalkozik, melyeket az egyházközségek felvetnek. Pál gyakorlati eligazításai között több olyan adódhatik, amely ma nem időszerű, pl. 1 Kor 11 (az asszony nép földje be a templomban a fejét). Ettől függetlenül ezek a válaszok is irányvonalat mutathatnak, hogyan oldhatók meg ma is hitbeli szemlélettel a mindennapos kérdések. Különösen is tanulságos a két korintusi levél, amelyekben arról van szó, hogyan valósítható meg a keresztény élet pogány környezetben.

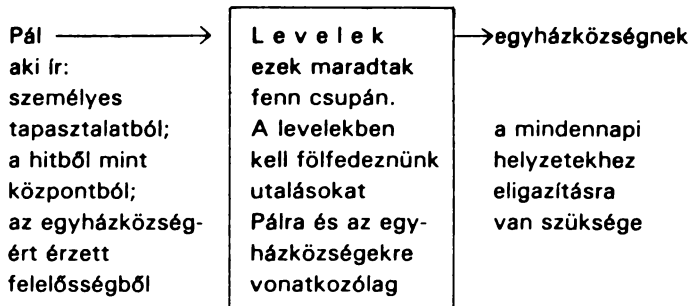
Pál a mindennapi élet helyzeteire ad feleletet és eligazítást. Ez is mutatja leveleinek alkalmi jellegét.

A levelek személyes jellegűek. Pál teológiája egyéni tapasztalattal telített. Nemcsak személyileg érdekelt benne, hanem saját személyét egyenesen mintának teszi arra vonatkozóan, hogyan is valósul meg az üdvösség. Leveleit ezért a maga egyéni tapasztalatának kategóriái szerint fogalmazza meg. Több kérdést tárgyi adottságoknak és személyének egybefonódásává vet fel.

A magyarázatnál legyünk tekintettel az egységre, mely Pál személye és az általa képviselt ügy között áll fenn.

A levelek teológiai jellegűek. Pál teológiai gondolkodása központjában a halálról és a feltámadásról szóló üzenet áll. Ebből kiindulva oldja meg Pál a számára adódó összes problémát.

Pál a hitből mint központból kiindulva gondolja végig a gyakorlati élet problémáit.



3 Pál teológiájának alapfogalmai

Pál olyan képekkel és fordulatokkal írja le a Krisztustól elhozott üdvösség tényét, amelyek az ÓSz-ből származnak, és Isten ósz-i népének akkori megtapasztalásait fejezik ki. Csakis az ósz-i háttérbe beállítva válnak szemléletessé ezek a számunkra közsímert kifejezések, és így kapnak mélyebb értelmet.

3.1 Megváltás — megmentés

Pál gyakran így nevezi az üdvösség tényét: megváltás — megszabadulás. Az ÓSz népe az Istentől kapott üdvösség tényét úgy tapasztalta meg, mint az egyiptomi fogságból történt kiszabadítást. A szabadulás jelentette egyben, hogy Jahve szeretett népe lett belőle, akit az Isten szerzett meg magának, és akit szerződés köt az Istenhez (Kiv 6,6; 15,13; Zsolt 74,2; 77, 15k; Iz 43,1). A megmentés folytán Isten tulajdonává lett a nép (Iz 43,1). Ehhez a tapasztalathoz kapcsolódik Pál több helyen (Róm 3,24; 1 Kor 1,30; Kol 1,14).

A megváltás fogalmában kifejeződik: Istennél egyedül a szeretet volt az indítók, hogy gyermekeivé tette az embereket, ahogyan az ÓSz népét is kiszabadította Egyiptomból, hogy az ő népe legyen.

Megváltás — megmentés

Teljessé válik a megszabadulás a szolgaságból, melyet az Isten népe ajándéku kapott, és a kiengesztelődés Istennel.

A „gyermekkéfogadás” (Róm 8,15; Gal 4,6) kifejezéssel Pál arra a tényállásra gondol, amelyet már az ÓSz is ismer, ha nem is használja ezt a megjelölést. Isten kiválasztotta ezt a népet: ő lett az Istenük, a nép pedig Isten gyermeke (Kiv 4,22 k; Jer 3,19).

A megváltás végbement rajtunk — ez azt jelenti: részünk van Isten Fiának mivoltából és formájából (Róm 8,29).

3.2 Üdvösség

Fontos szöveg: Róm 1,16 k

Összefoglalást ad az üzenetről a Római levél egyik teológiai rendkívül tömör mondata (Róm 1,16 k). Pál ebben foglalja össze azt, amit az őskeresztény egyházközségek megtapasztaltak: az evangélium elhat mindenhová, és csodálatosan kifejti a maga erejét; nem marad pusztá szó, hanem megvalósul hatalmas erővel, Szentlélekkel és teljességgel (1 Tessz 1,5). Aki elfogadja ezt az üzenetet, az megmenekül a jövődő harag elől, és megtapasztalja önmagán a szabadulást (1 Tessz 1,10). Istennek az emberekhez való kegyelmes odafordulását kapjuk ajándéku az evangélium hirdetésével (vö. az „Isten igazsága”-fogalomról szóló alábbi fejtegetéseket). A végleges szabadulást

Jézus Krisztusnak második eljövetelekor nyerjük majd el, de reménységünket tekintve máris megmenekültünk (Róm 8,24). Üdvösségünk szempontjából az Isten cselekvése a döntő, nem pedig egyéni teljesítményünk.

Az evangélium:

Isten üdvözítő ereje mindannak, aki hisz;

benne ugyanis az Isten igazsága nyilvánul meg, amely a hitből a hitre vezet.

3.3 Az új teremtmény

Amikor Pál az üdvösségnek Krisztustól megvalósított tettét jellemzi, akkor elgondolásait nem csupán Izrael népének szabadulásával kapcsolatban adja elő, hanem összekapcsolja a teremtéssel, amelynek gondolata ott él a nép tudatában: Krisztusban új teremtmény jön létre (2 Kor 5,17; Gal 6,15).

A világba Ádám által betört végzetet Krisztus túlradó bőséggel győzte le (Róm 5; 1 Kor 15), így most az egész teremtet világ Isten fiainak megnyilvánulását várja (Róm 8,19).

Isten valóban megvalósítja az üdvösséget: ezzel a ténnyel olyan megújulás megy végbe, melyek valóságát csak a „teremtés” kifejezés tudja megértetni velünk.

3.4 Isten igazsága

Pál teológiájának egyik legfontosabb kifejezése szintén csak az ÓSz tükrében szemlélve válik érthetővé: Isten igazsága. Nyelvhasználatunk szerint az Isten igazsága az az isteni magatartás, mely szerint a jót megjutalmazza, a rosszat pedig megbünteti. Az így fölfogott igazságossággal Isten irgalmassága állna szemben. Pál és az ÓSz értelmezése szerint viszont az Isten igaz vol-

ta azt a magatartást jelenti, mely szerint Isten hűséges, és üdvösséget teremt (vö. Zsolt 22,31 k; 98,2 k; 143,1 k). Istennek így fölfogott igaz volta abban a tevékenységben nyilvánul meg, hogy üdvösséget ad népének. Isten igaz — ez azt jelenti, hogy Isten az ember hűtlensége ellenére hűséges marad önmagához és ígéreteihez, és Krisztus által üdvösséget teremt: Isten maga gondoskodik, hogy megállhasson színe előtt az ember. Istennek ez az igaz volta reménységre bátorít.

Fontos szöveg: Róm 3,21-26

„Isten igaz volta nyilvánvalóvá lett” (vö. Róm 3,5). Ez a mondat azt jelenti: Jézus Krisztusban nyilvánvalóvá lett Isten jósága és szeretete. Igaz voltának erejéből nyilvánítja és teszi igazzá Isten a bűnös embert, hogy megállhasson színe előtt.

Lényegében tehát „teremtői” megnyilvánulásról van szó, amely igaznak jelent ki bennünket. Az így kegyelemből megigazult embernek persze meg kell még állnia az utolsó próbát, amelyen tettei szerint nyer ítéletet (Róm 2,5 k; 1 Tessz 3,13; 1 Kor 1,8). Ezeket a tetteket a szeretetben tevékeny hit viszi végbe (Gal 5,6).

Isten igazságossága

Mai nyelvhasználatban:

a jó megjutalmazása és a rossz megbüntetése

Pál számára:

Isten hűsége a szövetségben, Isten irgalmas magatartása, mellyel átalakítja a bűnös embert, hogy Isten előtt igazként — rendben megállhat.

3.5 Törvénytől és büntől való szabadság

Az új, keresztény ember ismertetőjeleként Pál a törvénytől és a büntől való szabadságot jelöli meg. „Törvény” címszóval —

melynél különösen is tekintettel kell lennünk Pál gondolkodására és sajátos egyéni nyelvhasználatára — Pál sok személyes tapasztalatát foglalja össze az emberekkel kapcsolatban:

- Pál azt látja, hogy a zsidók mindenek ellenére a törvényre hivatkoznak, és elutasítják Krisztust. Így ellentétet fedez föl a törvény és Krisztus között.
- Zsidókból lett keresztények, köztük Péter is (Gal 2), szeretnék megakadályozni, hogy zsidókeresztények és pogányból lett keresztények közösen étkezzenek, a zsidók ugyanis a szertartási törvény szerint tisztátalanná válnak, ha közösen étkeznek a pogányokkal. A törvény — teszi Pál a fölfedezést — megakadályozza, hogy az egyház egy legyen.
- Olyanok, akik számára a törvény minden, könnyen figyelmen kívül hagyják, hogy végeredményben nem egyéni cselekvésük a lényeges, hanem a kegyelem és az Isten ajándéka. Így a törvény az önigazultság felé viszi az embereket.
- Az emberek nagyon is hajlanak a bűnre: a zsidók és a pogányok egyaránt istenellenes elvakultságban és engedetlenségben élnek.

Ha mégannyira Istentől származik is, főleg az ósz-i törvény, és ezáltal valóban jó, ennek ellenére úgy közelít az emberhez, mint külsőséges dolog, és így inkább bűnre való alkalmat, mintsem segítséget jelent az önzésben elbukott embereknek. A bűn hatalma és a törvény mint kihívás (a törvényszegésre) azért ilyen hatékony, mert az emberek „test szerint” élnek. Pál számára ez azt jelenti: az ember a kegyelem nélkül idegenül és reményvesztetten áll szemben önmagával, és olyan dolgoknak adja át önmagát, amely ellentmondásban van legnagyobb vára-kozásaival és valódi hivatásával. Ezt az elidegenedést és értelmetlenséget majd csak a hit leplezi le.

Isten és ember Pál szerint

Senki sem teljesítheti teljeséggel a törvényt, ha mégannyira Istentől jön is az.

A törvény csak annak adhat életet, aki teljes egészében betartja (ez pedig lehetetlen).

Az üdvösség minden nép számára szóló ígérete fölötté áll az Izraellel kötött szövetségnek.

A törvényszerinti étellel adva van az Isten és emberek előtti önigazultság veszélye.

Csak Istentől jöhet megigazulás: egyedül ő jelenthet ki megigazultnak s teheti megigazulttá az embert.

Már az ósz-i próféták föltették a kérdést, vajon lehetséges volna-e, hogy Izrael valaha maradéktalanul alkalmazkodik az Isten akaratához. A próféta válasza (Jer 31,31-34; Ez 36,24-28): Isten egykor csodával teszi képessé az embert a tökéletes engedelmességre, amikor már nem külsőleg nyilvánítja ki akaratát, hanem közvetlenül az ember szívébe helyezi: „Szívében hordozza majd Isten akaratát az ember, és már csak az Isten akaratát óhajtja akarni” (G. von Rad). Ugyanezt a feleletet adja Pál (Róm 8 és Gal 4): Isten elküldi Lelkét, és ez Isten fiaivá tesz, új engedelmességre képesít. A Lélek által megvalósított, egyben az ember legbenszejéből jövő engedelmesség ad növekedést a Lélek gyümölcseinek, mint pl. a szeretet, öröm, békesség, türelem (Gal 5,22-24). Így azután nem élünk teljesen törvény nélkül, hanem hitünk a tevékeny szeretetben teljesedik ki (Gal 6,5). Az ilyen szeretet az egész törvény teljesítése (Gal 6,2).

Fontos szöveg: Gal 5,13 – 6,6

3.6 A hit mint az ember válasza

Isten választ vár szavára az embertől: az ehhez fölkinált isteni kegyelmet Pál hitnek nevezi. „Hit” nála elsősorban nem azt jelenti, hogy igaznak tartunk bizonyos tételeket, hanem az embernek az Istennel való személyes kapcsolata: az ember ráha-

hagyatkozik az Istenre. Szemben áll ezzel a bizakodó hittel az önigazultság, mely úgy véli, hogy a saját erejéből mindent megtehet. Nyomatékkal mondja Pál: a hit által és nem a „cselekedetek” által, vagyis nem a teljesítmény alapján van az ember helyes viszonyban Istennel.

A hit előképe Ábrahám, Izrael népének ősatya: ámbár idős volt, és nem volt már reménye utódra, hittel fogadta Isten ígérését, miszerint gyermeket ajándékoz neki. „Hitt Ábrahám, és ez megigazulására szolgált” (Gal 3,6; Róm 4,3). Pál itt ósz-i helyet idéz (Ter 15,6), mely kulcsként szolgál neki Isten eljárásának és az ember magatartásának megértéséhez. Az ilyen hit a helyes magatartás keresztények számára is: rólunk is gondoskodik Isten, ha ráhagyatkozunk. Urunkat, Jézust is ő támasztotta föl a halálból (vö. Róm 4,24).

Fontos szöveg: Róm 4

Az ember önmagától nem képes, hogy valami jót vigyen végbe — Pálnak ez a felfogása saját tapasztalatán alapul: a pogányok — így kellett megállapítania — nem ismerik el Istent, ezért elfajult gondolkodásmódjuknak kiszolgáltatva kell élniük. A zsidók viszont ugyan birtokában vannak a törvénynek, mégsem tartják magukat ahhoz, és elutasítják Jézust (vö. Róm 1,18 — 2,29).

Aki Krisztushoz tartozik, az nem cselekedetekből szerzi megigazultságát. A hit viszont nem holt, hanem életszerűen hatékony: aki hisz, és Krisztushoz csatlakozik, annak van ereje, hogy felebaráti szeretetben éljen: a hit a szeretet által tevékeny benne (Gal 5,6).

4 Eligazítás és segítség Pál leveleinek olvasásához

4.1 1. és 2. Tesszalonikai levél: Reménység! Az Úr közel van

1 Tesszalonikai levél: az apostol hálát ad az egyházközségért

Az 1 Tesszalonikai levél az ÚSz legrégebbi irata: Kr. u. 51/52-ben írták.

A levél sajátos jellegét legtalálóbban ezzel a kifejezéssel mutathatjuk be: Az apostol és az ő egyházközsége (Schlier). Rövid üdvözlés után (1,1) hálaadással pillant vissza az elmúlt időre (1,2–3,13): beszámol az egyházközség példamutató hitéről, és biztosítja őket egybetartozásukról. Háromszor is elkezd a hálaadást: 1,2; 2,13; 3,9. Az intelmek jobbára általános jellegűek, és alig engednek meg következtetéseket az egyházközségben uralkodó állapotokra vonatkozólag. Intelmek, melyek Jézus szavaiból és életszentségre buzdító ósz-i utasításokból állnak; reménységre bátorító szavak, miszerint a keresztyének osztályrészük van az üdvösségből (4,13-5,1). A végén az egyházközség életére vonatkozó intelmek következnek. Páltól küldött áldás és üdvözlés alkotja a befejezést (5,23-28).

Felépítés

Köszöntés (1,1)

Hálás visszaemlékezés az egyházközségre (1,2-3,13)

Intelem és bátorítás (4,1-5,22)

Befejező üdvözlés és áldás (5,23-28)

A parúzia gondolata húzódik végig az egész levélen: az egyházközség hittel várja az Úr újraeljövetelét. Ebből a várakozásból származik az egyházközség aggodalma a megholtak sorsa körül: vajon ők is részt kapnak-e majd a parúzia (= újraeljövetel)

dicsőségéből? Pál megmagyarázza az egyházközségnek, hogy az Úr parúziájából mindnyájunknak részünk lesz: a megholtaknak és mindazoknak, akik a parúzia alkalmával még életben lesznek. Akkor mindnyájan örökre az Úrnál leszünk (1 Tessz 4, 13-18).

Az egyházközség az Úr közeli eljövételének reménységében él.

2. Tesszalonikai levél: dicsőségre hívott meg bennünket

A 2. Tesszalonikai levél állást foglal a végidővárás ellen, mely aggasztó formákat öltött. Pál figyelmezteti az egyházközséget, hogy a végidő nem áll közvetlenül bekövetkezés előtt, hanem majd jelek hirdetik eljövételét (2, 1-12). Jóllehet, Pál úgy tekinti az egyházközség szenvedéseit, mint a végidők jelét, mégis óva inti az egyházközséget attól a nyugtalanságtól, mely a parúzia közvetlen bekövetkeztével számol. Intelmét a zsidóságnál szokásban lévő végidővárásnak megfelelően indokolja, miután a messiási idő eljöttével kapcsolatban hasonló számítgatásokkal a zsidók szintén részletesen foglalkoztak. Ma már alig ismerhető föl a szöveg pontos értelme, miután Pál apokaliptikusan homályos beszédmódot használ, és általa szóban közölt dolgokra emlékezteti az olvasót, melyeket mi már nem ismerünk.

A végre vonatkozó összes kijelentéseket viszont Pál azzal a meggyőződéssel foglalja össze, miszerint a keresztények az Úr választottai, akiket dicsőségére hívott meg. Életük történetét a Szentlélek adománya és az evangéliumba vetett hitük jellemzi, és ez Pál számára elegendő ok a hálaadásra és reménységre.

Néhány kutató feltételezi, hogy a Tesszalonikaiakhoz írt második levelet nem Pál, hanem valaki más írta, szorosan kapcsolódva az első Tesszalonikai levélhez.

4.2 1. Korintusi levél: keresztény egyházközség pogány környezetben

Pál keresztény egyházközséget épített föl Korintushan. Korintus nagyváros és kikötőváros, ahol jelentős gazdasági, szellemi és vallási élet virágzott. Sokféle, köztük több keleti eredetű vallási kultusz (Ízisz és Szerápisz tisztelete) jellemezte a várost, mely mintegy latin szigetnek számított görög környezetben. A kereszténység főleg az alacsonyabb néprétegekben talált követőkre (vö. 1 Kor 1,26).

Az itteni egyházközséghez írt első levelében (53-55 között) Pál behatóan foglalkozik a fiatal egyházközség sok problémájával. Jelentőséget kap a levél mindenekelőtt azáltal, hogy Pál megmutatja, hogyan építhető föl keresztény egyházközség pogány környezetben.

Az egyházközség problémái

Pártoskodás és vita az egyházközségben (1-4)
A vérfertőzés esete (5,1-13)
Peres ügyeiket világi bíróság előtt intézik (6,1-11)
Szabados életmód (6,12-20)
A házasság és nőtlenség kérdése (7)
Szabadelvűség és fölfogásbeli sokféleség az egyházközségben(8)
Visszaélések az Eukarisztia ünneplésénél (10-11)
Kegyelmi adományok az egyházközségben (12-14)
Krisztus feltámadásának kérdése (15)

Pál a levélben lépten-nyomon vitába száll az egyházközségben föllépő egyénieskedéssel és lelkendezéssel: csodálatos adományokból részesültek (így a nyelveken való beszéd, gyógyítások, a prófétai beszéd), mégis abban a veszélyben forog, hogy tévesen értelmezik ezeket a kegyelmi adományokat. Pál ezért erőteljesen megmagyarázza nekik:

- Az egyház nem egyes karizmatikusok (különleges kegyelmi adományokkal rendelkező hívők) gyülekezete, akiknek – függetlenül az egyházközségektől – megvan a maguk egyéni kapcsolatuk Istennel. Minden lelki adomány jó, amennyiben hozzájárul a Krisztus-test fölépítéséhez. Ha tekintettel vagyunk a másokra, mint testvérünkre (felebaráti szeretet), ez megóvhatja rendkívüli lelki adottságainkat az elfajulástól. A legfőbb kegyelmi adomány a szeretet.
- A kegyelmi adományok értékesek, a hit viszont nem ezeken a lelkendező megtapasztalásokon alapul, hanem Krisztus keresztjéből kiindulva kell mindenkor helyes irányba beállítanunk önmagunkat.

4.3 2. Korintusi levél: a szenvedő apostol

A 2. Korintusi levélben a következő kérdésről van szó: miben mutatkozik meg az apostoli tekintély valódisága? Vándorprédikátorok léptek föl a korintusi egyházközségben, jeleket és csodákat műveltek, és ebben a tevékenységben látták az apostoli mivolt lényegét. Véleményük szerint (és az egyházközség ehhez a fölfogáshoz csatlakozott) az a hitelesen igazolt apostol, aki így lép föl. Pál ellen fölhozott szemrehányásuk így hangzik: nem tud semmi ehhez hasonlót fölmutatni!

Pál vitába bocsátkozik ezekkel a misszionáriusokkal: 2 Kor bepillantást ad az olykor kemény hangnemben folytatott vitakozásba. Egészen heves hangvételt használ Pál a 2. Korintusi levél 10-13. fejezeteiben: ő is dicsekedhetnék a maga teljesítményeivel, így pl. az apostoli hivatal fáradalmaival (2 Kor 11,11-33), a kegyelmi ajándékokkal (11,12-13). Viszont ez még nem a lényeges sajátosság: igazi apostolnak azáltal bizonyul, hogy Krisztusért szükségét és üldöztetést szenved.

Az apostol mivoltot Krisztus szenvedésében való osztozás jellemzi.

2 Kor 2,14-7,4 abban látja az apostol méltóságát, hogy szolgálja annak az új szövetségnek, melyet a Szentlélek tesz lehetővé számunkra; továbbá hogy részese Krisztus kínszenvedésének (3,1 – 4,15).

2 Kor 1,1-2, 13; 7,5-16 szerint Pál kiengesztelődött az ottani egyházközséggel.

Pál és ellenfelei között a levél egyes szakaszaiban különböző hevedességű vita folyik, de mindjárt az elején szó van a kiengesztelődésről. Ez a kettős megfigyelés több kutatót annak a feltételezéséhez vezetett, hogy a korintusiaknak írt második levél utólag összeállított gyűjtemény Pál és az egyházközség között folytatott levelezésből.

4.4 Galata levél: az evangélium független a törvénytől

A galatákhoz írt levélben Pál szenvedélyesen küzd „az evangélium igazságáért” (2,5), vagyis az igazságért, hogy az evangélium független az ószövetségi törvénytől.

Pál két nagy gondolatmenettel bizonyítja az „evangélium igazságát”, vagyis annak a jogosságát, hogy az evangélium független az ószövetségi törvénytől:

a/ Pál élettörténete maga megmutatja, hogy érvényesen megbízott hirdetője az evangéliumnak: közvetlenül Istentől adott és nem emberektől kapott meghívása, függetlensége Jeruzsálemtől, a pogányok közötti misszióinak a jeruzsálemi egyház részéről történt elismerése, továbbá saját védekezése a törvénytől előírt életmódba való visszaesés ellen — mindez megmutatja, hogy valódi az általa hirdetett evangélium (Gal 1-2).

b/ Hivatkozhatnának a zsidók az Írásra is, de az Írás is azt mutatja, hogy az ember nem a saját teljesítménye alapján, hanem

Istentől adott ígéret alapján válik megigazulttá Isten színe előtt. Ábrahám, Izrael népének atyja maga szintén nem cselekedetei, hanem hite által nyerte el a megigazulást. Pál megállapítja, hogy megegyezés áll fenn az ÓSz-gel, és elérkezett az ÓSz beteljesedése: a hívő Ábrahám az utódja számára nyeri el az ígéretet. Az ígéretben szereplő adományt, a Szentlelket, Ábrahám igazi utódja, Krisztus (és vele együtt mindazok, akik a hit által Krisztusban vannak) kapták ajándékba (ahogyan ezt Galácia egyházközségei valóban megtapasztalták).

A keresztény mivolt ismertetőjelei

A hit által Isten fiai vagytok Krisztus Jézusban.
Egyek vagytok Krisztusban.
Nem vagytok szolgák, hanem fiak.
Isten elküldte Fiának Lelkét szívetekbe, mely így kiált:
Abba — Atyánk!
Mint fiú, örökös vagy, az Isten örököse.
Ha Lélek által élünk, kövessük is a Lelket!

4.5 Római levél: Isten közbelép és megment

Pálnak ez a sűrítetten teológiai tartalmú levele a (számára még ismeretlen) római egyházközséghez szól. Megírásának időpontja (Kr. u. 56-58) átmeneti időszakra esik. A Keleten alapított egyházközségek már eléggé megszilárdultak ahhoz, hogy Pál újabb munkaterületek után nézhessen Nyugaton. Missziós utat tervez Hispániába. Tervei megvalósításához a római egyházközséget akarja megnyerni. Az időpont egyben benső egyházi válságot is jelent. Újra teljes nagyságával jelentkezik a pogány- és a zsidókeresztények problémája, vagyis a törvénytől független evangélium kérdése. Pál elvégezte a jeruzsálemi egyház javára rendezett gyűjtést. Jeruzsálem kiemelt helyzetének megfelelően maga szeretné azt átadni nekik, viszont nem biztos benne, hogy a zsidókeresztény egyházközség egyáltalában haj-

landó-e elfogadni ezt az általa lebonyolított gyűjtést (Róm 15, 30 k). Az egyház egységéről van szó. Újra meg kell beszélniük a Kr. u. 49-ben tartott jeruzsálemi apostoli zsinaton szerepelt kérdéseket, ezért Pálnak magának kell Jeruzsálembe mennie. A jeruzsálemi találkozóra készülõben végiggondolja az általa hirdetett üzenetet, főleg abból a szempontból vizsgálva, hogy miképpen viszonyul a Krisztusról szóló üzenet az ÓSz-hez.

A Római levél az „evangéliumi igazságot”, vagyis a törvénytől független evangéliumot újra végiggondolva, elmélyedten és félreértésekkel szemben biztosítva állítja elé.

A Római levél fő témái: a világnak bűnben való elbukottsága és az evangélium üdvözítő ereje (1-3); Ábrahám, a hit atyja (4); a bűn és a halál törvénye — a Lélek elevenítő ereje (5-8); Izrael az Istentől adott üdvösség tervében (9-11); intelmek az egyházközségekhez (12-15).

Fontos szövegek: Róm 1,1-17
1,16 k
3,21-26
10,8-17

4.6 A fogságból írt levelek

Pál ezekben a levelekben fogságáról beszél: Ef 3,1; Fil 1,7; Kol 4,18; Filem 1,1. Vitás fogságának a helye (Efezus, Cezárea, Róma). A szerzőség kérdését már megtárgyaltuk.

A Filippieknek írt levél: az egyházközség együttműködése az evangélium szolgálatában

Pál ezzel a levelével olyan egyházközséghez fordul, amelyről tudja, hogy egészen szoros kapcsolatban áll vele. Az egyházközség vele együtt az első naptól kezdve nem hiába tette magáévá az evangéliumot (1,5); egyedül ettől az egyházközségtől fogadott el támogatást anélkül, hogy ezt úgy tekintette volna, mint apostoli függetlenségének veszélyeztetését (Fil 4,13-20). Az egyházközség még fogságában is külön gondját képezi. Pál szívesen volna már Krisztusnál, mégis kész továbbra is életben maradni, csak hogy hasznára lehessen az egyházközségnek. Erősíteni akarja az egyházközséget az egységben és szeretetben, ezért idézi azt a régi Krisztus-himnuszt, amely Krisztus újáról beszél: a Krisztustól megalázottságban és felmagasztalásban végigjárt út legyen példakép az egyházközség számára.

Fontos szöveg: Fil 2,5-11

A Kolosszei levél: Krisztus — a láthatatlan Isten képmása
Kolossze egyházközsége úgy érzi, hogy földöntúli hatalmak fenyegetik. Úgy gondolja, hogy üdvösségét ünnepnapok és eleddeltörvények betartásával, valamint angyalok tiszteletével nyeri majd el (vö. 2,16-23).

Pál tehát azt mondja el az egyházközségnek, hogy Krisztusban, a láthatatlan Isten képmásában az isteni élet teljessége lakik. Ha hozzá mint Urához ragaszkodik az egyházközség, akkor szilárd alapon és biztonságban van. Megerősíti Pál ezt a kijelentést, miközben idézi a liturgiában használt egyik himnuszt: az egész teremtés Krisztusban és Krisztusra való tekintettel jött létre. Ahogyan már az ÓSz felismerte, hogy a világot Isten magasztossága és bölcsessége veszi játékosan körül (Péld 8,22-31), és hogy a teremtésből az Isten bölcsességének volt része (Bölcs 7,24 — 8,1), úgy a hívő közösség is felismeri, hogy a világot kezdettől fogva végezetéig az Isten szeretet fogja körül, és ez Krisztusban válik nyilvánvalóvá.

Fontos szöveg: Kol 1,15-20

Az Efezusi levél: az egyház Isten üdvözítő tervében Isten üdvözítő tervének himnusszerű magasztalása az Efezusi levél. Isten Krisztusban foglalt egységbe mindent a mennyben és a földön. Jézus halála győzedelmeskedett a zsidók és a pogányok közti ellenségeskedés fölött: zsidókból és pogányokból lett keresztények egyaránt az egy testbe, az egyházba tartoznak. Krisztus az egyház feje: az egyház Krisztusba növekedik bele.

Fontos szövegek: Ef 1,3,23
4,15-16

A Filemonnak írt levél: közbenjárás egy rabszolga érdekében „Filemon munkatárshoz” írt rövid levelében Pál egy szökött rabszolga érdekében mond el kérést: a rabszolga vissza akar térni, fogadja Filemon szíves jósággal, mint kedves testvérét.

4.7 Lelkipásztori levelek

Lelkipásztori levél a nevük, mert egyházközségek lelkipásztoraihoz szólnak. Utasításokat tartalmaznak, hogyan vezessék Pál tanítványai, Timóteus és Titusz, a rájuk bízott egyházközségeket.

A levelek bizonyos meghatározott szervezetet tételnek fel az egyházközségekben: vannak már püspökök, diakónusok, presbiterek, özvegyek (ezekre meghatározott szolgálatokat bízta az egyházközségekben). Pál a hivatásbeli kötelességeket fejtegeti, pl. az ún. „püspöktükörben” 1 Tim 3,1. Ehhez jönnek még a tisztas életmódra való buzdítások. Döntő, hogy kitartóan megmaradjanak az egészséges tanításban (az egészséges taní-

tást részleteiben nem adja elő), és éljenek a hit, remény és szeretet szerint. Az ellenfelekkel való vitatkozásnál tanításait illetően nem bocsátkozik részletekbe (említ ugyan pl. családfákra vonatkozó okoskodásokat: 1 Tim 1,4). A szerzőnek az a véleménye, hogy nincs értelme az ilyen emberekkel való vitatkozásnak.

Intelmek és kötelességjegyzékek mellett sok életszerű megjegyzés található bennünk Pál személyére vonatkozólag, és több föltűnő ráhangzás Pál fontosabb leveleinek teológiájára.

A lelkipásztori levelek szerzőségének problémáit Pál leveleinek eredetiségéről szóló fejezetben tárgyaltuk.

Fontos szövegek: 1Tim 1,1-17 3,1-7 4,9-18

4.8 A zsidóknak írt levél: Jézus az igazi főpap

A zsidóknak írt levél művészién fölépített és teológiailag mély értelmű, őskeresztény szentbeszéd Krisztusról, a főpapról. Ezt a homiliát (Zsid 1,1-13,21) azután rövid kísérfirattal (Zsid 13,22-25) továbbküldték. Magában a levélben nem találjuk meg név szerint, hogy ki volt az elküldője. Többnyire Pál környezetében keresgélnek utána. A Héber levél Jézus áldozatát és halálát az ÓSz fényében magyarázza. Az egyházközségnek erősödnie kell buzgóságban, miközben föltekint „követére és főpapjára, Jézusra” (Zsid 3,1). Az ÓSz-ben az áldozati szolgálat ellátása és a vele kapcsolatos intézmények csupán árnyék és előzetes valami voltak a kiengesztelés útja tekintetében. Jézus az igazi főpap, aki maga szent és büntelen, azonban együtt tud érezni az emberekkel. Ő is áldozatot mutatott be, tudniillik saját magát, áldozata viszont messze fölülmúlja az ószövetségi áldozatokat. Krisztus áldozatával így „egyszer s mindenkorra” megvalósult az engesztelés. Sok kijelentés úgy mutatja be Jé-

zust, mint akiben beteljesedett az ÓSz: Jézus több, mint Mózes, több, mint Melkizedek, több, mint a leviták.

Jézus új és élő utat nyit meg (Zsid 10,19). A keresztényeknek ezen az úton kell járniuk, és ehhez sok előképet találnak az ÓSz-ben, főleg a pátriárkáknban és Izrael más nagy személyiségeiben.

Irodalmi utalások

*Bornkamm, G.: Paulus. Urbanbücherei 119; 1969**

Brox, N.: Paulus und seine Verkündigung. München, 1966

*Dibelius, M. – Kümmel, W.G.: Paulus. Sammlung Göschen 1160, 1951**

*Eichholz, G.: Die Theologie des Paulus im Umriss. Neukirchen 1960**

*Jeremias, J.: Der Schlüssel zur Theologie des Apostels Paulus. Galwer Hefte 115, 1971**

*Kuss, O.: Paulus. Die Rolle des Apostels in der theologischen Entwicklung der Urkirche. Regensburg 1971**

*Mussner, F.: Theologie der Freiheit nach Paulus. Freiburg, 1976**

*Rigaux, B.: Paulus und seine Briefe. München, 1964***

*Schlier, H.: Der Apostel und seine Gemeinde. (Az első Tesszalonikai levél magyarázata). Freiburg, 1972**

Schlier, H.: Nur aber bleiben diese drei. (A keresztény élet megvalósításának kézikönyve) Einsiedeln 1971 (A keresztény erények Pál levelei nyomán).*

Walter, E.: Fragen an Paulus (Feleletek megélt egzisztenciám alapján). Stuttgart, 1973

Az egyház útja

1 Az evangélium útja a népekhez

(Segítség az Apostolok Cselekedeteinek olvasásához)

Az Apostolok Cselekedeteiben Lukács bemutatja az egyház létrejöttét és növekedését. Útra kel az evangéliumi Jóhír Jeruzsálemből a föld határáig. Pál alakján (az Apostolok Cselekedeteinek könyve felerészben ő róla szól) külön is példászerűen mutatkozik meg az egyház útja és sorsa.

Ennek a könyvnek a megértésében segít, ha a következőkben rámutatunk néhány olyan hangsúlyra, melyet fontosnak tart az ApCsel szerzője. A könyv fontosabb eseményeinek összefoglalásával kiemeljük a gondolatmenetben mutatkozó legfőbb irányvonalakat.

1.1 A történet értelme

Az Apostolok Cselekedeteinek szerzője bemutatja, mi a történet „irányértelme”: Lukács, mint az ókori történetírás értelmében vett történetíró, mindenekelőtt azon fáradozik, hogy bemutassa a sok-sok esemény rejtett és végső értelmét. Több helyen Lukács szabályszerűen kifejti előttünk ezt az irányértelmet.

Így az evangéliuma elején (Lk 3,6) és az Apostolok Cselekedetei végén (ApCsel 28,28): Az egész világ meglátja az Istentől küldött üdvösséget. Az evangélium végén (24,47) és az Apostolok Cselekedetei elején (1,8) pedig programszerű összeállítást ad, hogy miképpen terjed az evangélium: Jeruzsálem — Judea — Szamaria — egészen a föld határáig.

Pál meghívását ebben az összefüggésben kell látnunk: Lukács számára egyszerűen ő a pogányok apostola (ApCsel 9,15; 22,21; 26,17).

Az Apostolok Cselekedeteinek irányértelme

Az evangélium elérkezik Rómába, az akkori világ központjába.

Pál ott tanúságot tesz az evangéliumról.

Lukács nem beszél már azokról a feszültségekről és teológiai vitatkozásokról, melyek megvoltak az ősegyházban, hanem az egyház növekedését mutatja be, mint a Lélek által hatalmas erővel létrehozott történet. Pogánykeresztények és zsidókeresztények egymás közötti vitatkozását kevésbé problémamentesen mutatja be, mint az a valóságban megmutatkozott. Pál az ApCsel-ben (14,14 kivételével) soha nem kapja meg az apostol címet, Lukács számára ugyanis az a tizenkét tanítvány apostol, akik Jézussal földi életében együtt voltak, és tanúi a feltámadásnak (ApCsel 1,22). Pál maga szenvedélyesen harcol ezért a címért (Gal 1,1). Nem tud az ApCsel arról a gyűjtésről sem, melyet Pál tíz éven keresztül az összes egyházközségben szervezett, és maga vitt el Jeruzsálembe, s melyet úgy tekintett, mint az egyház egységének a jelét. A gyűjtésre vonatkozóan vö. mindenekelőtt Róm 15,25-32 és Gal 2,10.

Eltérések ellenére, melyek a Pálról így megalkotott képben mutatkoznak, fontos egyezőségeket találunk az Apostolok Cselekedeteiben adott ábrázolás és Pál saját kijelentései között. ApCsel tud arról, hogy Pál mindenekelőtt a pogányok hittérítője (ApCsel 9,15; 22,21; 26,17 k). Ugyanígy a zsidókeresztényeknek és a pogánykeresztényeknek az egysége — mindenekelőtt a közös étkezésnél — az ApCsel számára is úgy számít, mint a keresztény egyházközség legfontosabb ismertetőjele (ApCsel 10; Gal 2).

Minthogy Pál ellenfelekkel való leszámolás kapcsán ír, azért fejtegetései történelmileg megbízhatóbbak, mint az ApCsel átszellemült írásmódja. Az ellenfelekkel való leszámolás ugyanis nagyobb pontosságot követel az elmondott tényekről, mint az olyan visszapillantás, melyet jóval az események után írtak.

Pál képe

Pál leveleiben

Apostolok Cselekedeteiben

heves vitatkozás a törvénytől független evangélium körül „apostol”	Jézus üzenete békés átmenettel jut el a zsidóktól a pogányokhoz
gyűjtés Jeruzsálemnek a pogányok hittérítője	—
„együtt étkeznek”	—
	a pogányok hittérítője
	„együtt étkeznek”

Az ApCsel beszédeit (vö. pl. ApCsel 2, 14-36; 3,12-26 és sok egyéb helyen) nem úgy kell vennünk, mintha valóban elmondott beszédekről (mondjuk Péter és Pál beszédeiről) felvett jegyzőkönyvek volnának, hanem úgy, hogy az ApCsel szerzője maga alakította azokat az akkoriban szokásos igehirdetési módnak megfelelően. Az ApCsel rövid adatfelsorolásainak viszont történelmi értékük van, ezek az utinaplót, az „itinerariumot” idézik, vagyis Pál utazásainak egyfajta állomásjegyzékét nyújtják. Az Apostolok Cselekedetei és Pál levelei között ilyen tekintetben végzett összehasonlítás mutatja, hogy az utak és az állomások sorrendje történelmileg megbízható.

1.2 Az Apostolok Cselekedeteinek tartalma

Jézustól kapott megbízatás és ígéret (ApCsel 1)

Jézus maga oktatja tanítványait feladatukra, hogy ti. tanúnak kell lenniük, és megígéri nekik a Szentlelket. Imádságban elmélyülten készülnek fel a Szentlélek eljövetelére.

Pünkösöd (ApCsel 2 – 8)

Pünkösdkor teljesedik be Jézus szava és az ŐSz ígérete: a végidőkben Isten Lelkét adja ajándékkul. Az apostoloknak a zsidóság körében végzett igehirdetése ezzel az eseménnyel kezdődik. A pünkösdi prédikációban (ApCsel 2) Péter megadja az esemény magyarázatát, hirdeti a halálról és a feltámadásról szóló üzenet-

tet (szorosan csatlakozva mindkét alkalommal az ÓSz-hez), és megtérésre int. Az egyházközség gyorsan növekedik, és Lukács ezt a jeruzsálemi egyházközséget több összefoglalásban úgy állítja elénk, mint példaképet a későbbi időkre (ApCsel 2,42-47; 4,32-37). Az igehirdetéssel egyidejűleg kezdetét veszi a zsidókkal való vitatkozás is. A vita István megkövezésével éri el a tetőpontját (ApCsel 6-7). Az esemény történelmi háttere — erről ugyan az ApCsel éppen csak utalás formájában tesz említést —, hogy a jeruzsálemi keresztény közösségekben egy csoport (közéjük tartozott István is) magáévá tette Jézusnak a törvényről mondott bírálatát. Ezt a csoportot üldözték és nem az apostolokat (ApCsel 8,1 b). Jeruzsálemből elűzve, ezek vittek el az evangélium hírét egészen Szamáriába, Gázába, Cezáreába (ApCsel 8).

Pál meghívása (ApCsel 9)

Pál meghívásának az ApCsel oly jelentőséget tulajdonít, hogy háromszor is elbeszéli (9;22;26). Lényeges vonásként mutatja be, hogy Pál a damaszkuszi úton találkozik az Úrral, aki kijelöli őt, hogy tanúságot tegyen róla a pogányok előtt.

**A zsidó- és pogánykeresztényekből álló egyház (ApCsel 10;15)
Kornéliusz megkeresztelése (ApCsel 10,1 – 11,18)**

Kornéliusz pogány százados megkeresztelése fordulópontot jelent a korai egyház történelmében. Isteni utasításra magát Pétert vezetik el a pogány ember házába. Péter rövid beszéddel beavatja a századost és házanépét a Jézustól hirdetett üzenetbe (ApCsel 10,34-43). Isten maga lép közbe, és megadja a pogányoknak a Szentlelket. Péter erre megkereszteli őket, hiszen most már tudja, hogy Isten a pogányokat is meghívta. A zsidókeresztény egyházközség számára ez nem volt magától értetődő, hiszen a pogányok tisztátalannak számítottak, és a zsidóknak tilos volt a pogányokkal való érintkezés. Ezért Péter külön beszéddel hívja föl a jeruzsálemi egyházközség figyelmét erre az Istentől művelt eseményre (ApCsel 11,1-18). Kornéliusz megkeresztelésével megindul a pogánymisszió: Isten rendeli el, és védi meg a kifogásokkal szemben. Ez a világegyház kezdete.

A jeruzsálemi apostoli zsinat (ApCsel 15,1-35)

A korai idők egyházközsége számára lényeges kérdés volt, vajon a pogányok minden további nélkül keresztények lehetnek-e, vagy pedig előzetesen a zsidó előírásoknak kell alávetniük magukat. Az ún. jeruzsálemi apostoli zsinaton döntötték el ezeket a vitás kérdéseket, amelyek az antióchiai keresztény egyházközség és a szigorúan zsidókeresztény egyházközség között merültek föl (Antiochiában vettek föl legelőször pogányokat a keresztény egyházközségbe, és itt nevezték először kereszténynek magukat). Lukács úgy tudja, hogy a megoldás: a pogányságból jött keresztényeknek is meg kell tartaniuk néhány előírást (ezeket — mint pl. a vér fogyasztásának tilalmát — az ÓSz egyébként is előírta az Izrael országában élő idegenek és pogányok számára). Így vált azután lehetővé bizonyos együttélés a zsidó-és pogánykeresztények között. Ha Pál azt mondja (Gal 2,6), hogy a pogányságból jött keresztényekre semmi terhet nem róttak ki, akkor — történelmileg nézve a dolgot — ez így igaz. Lukács beszámol bizonyos szabályozásról, melyet időlegesen bevezettek az egyházközségeknél, hogy így tegyék lehetővé a két csoport együttélését.

Pál mint hittérítő (ApCsel 15,36 — 21,17)

Az Apostolok Cselekedetei úgy mutatja be Pált mint fáradhatatlan misszionáriust, mint egyházközségek előljáróját és alapítóját, aki szóval és csodákkal fejti ki működését. Semmi beszámolót nem ad Lukács azokról a kemény vitákról, melyekről a Galata levél és a 2. Korintusi levél tanuskodik.

Pál tanúságot tesz — Pál pöre (ApCsel 21,18-28,31)

A zsidók megbizottai elfogatják Pált a templomban. A vád úgy hangzik, hogy a nép, a törvény és a templom ellen tanít (ApCsel 21,27 k). Ugyanez a vád szólt egyébként már István ellen is (6,11-14). Ezzel veszi kezdetét Pál és az evangélium útja Róma felé. Pálnak — ahogy az Úr megmondta neki (ApCsel 22,21) — Rómában is tanúságot kellett tennie az Úrról. Így Pál lesz a tanú Jeruzsálemben és Rómában (ApCsel 23,11), tanú „kicsiny és nagy előtt” (ApCsel 26,22).

Lukács rendkívül szemléletesen és művészién ábrázolja Pál útjának állomásait, melynek során fellebbezésével (ehhez mint római polgárnak joga volt) eljut egészen a császárig Rómába.

Rómában a pertörténet lefolyását az Apostolok Cselekedetei nem vázolja, hanem ezekkel a diadalmas szavakkal zárja: Hirdette az Isten országát, és bátran és akadálytalanul tanított Urunkról, Jézus Krisztusról.

Irodalmi utalások

Kremer, J.: Pfingstbericht und Pfingstgeschehen. Stuttgart, 1973**
Lohfink, G.: Die Himmelfahrt Jesu — Erfindung oder Erfahrung. Stuttgart, 1972.

Lohfink, G.: Die Himmelfahrt Jesu. (Kutatások a mennybemenetelről és megdicsőülésről Lukácsnál található szövegekkel kapcsolatban) München, 1971**

Lohfink, G.: Paulus vor Damaskus. Stuttgart, 1965*

Löning, K.: Saulustradition in der Apostelgeschichte. Münster, 1973**

Stolle, V.: Der Zeuge als Angeklagter. (Tanulmányok a Lukácsnál található Pál-képekről) Stuttgart, 1973**

Brown, R.E. (Kiadó): Der Petrus der Bibel (Ökumenikus tanulmány) Stuttgart**

Szunyogh X. Ferenc: Szent Péter Krisztus Sziklája, Korda, Bp. 1941

Szunyogh X. Ferenc: Szent Pál cselekedetei (Krisztus Szikrája) I-II, Korda, Budapest 1944

2 Az egyház útja a történelemben

(Jelenések könyve Jánostól)

Az ŰSz utolsó könyve a jövőbe nyújt betekintést. Válaszol a keresztények szorongó kérdésére: hogyan zárul a világtörténelem? Domicianus császár (Kr. u. 81-96) felvette az „Űr és Isten” címet, és istennek kijáró imádatot követelt magának. Akkoriban ez egyértelmű volt a keresztényüldözéssel, hiszen a keresztények nem ismerhették el Istenüknek a császárt. A helyzetből kiindulva és annak figyelembevételével vigasztalásul írja ezt a könyvet János, akinek személye egyébként már ismerős az egyházközség előtt. Üldöztetésen keresztül csodálatos beteljesedésig vezet az egyház útja.

2.1 Tartalom

A könyv első részét (1,4-3,22) Jánosnak, a látnoknak bemutatkozása és a kisázsiai egyházközségnek szóló hét levél alkotja. Prófétája szavával a megdicsőült Úr ad biztatást és intelmet a levelekben az egyházközségeknek. A levelek egyben bepillantást adnak nekünk az egyházközség valós problémáiba: láthatjuk veszélyeztetettségüket és helytállásukat.

A főrész (4,1-22,5) Isten és az istenellenes hatalmak közötti harcot és Isten végleges győzelmét vázolja. Az esemény két szinten: a mennyben és a földön játszódik. Mennyei liturgia keretében dicsőíti a látnok Isten magasztosságát és hatalmát. A világ jövőjének alakulása, hétpecsétetes könyvbe zártan, az Isten kezében nyugszik. A könyvet csak Jézus Krisztus, a megölt Bárány nyithatja ki, és ezzel indíthatja meg az istenellenes hatalmakkal való leszámolást. Amint kezdetét veszi a végső idő az Isten trónja felől, a földön megindul az igazak üldöztetése: pusztulás és összeomlás következik be. Az istenellenes hatalmak részéről indított üldöztetés, melyet a sárkány képe ábrázol, a krisztusi közösség ellen irányul: jel tűnik föl az égen, a vajúdo asszony (Jel 12). Jelképe annak, hogy – mint a gyermek születésénél – az ínség örömmre változik. A csodálatos asszonyban együtt látjuk a Messiás szülőanyját és az egyházat. Az asszony gyermekeit, a Messiást és „többi leszármazottjait, akik megtartják Isten parancsait”, üldözőbe veszi a sárkány, de csodálatosan megmenekülnek a pusztában, oltalmat találnak, és megállják a próbát. Isten ellenségei megsemmisülnek, akik újabb és újabb csapatokkal törnek ellenük, és új világ születik (Jel 21). Az új világ fönsége csak képekkel fejezhető ki: új Jeruzsálem, csodálatos város, új alakban visszaállított boldogságkert, a megváltottak új népe. Miután a szerző a jövőbeni új világot bemutatta, újra a jelen időre emlékezteti az olvasót. Jézushoz kiált az egyház: „Jöjj el, Uram Jézus!” – ez nyomja rá a jelen időre bélyegét.

2.2 Irodalmi jelleg

János műve, a Jelenések könyve, az ún. Apokalipszis (= kinyilatkoztatás) irodalmi műfajhoz tartozik, amely az akkori zsidóságnál széles körű elterjedtségnek örvendett. Amikor a zsidóság látta, hogy a pogányság ostromával találja szemben magát, úgy érezte, hogy az új helyzetet a hit világosságánál kell átgon-dolnia. „Isten a történelem Ura” — e hitbeli meggyőződésüket elbeszélésekben mutatták be. Ezekben a világ sorának lefolyását indulástól befejezésig hűségről és hűtlenségről, üldöztetésről és megmenekülésről szóló történetként ábrázolták.

A nyomasztó jelent és a pogány népek hatalmát kulcstörténet formájában mutatták be: beavatott olvasók könnyűszerrel ismerhették fel a pogány uralkodókat a félelmetes állatok képe mögött. Az olvasó otthonos lévén az adott helyzetben, érthette a képek mondanivalóját. Különleges szerepet játszanak az apokaliptika irataiban a számokkal történő variációk. Így például a 144 000 üdvözlőnél a szám szintén nem meghatározott számú embert jelent, akik megmenekülnek, hanem végtelenül nagy sokaságot: a szám a szent tizenkettes szám tizenkétszerese (Jel 7,4). A zsidó apokalipszisek teljesen romlottnak állítják be a jelent olyannyira, hogy az istenfélő embereknek csak a jobb jövőre szóló reménység maradt. János a Jelenések könyvében ugyanakkor úgy tudja, hogy a döntő esemény már bekövetkezett: a Bárányt megölték, de újra él. Krisztus tehát kivívta már a győzelmet. Így a keresztények reménysége jogosult.

2.3 János könyvének, a Jelenéseknek magyarázata

A Jelenések könyve nem riport, amelyben későbbi idők történelmi személyeire és eseményeire vonatkozólag találhatunk pontos adatokat. Az istenellenes hatalmak bemutatására a szerző olyan képeket, számokat és jelképeket használ, melyeket olvasói (= a beavatottak) jól ismertek. Manapság ezeket a számokat és jelképeket többnyire világtörténelmi alakokra értelmezik. Az ilyesfajta magyarázat viszont nem felel meg a Jelené-

sek könyvének, minthogy — a bibliai gondolatmenettől idegen módon — csupán kortörténeti problémákra kívánja alkalmazni a könyvet. Az ilyen magyarázatok, ahogyan már szó volt erről a Szentírás megközelítéséről szóló fejtegetésekben, olykor elképesztő adalékokra hívják fel figyelmünket, és személyileg nagy meggyőző erejük lehet. Ettől függetlenül, többnyire keresztényekhez méltatlan sötéten látáson alapulnak, és együttjárnak azzal a veszéllyel, hogy eltérítik az olvasót a Jelenések könyvének hozzánk intézett sajátos mondanivalójától. A Jelenések könyvének hozzánk intézett üzenete arra összpontosul, hogy Isten üdvösséget ígért Jézusban a világnak, és a világ reménységre jogosult.

A Jelenések könyvét úgy kell olvasnunk, mint reménységre jogosító írást és hűségre buzdító felhívást.

A Jel a világnak és az egyháznak nem evilági jövőjét kívánja megírni, így a Jel-ből nem lehet kiszámítani a világ és az egyház jövőjét. A sok (gyakran az ÓSz-ből származó) szemléletes kép egyetlen alapgondolatot fejez ki: Isten a történelem Ura.

A Jelenések könyve úgy ábrázolja a történelmet, mint az Isten és az istenellenes hatalmak közötti harcot, mely Isten győzelmével végződik.

Nem számíthatjuk ki belőle a világ és az egyház történelmének lefolyását.

Irodalmi utalások

Gollinger, H.: Kirche in der Bewährung. (Bevezetés János Jelenéseinek könyvébe) Aschaffenburg, 1973.

Gollinger, H.: Das grosse Zeichen von Apokalypse 12. Stuttgart 1971**

Schlüssler, E. — Fiorena: Priester für Gott (Tanulmányok az Apokalipszisben szereplő uralkodó- és papmotívumról) Münster, 1972**

3 Tettekkel bizonyított kereszténység (Katolikus levelek)

Hét levél, melyet egy-egy apostol neve jelöl, szélesebb körnek, vagyis nem egyetlen egyházközségnek szól. Ezeket katolikus (általános olvasókörnek írt) leveleknek mondjuk: Jakab, 1. és 2. Péter, 1., 2., 3. János, Júdás levél.

Eltérően Pál leveleitől, ezekben a levelekben háttérbe vonul a teológiai tényállások bemutatása, küldőik és címzettjeik közötti személyes vonatkozások sem szerepelnek bennük. Szívügyük viszont a leveleknek a tettekkel bizonyított kereszténység ajánlása: törődés a szegényekkel, óvás a széthúzástól, a nyelv fékezése (Jak), a szenvedés készséges vállalása, és az üldözés türelmes viselése (Pt), hűség a hagyományos tanítás megtartásában (Pt, Jn), kitartás Jézus második eljövételének reménységében (2 Pt), testvéri szeretet (1 Jn).

A tettekkel bizonyított kereszténységre szóló buzdításnál a szerzők gazdag bőségben használják a hagyományban található anyagot: az Úr szavait (főleg Jak), hitvallásszerű formákat (1Pt), ósz-i idézeteket és a környezetből származó erkölcsi szabályokat. A János-levelek szorosan fölzárkóznak a János-evangélium gondolkodás- és írásmódjához.

Fontos szövegek:	Jak 2,14-18
	1 Pét 1,3-9
	1 Jn 4,7-16

A levelek írójuk nevén kívül semmi egyéb utalást nem tartalmaznak szerzőikkel kapcsolatban. A levelek szerzőinek és megírásuk időpontjának kérdésében a kutatás nem egységes.

Századokon át vezető útján az egyháznak olyan indításokat adnak ezek a levelek, melyek befogadására a mai ember nyitottnak mutatkozik: a levelek nyomatékosan emelik ki a tetteket, főleg a testvéri szeretet fontosságát, és sürgetik a következetes keresztény életet vállaló készséget.

Név- és tárgymutató

Ábrahám 111 113 139
Ádám 129
Antiochus Epifánész 67
Antónia-vár 65
apokalipszis 152
apokaliptika 68 135 152
apostol 31 137 140 149
apostoli zsinat 140 149
Apostolok Cselekedetei 145k
Archelausz 64
Aretász 64
asztalközösség 54 76 99
146
Atya 52 55 58 72 81 83
139
Atya és Fiú 58
Atyával való egység 57-58
beszédek rögzítése (ApCsel)
147
Biblia igaz volta 25
bibliaolvasás 21
bűn 130 131
bűnbocsánat 116
Cezárea 65
csodák (Jézus) 82k
dicsőség (örök) 135
Dionysius Exiguus 63
Domicián 150
egyház 11 51 136k 142
150
egyház feje (Jézus) 142
egyházközségek 134k 140k
151
egyházközségi szervezet 142
életszerű hely (szöveg nél) 34
Emberfia 77
ember (Isten színe előtt) 131k
Eukarisztia 34 53k
evangélisták 37

evangéliumok
írásbafoglalás 35
keletkezés 28
külön könyvek 42
négyzseres változat 44
farizeusok 69
feltámadás 71 97 116
Filemon levél 142
Filippi levél 141
Fiú 74 77 118 128
fogsági levelek (Pál) 140k
Főpap (Jézus) 143
főparancsolat 74
főtanács 66
Fülöp (fejedelem) 65
Fülöp Cezárea 65
Galata levél 138
gyermekségevangéliumok
100k
hálaadás 121
hallgatási parancs 45
hegyi beszéd 87k
hellenizmus 67
helytartók 65
Heródes Agrippa 65
Heródes Antipász 64
Heródes (Nagy) 63 64
hit 84 99 130 132 139
hitvallási formák (Pál) 116
Húsvét hite 99
Húsvét mélyebb értelme 98
Húsvét örömhíre 31 98
igazság(osság), isteni 129
imádság 71
ipsissima verba, facta 62
írástudók 69
Isten
Atya 52 55 58 72 81 83
139

- „igazsága” 129
 képmása (Jézus) 141
 országa 69 70 81 88 89 115
 történelem Ura 73 153
 üdvözítő terve 68 142
 végső győzelme 150
 istenellenes hatalmak 151 152
 ítélet 130
 Izrael 51 140
 Jakab levél 154
 János evangélium 55k 58
 János látomásai 150k
 János levelei (1-3) 154
 Jelenések könyve 150k
 jelképek 153
 Jeruzsálem 64 65 115 139 140 145 149
 Jézus Krisztus
 Atya ajándéka 55
 Egyház feje 142
 életadatai 63
 elítéltetése 92k
 Emberfia 77
 emberszeretete 52k
 feltámadása 71 97 116
 fenségcímei 77
 Fiú 74 77 118 128
 Főpap 143
 halála 48 115 116
 hit Krisztusa 61
 Isten képmása 141
 jósága 52k
 követése 29 76
 közvetítő 57
 magatartása 76
 második eljövetele 134
 megmutatja az Atyát 55
 Messiás 50 77 118
 önkinyilatkoztatása 56-57
 öntudata (messiási) 77
 Pál és Jézus 115
 pere 92k
 tekintélyigénye 77
 történeti Jézus 61 84
 Úr 72 99 117
 jövendő 68 71 153
 katolikus levelek 154k
 kegyelem 89 108 130 132
 kegyelmi ajándékok 36
 kereszt 93 109 137
 keresztény élet 154
 kétforrás-elmélet 42
 kinyilatkoztatás 56k
 Kolosszei levél 141
 Korintusi levél (1-2) 136
 Kornéliusz 148
 követésre (Jézus) való meg-
 hívás 29 76
 Krisztus I. Jézus Krisztus
 küldetés (apostoli) 147
 levélforma (Pál) 121
 liturgikus olvasmányrend 45
 Loccum irányelvek 16
 logia-forrás 41
 Lukács evangélium 52-54
 Mária 102 151
 Márk evangélium 45-48
 második eljövetel (Jézus) 134
 Máté evangélium 48-52
 meghívás 106 107 148
 megigazulás 107 132
 megszabadítás 127 139
 megtérés 33
 megváltás 127
 Messiás 50 77 118
 Nagy Sándor 67
 Názáreti Jézus 29k 61k
 Ószövetség 10 30 70 99 118 139
 ősegyházi hitvallási formák 116
 ősegyházi igehirdetés 31k
 Pál
 egyházüldöző 109
 élete 110k
 hithirdető 149
 írásmodora 122

- Jézus és Pál 115
 környezetvilága 119
 küldetéstudata 108
 levelei 121 123
 meghívása 100k 148
 missziós útjai 112-114
 Ószövetség és Pál 118
 pere 149
 szenvedései 137
 tanúságtétele 106 149
 teológiájának alapfogalmai 127
 teológiájának forrásai 115
 utinaplója (ApCsel) 147
 vitái ellenfelekkel 146
- papság (ÓSz) 66
 paruzia 135
 pasztorális levelek 142k
 példabeszédek (Jézus) 79k
 Péter 46-48 147k
 Péter levelei (1-2) 154
 pogányok 76 120 136
 pogány-keresztények 148 149
 Poncius Pilátus 63
 prokurátorok 65
 Pünkösöd 147
 „püspöktükör” 142
 Qumran 68
 rabszolga mint testvér 142
 remény 68 107 134 152k
 Római levél 139
 saját anyag (szerzőnél) 42
 „Sitz im Leben” 34
 sugalmazás 11
 synedrium 67
 szabadulás
 büntől 130
 törvénytől 130 138k
 szám-misztika 152
 szanhedrin 67
 Szentírás
 egyéni átélése 20
 elbeszélési módja 21 33 43 79 103
 fordítások 15-17
 „lelkiolvasmány” 18
 magyarázat 119 126 152
 megértése 17
 négyfajta értelme 18-19
 Szentlélek 74 132 135 139 147
 szenvedéstörténet 91k
 szeretet 74-76 88 130 137 154
 szerkesztői munka (evangélisták) 37
 szertartási törvény (ósz) 75 95
 szinoptikus evangéliumok 38k
 szinoptikus munkalap 39
 szóbeli hagyomány 31k
 Tacitusz 63
 tanító elbeszélés 24
 tanítványok 58 100
 templom (jeruzsálemi) 64 66
 ténybeszámolók 24
 teremtés (új) 129
 Tesszalonikai levél (1-2) 134-135
 Tiberiász 64
 Tiberiusz 63
 Titusz (hadvezér) 66
 történelmi Jézus 61 84
 történelemkritikai módszer 18
 törvény 66 75k 109 130 131 138
 Újszövetség
 egyház könyve 11
 eredeti szövege 10
 fordításai 15-17
 keletkezési ideje 10
 keresztény élet és Újszövetség 12
 tanúságtétel Jézusról 9
 Úr 72 99 117

üdvösség 9 70 77 83 128
 129
 üdvösségünkre szolgáló igaz-
 ság 21
 Vatikáni II. Egyetemes Zsinat
 11 13 25 28 91
 végidővárás 134k

világtörténelem 153
 zelóták 68
 zsidók 91 94 131
 zsidókeresztények 148
 zsidókhoz írt levél 143
 zsinagóga 69
 zsinat (apostoli) 140 149

Bibliai helyek szemelvényes jegyzéke

Ter	Péld	20,1-16 80
15,6 133	8,22-31 141	22,40 51 52
		23,10 52
Kiv	Bölcs	24-25 50 81
4,22k 128	7,24-8,1 141	26-27 92
6,6 127		28,16-20 51
15,11-18 70	Mt	
15,13 127	1-2 100 102	Mk
	1,1 42 101	1,1 15 42 48 77
Zsolt	1,23 51	1,14k 15 70
15 88	2,1-8 101	1,16-20 77
22,31k 129	5-7 50 52 87	1,23-28 82
37,11 88	5,3-12 88	1,24 45
74,2 127	5,17-20 51 88	1,32-34 39 45
77,15k 127	5,31k,33-37 90	1,44 45
98,2k 129	5,38-48 68	2,15 76
143,1k 129	5,39 90	3,1-6 77
	5,44 89	6,1k 69
Iz	6,1-18 88	6,52 46
43,1 127	6,9-15 40 71	7,1-23 75
45,18 56	6,25-33 8 9	8,27-30 45 46 48
52,7-10 70	7,12 51 52	65 77
53 100	7,13-27 88	9,9 45 47
63,15k 73	8,5-13 46 71 76	9,30 45 46
66,13 73	8,16k 39 85	10,17-31 88
	10,5 49	11,15-19 66
Jer	11,19 75 77	12,18-27 69
3,19 128	12,22-30 84	12,28-34 75
31,31-34 132	13,44-46 90	13,1k 64
	15,24 49	13,14 67
Ez	18,20 51	14-15 92
36,24-28 132	18,23-35 75	14,36 74

15,38 23
15,39 47 48
16 98

Lk

1-2 100 102 103
1,1-4 28 35 37
3,1-2.23 56
3,6 145
4,14-21 53
4,40k 39
6,20-26 88
7,34 53
7,36-50 53 77 79
10,25-37 75
11,1-4 40
13,31k 65
14-15 53 81
15,11-32 73 80
18,10-14 75
19,6-10 53
22 - 23 92
22,20 34
24 53 100
24,34 97
24,44-48 29 31
145

Jn

3,16 96
4 65
6,35.51 55
6,56 56
7,39 32
8,12 55
8,24.28.58 56
9,5 55
10,7.9 55
10,11.14 55
11 56
11,25 55
11,45-53 94
13,19 56
13,23 59

14,6 56
14,26 32
15,1-5 56
15,10 58
15,27 29
17 58
18-19 92
18,5.6.8 56
20,21 58
20,29 57
20,30k 37 42 55

ApCsel

1,8 29 145
8,1 109 110
9 108
10 54
10,36-41 29 31
11,20 109
13,14k 69
13,31 29
15,1-5 109 110
22 108
26 108
28,16-31 111
28,28 145

Róm

1,1 108
1,1-17 108 112
1,2 119
1,14 33
1,16k 43 120 128
1,18-2,29 133
2,5k 130
3,21 119
3,21-26 130
3,24 127
4,1-12 119
4,3 133
4,24 133
4,25 116
5,8 116
6 117

8 117
8,11 116
8,15 74 128
8,19 129
8,24 128
8,29 128
8,31-39 122
8,32 118
10,4 119
10,9 97 116
14,15 116
15,14-33 108
111 112

1 Kor

1,8 130
1,30 127
3,10 108
9,1 108
9,19-23 33
13 122
15 97 99 106
15,3-5 11 116
15,8-10 108
15,24-28 72
15,36 98

2 Kor

2,1-4 112
3,6 10
4,8-18 105 117
5,17 129
7,5-7 112
11,22-23 108

Gal

1 106 108 110
1,1 116 146
1,11k16 108
1,15-24 114
2 106 131 146
2,1-10 108 114
2,12 54
3,6 119 133

3,23-25 119	2,2 114	1,23 108
4,4k 118	3,1-6 112 114	1,23-2,5 107
4,6 74 128	3,13 130	2,6k 117
5,6 130 132 133		3,17 117
5,22-24 132	Fil	4,16 11
6,2 132	1,13 120	
6,12-16 109	2,6-11 72 99 118	
6,15 129	3 107	Filem 121 123
	3,5k 108	2Pt 3,15k 11
1Tessz	3,9.12 108	1Jn 1,1 9
1,5 43 128	3,18k 109	
1,7 112 120		Jel
1,10 128	Kol	7,4 152
2 112	1,14 127	12 151

KIADVÁNYAINK BÉCSBEN KAPHATÓK:

Herder & Co., Wien I., Wollzeile 33.

Magyar Könyvüzlet (Libro-Disco) Wien I., Domg. 8.

KÜLFÖLDÖN BÁRMELYIK KÖNYVKERESKEDÉSBEN
megrendelhetők főbizománysunk címe megadásával:
Auslieferung HEROLD, A – 1081 Wien, Postfach 321.
(*Hazulról* megrendeléseket *nem* teljesíthet!)

LELKÉSZSÉGEK, PAPOK MEGRENDELHETIK:

OMC Verlag, A – 1090 Wien, Boltzmanngasse 14.

Szerzőnk, az újszövetségi szentírástudomány professzora, és tíz éve a világiak teológiai képzését célzó Bécsi Teológiai Levelező Tanfolyam előadója. Könyvében gazdagon kamatoztatja itt szerzett gyakorlati tapasztalatait. Épp ezért műve nem a klasszikus értelemben vett „Bevezetés”-ek főként külső, formai szempontjaira szorítkozik, hanem bepillantást törekszik adni az Újszövetség eszmevilágába is, biblikus teológiát nyújt. Könyvünk így világiak teológiai képzéséhez kínálkozik.